

Heydər Əliyev

Azərbaycan, Gəncə

Bakı 2009

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin
İşlər İdarəsi
PREZİDENT KİTABXANASI

5535

MÜNDƏRİCAT

Ön söz	9
Milli lider, dahi şəxsiyyət və demokratiya	13
Heydər Əliyev müstəqil Azərbaycan dövlət quruculuğunun dahi nəzəriyyəçisi və praktikidir ...	23
Heydər Əliyev tarix yaradan şəxsiyyətdir.	35
Heydər Əliyev əsl elm təəssübkeşidir.	47
Heydər Əliyev və Azərbaycan mədəniyyəti	59
Heydər Əliyev və Azərbaycan təhsili	71
Heydər Əliyev və Azərbaycanın milli-mənəvi dəyərlərinin qorunması	79
Heydər Əliyev və Azərbaycanın kənd təsərrüfatı ...	99
Müstəqil Azərbaycan respublikasında gənclər siyasəti	109
Heydər Əliyev Yeni Azərbaycan Partiyasının banisi və qurucusudur	115
Heydər Əliyev və müstəqil Azərbaycan dövlətinin beynəlxalq əlaqələrinin genişlənməsi	125

Heydər Əliyev - Azərbaycan, Gəncə

Bakı, «NURLAR» Nəşriyyat-Poliqrafiya Mərkəzi, 2009, 200 səh.

ISBN: 978 - 9952 - 450 - 11 - 8

Heydər Əliyevin neft strategiyası Azərbaycanın müstəqilliyinin təminatıdır	135
Heydər Əliyev və Gəncədə incəsənətin inkişafı . . .	143
Heydər Əliyev və Gəncə	151
O, Nizami deyəndə Gəncəni düşünürdü...	163
Heydər Əliyev və Gəncə – Göy-göl ekoloji mühitinin qorunması	169
Heydər Əliyev Fondu və Gəncə	175
Qədim Gəncənin müasirləşməsi Heydər Əliyev ideyalarının təəcəssümüdür.	183
Prezident İlham Əliyev – görülmüş işlər və perspektivlər	191

ÖN SÖZ

Bəşər tarixinin parlaq simalarından birinin – qüdrətli tarixi şəxsiyyət və böyük dövlət xadimi Heydər Əliyevin heyrat doğuran çoxcəhətli fəaliyyətini bir kitabda, yaxud da bir elmi konfrans çərçivəsində bütünlüklə əhatə etmək mümkün deyildir. Ulu öndərin həyatı, Vətənə və xalqa sonsuz məhəbbətdən güc alan coşqun, ilhamlı fəaliyyəti dünyanın elm və siyasi dairələri üçün hələ uzun illər zəngin tarixi təcrübə, ciddi araşdırmalar obyektı olacaqdır.

Oxuculara təqdim edilən bu kitabda Gəncədə keçirilmiş və müstəqil Azərbaycan dövlətinin banisi Heydər Əliyevə həsr olunmuş, elmi-praktiki konfransın materialları toplanmışdır. Bu materiallar belə bir fikri bir daha təsdiq edir ki, müstəqil Azərbaycanın memarı, onun müdrik qurucusu Heydər Əliyevin zəngin ictimai-siyasi irsinə və təməlini qoyduğu müasir dövlətçilik ənənələrinə maraq daim şölələncək və heç vaxt sönməyəcəkdir. Çünki bu irs xalqın keçmişi ilə gələcəyi arasında möhtəşəm bir körpüdür.

1918-ci ildə dünya müstəqil Azərbaycan Cümhuriyyətinin yaradılmasının şahidi oldu və xalq özünün unudulmuş dövlətçilik ənənələrinə yeni həyat vermək imkanı əldə etdi.

Təəssüf ki, bir çox səbəblərə görə, cümhuriyyətin həqiqi müstəqilliyini təmin etmək və gənc Azərbaycan dövlətini qoruyub saxlamaq mümkün olmadı. 1991-ci ildə Azərbaycan ikinci dəfə öz müstəqilliyini bəyan etdi. Lakin bu dəfə də Azərbaycanın başının üstünü qara buludlar aldı. Bəzi dövlətlər və siyasi dairələr ölkəni parçalamağa, onun zəngin təbii sərvətlərini, ilk növbədə isə böyük neft və qaz ehtiyatlarını ələ keçirməyə çalışırdılar. Ölkəni vətəndaş müharibəsi girdabına sürükləyir, kaos və dağıntılar meydanına çevirirdilər. İnsanların qəlbindəki müstəqillik işığı artıq öləmiş və onun yerini bədbinlik, ümitsizlik hissləri tutmuşdu...

Belə bir mürəkkəb və son dərəcə ağır vəziyyətdə Azərbaycan dövlətçiliyini Heydər Əliyev zəkası, Heydər Əliyev müdrikliyi, Heydər Əliyev qətiyyəti xilas etdi. Onun rəhbərlik, – minləri, milyonları öz ardınca aparmaq istedadı sayəsində, Azərbaycan xalqı öz neftinə sahib olduğu nadir ölkələrdən biri kimi tanındı.

Bəli, dövlət müstəqilliyinin elan edilməsi, hələ dövlətin həqiqətən də müstəqil olması demək deyil. Ötən əsrin 90-cı illərinin əvvəllərində baş verən proseslər bunu bütün çılpalığı ilə nümayiş etdirdi, eyni zamanda, cəmiyyəti – ictimai-siyasi fikri tarixdəki şəxsiyyətin rolu məsələsinə, Heydər Əliyev şəxsiyyəti prizmasından baxmağa yönəltdi. Heydər Əliyevin tarixi xidməti ilk növbədə ondan ibarətdir ki, o, nəinki dövlətçiliyi qoruyub saxladı, həm də həqiqi müstəqil dövlət yaratdı. Məhz Heydər Əliyev müdrikliyi sayəsində kiçik bir dövlət öz siyasi iradəsini və müstəqil fikrini, başqa sözlə, kimsədən asılı olmayan “mən”ini dünyanın nəhəng dövlətlərinə də qəbul etdirə, onları müstəqil və suveren Azər-

baycanla hesablaşmağa məcbur edə bildi. Ulu öndərin tarixi xidməti həm də ondadır ki, o müstəqil dövlət qurmaqla yanaşı, bu dövləti bu gün uğurla inkişaf etdirən dərin intellektə, çoxsahəli biliklərə, yüksək mədəniyyətə və təşkilatçılıq qabiliyyətinə malik, görkəmli dövlət xadimi və nüfuzlu siyasətçini – İlham Əliyevi Azərbaycana bəxş edib.

Azərbaycanın bütün əhalisi kimi qədim Gəncənin sakinləri də Heydər Əliyevin misilsiz xidmətlərini heç vaxt unutmur, ölkə tarixinin parlaq səhifələrini təşkil edən bu xidmətlərin bəhrələri ilə fəxr edirlər. Belə bir həqiqəti qeyd etmək yerinə düşər ki, gəncəlilər Heydər Əliyevə daim isti, səmimi və hətta bir qədər kövrək münasibət bəsləmişlər. Ulu öndər onlar üçün də olduqca doğma və çox əziz bir şəxsiyyət idi. Elmi-praktiki konfransın materialları da Azərbaycan xalqının, o cümlədən gəncəlilərin Heydər Əliyev irsinə, əfsanəvi öndərin bu gün Prezident İlham Əliyev tərəfindən böyük uğurla davam etdirilən dövlətçilik ənənələrinə, sədaqətini nümayiş etdirir.

Heydər Əliyevin çoxsahəli fəaliyyətinin və əbədiyaşar dövlətçilik təcrübəsinin diqqətlə araşdırılıb öyrənilməsi ölkəmizin bu günü və gələcəyi üçün son dərəcə gərəkli bir işdir. Gündən-günə bərkiyən və möhkəmlənən müstəqil Azərbaycan məhz bu misilsiz fəaliyyətin bəhrələri üzərində pərvəriş tapmışdır.

Eldar Əzizov,

Gəncə şəhər İcra Hakimiyyətinin başçısı

MİLLİ LİDER, DAHİ ŞƏXSİYYƏT VƏ DEMOKRATIYA

Dünya ilə, zaman ilə ayaqlaşmaq, onun nəbzini tutmaq heç də hər adama qismət olmur. Bunun öhdəsindən yalnız dahi şəxsiyyətlər gələ bilirlər. Elə bir şəxsiyyət ki, o, dünyanın siyasət nəhəngləri ilə üz-üzə gələndə sözünü deyir və yüksək nüfuz nümayiş etdirməyə qadir olur. Müxtəlif zaman kəsirlərində çox bəlalarla üzləşən, böyük təhlükələrə məruz qalan xalqımıza dərin zəkaya malik, uzaqgörən, öz xalqını xilas etmək iqtidarında olan, siyasət meydanında bərkdən-boşdan çıxan müdrik şəxsiyyət lazım idi.

Yer üzündə vətəninə, xalqını, azadlıq və istiqlaliyyətini sevən bir xalqın ruhunu məhv edəcək heç bir qüvvə yoxdur və ola da bilməz.

Azərbaycan xalqı da zaman-zaman tarixin dolanbac yollarından keçib gəlmiş bir xalqdır. O, tarixən özü üçün bütöv kamil şəxsiyyət obrazı yaratmışdır. Bu obraz xalqımızın müdrik oğlu Heydər Əliyev timsalında, xalqımıza bəxş olundu. Onun şəxsiyyətində müdriklik, uzaqgörənlik, əzəmətlilik, yenilməzlik, vətənpərvərlik, öz doğma yurduna və dilinə ehtiram bir vəhdət təşkil edir.

Müdrliklərimiz çox gözəl deyiblər: “Zaman ən ədalətli hakimdir”. Zaman öz ardıcılığında xalqların, dövlətlərin taleyini müəyyənləşdirən əhəmiyyətli dövrləri bir araya gətirir. Bu mərhələ qarşıdakı həyat yolları üzərində dəqiq siyasət aparmaq üçün xalqlara verilmiş seçim imkanıdır. Xalqların seçimi isə konkret şəxsiyyətlərin adı ilə bağlıdır.

Azərbaycanın ümummilli lideri, təkrarsız şəxsiyyət Heydər Əliyevin adı da tarixi bir mərhələdə xalqın ümumi seçiminin, həmin seçimdə əksini tapan ülvə arzuların ifadəsinə çevrilmiş oldu. Onun Azərbaycanda hakimiyyətə gəlməsi xalqımızın həyatındakı mütərəqqi dəyişikliklərin başlanğıcı olması zamanın hökmü ilə təsdiqlənmiş tarixi faktır.

Heydər Əliyevin rəhbərliyi dövrü gözümüz önündə böyüyən, işıqlı gələcəyinə doğru irəliləyən, dünya düzənində öz layiqli yerini möhkəmləndirən müstəqil Azərbaycanın tərcümeyi-halına qızıl hərflərlə həkk olunub. Bu günlərin hər biri Azərbaycanı dərin ziddiyyətlərdən çıxarıb, inkişaf yoluna doğru istiqamətləndirən yolun başlanğıcıdır. Məhz buna görə də yaratdığı tarixdə Heydər Əliyev bəşəriyyətin “fövqəladə insan” kimi, adı böyük hərflərlə yazılan İnsan, xeyirxah insan kimi tanıdığı şəxsiyyətlərin ön cərgəsində dayanıb.

Heydər Əliyev – xalqımızın müstəqilliyinin möhkəmləndirilməsi uğrunda mübarizə bayrağımız kimi bu gün də ön cərgədədir. Dünyanın məşhur insanları, hətta onun rəqibləri belə bu qüdrətli şəxsiyyəti qəbul edir, ondan öyrənirlər. ABŞ-ın Prezidenti Corc Buş demişdir: “Heydər Əliyevin liderliyinə, cəsarətinə, misilsiz dünyagörüşünə və nadir nətiqlik istedadına şəxsiz valehəm”.

Fransanın keçmiş prezidenti Jak Şirak isə Heydər Əliyevin dövlətçilik siyasətinə yüksək qiymət verərək demişdir: “Heydər Əliyev Azərbaycanı tərəqqi yoluna çıxarmışdır. Azərbaycanın bəxti onda gətirmişdir ki, bu ölkəyə Heydər Əliyev kimi böyük siyasi iradəyə, zəngin dövlətçilik təcrübəsinə malik, müdrək, uzaqgörən və nüfuzlu dövlət xadimi rəhbərlik etmişdir”.

Tarixdən məlumdur ki, dahi şəxsiyyət, lider yetişdirmək bəşəri problemdir. Hələ eramızdan xeyli əvvəl yunan filosofu Platon arzu edirdi ki, bütün insanlar yüksək bilikli, filosof olsunlar. Məhz dahi şəxsiyyət Heydər Əliyevin həyatı və fəaliyyəti müasir Platon arzusudur. Təbiidir ki, insan başa düşdüyü, dərk etdiyi bir şeyi sevir, onun uğrunda mübarizə aparır və bunu öz borcu hesab edir. Bu müqəddəs borcu, Azərbaycan xalqını xoşbəxt gələcəyə qovuşdurmaq kimi mənəvi idealını öz həyat amalı hesab edən Heydər Əliyev ümummilli lider səviyyəsinə yüksəlmiş, xalqımızın qəlbində özünə əbədi yer qazanmışdı. Dahi şəxsiyyətin bu sözləri həqiqətən də bütün dövrlər üçün səciyyəvi olacaq: “Nə qədər ki, Azərbaycan var, mən də varam. Mən isə Azərbaycanda əbədi qalacağam”.

Məlumdur ki, XX əsr bəşəriyyətə çox böyük şəxsiyyətlər bəxş etmişdir. Müasir tariximizin mübarizələrlə dolu son bir qərinəlik dövrü bu müdrək insanın, böyük şəxsiyyətin, əvəzsiz dövlət xadiminin adı ilə bağlıdır. Bu dövr Azərbaycanın böyük inkişaf yolu keçdiyi, dünyada tanındığı, azadlıq mübarizəmizin çiçək açdığı, müstəqillik arzularımızın bar verdiyi bir dövrdür. Bu illər ərzində çatdığımız inkişafda, yüksəltdiyimiz tərəqqi, qazandığımız beynəlxalq nüfuzda bu dahi şəxsiyyətin böyük rolu vardır. Məhz onun

xalqına hərtərəfli xidmət etmək potensialı, iti ağılı, dərin mühakiməsi, dəmir məntiqi, cəsarətlilik, qeyrətlilik, müdriklik, prinsiplilik kimi fitri xüsusiyyətləri hesabına doğru Azərbaycanımız həmişə tərəqqi yolunda olmuş, dünya birliyinə uğurla inteqrasiya etmişdir. Bütün ömrünü xalqına bağışlayan, həyatını xalqına təmənnaş xidmətə həsr edən ümummilli liderimiz Heydər Əliyevin ömür yolu, parlaq şəxsiyyəti, çoxtərəfli fəaliyyəti zəngin mənəvi tərbiyə və həyat məktəbidir.

Dahi şəxsiyyət vaxtilə demişdir: “Ən böyük şəxslər özündən çox mənsub olduğu cəmiyyəti düşünən, onun varlığının və xoşbəxtliyinin qorunması yolunda həyatını verən insanlardır”.

Heydər Əliyevin böyüklüyü onda idi ki, o qalib gəlmək yollarının əsaslarını yaratdı. Bu isə bütövlükdə müstəqil dövlətçiliyin yaranmasına və formalaşmasına zəmin yaradan başlıca amil oldu. Məhz buna görə də Heydər Əliyev Azərbaycanda müstəqil dövlətçiliyin banisi olmaqla, ümummillə lider kimi tarixin onun üzərində qoyduğu vəzifəni böyük uğurla həyata keçirdi. Çünki dövlətin və cəmiyyətin üzləşdiyi ən gözlənilməz vəziyyətlərdən çıxış yolu tapmaq, heç vaxt yanılmamaq bacarığı, Tanrının Heydər Əliyev şəxsinə bütün Azərbaycan xalqına bəxş etdiyi ərməğan idi.

“Heydər Əliyevin varlığı Azərbaycan üçün taleyin Tanrı payıdır” – deyənlər nə qədər haqlıdırlar. Bununla onlar Heydər Əliyevin dahi lider olduğunu bir daha təsdiq etmiş olurlar. Partiya yaradanlara partiya lideri, xalqı inandıranlara ölkənin lideri, dünyanı inandıranlara isə dünya səviyyəli lider deyirlər. Heydər Əliyev Azərbaycanın “Tanrı payı”

olaraq dünya səviyyəli liderdir, bütün dünyanın tanıdığı və lider kimi qəbul etdiyi bir şəxsiyyətdir.

Fəlsəfi baxımdan bu, nəticədir. Səbəb Heydər Əliyev şəxsiyyətinin xarizmasının, Allah vergisinin böyüklüyüdür. Amma Heydər Əliyevin bu səviyyəyə yüksəlməsi üçün bu da kifayət deyil. Şərq filosofları demişlər ki, Allah verdiyi ağacın yanmaq qabiliyyəti də vardır, od olmasa varlığı gözə görünməz. Deməli yalnız şəxsiyyətin enerjisi iş qabiliyyəti ilə Allah vergisinin qovşağında dünya səviyyəli liderlər yetişir, xalqına “Tanrı payı” olur. Məhz Heydər Əliyev xalqımızın həqiqi “Tanrı payı”dır. Tanrı onu bizlərə Böyük Xilaskar kimi göndərmişdir. Yüksək qabiliyyətə malik olan lider haqqında vaxtilə Fransanın keçmiş prezidenti Şarl De Qoll demişdir ki, yüksək qabiliyyətli və fəal şəxsiyyət nəinki çətinlikdən qorxmur, əksinə, o, bu çətinliklərə uyğunlaşır, onları özünə yönəldir, onlarla ciddi mübarizə aparmaqla qələbəyə nail olur. Belə yüksək qabiliyyətlə çətinliklərə qarşı mübarizə aparmaq məharəti məhz Heydər Əliyev şəxsiyyətində təzahür etmişdir.

Bu gün Azərbaycan dövlətçiliyi, onu yaradıb möhkəmləndirən fenomen, əvəzedilməz şəxsiyyət haqqında fikirləşəndə qəti və inamla deməliyik: “Azərbaycan dövlətinin xoşbəxt günləri irəlidədir və ona əbədiyaşarlıq qazandıran milli liderimiz də unudulmazdır. O, Azərbaycanı iqtisadi yüksəliş yoluna beynəlxalq aləmdə layiq olduğu yerə çıxardıqdan, siyasi missiyasına layiqli xələf yetişdirdikdən sonra Tanrı dərgahına qovuşdu.”

Lakin ali missiya hələ tamamlanmayıb, ulu öndər mənəvi dünyamızda şəfəq saçan nura çevrilib. Biz onun işığında öz

55-35

aydın sabahımıza doğru əzmlə irəliləyirik. Heydər Əliyevin bünövrəsini qoyduğu planların, demokratik dövlət quruculuğunun çox töhfələrini yüksək nailiyyətlər kimi yaşayacaq, cənab İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə Azərbaycanın daha böyük zirvələr qazanmasının şahidi olacağıq. Bizim bu yolda ən ali güc mənbəyimiz Heydər Əliyevin müqəddəs ruhudur.

Biz indi qəti inamla deyə bilərik ki, Azərbaycan xalqı demokratik quruluş yaratmışdır. Azərbaycan demokratiya yolunu özü, xalqın iradəsi ilə seçmişdir. O, müasir demokratik Konstitusiyə qəbul etmişdir.

İndiki həyatımızın reallığı belədir ki, xalqın bütün səylərini bir məcraya yönəldən ümummilli lider həyatın bütün sahələrinin demokratikləşməsi prosesinin möhkəm əsasını qoymuşdur. Hal-hazırda ölkəmizin bütün sahələrində əhəmiyyətli irəliləyişlər olmuş, mütərəqqi meyillər daha da inkişaf etmiş, demokratikləşmə prosesi isə daha intensiv xarakter almışdır. Aydın ki, Azərbaycan demokratik və sivil dünya birliyinə inteqrasiya yoluna möhkəm və həmişəlik qədəm qoymuşdur. İndi bizi bir sual düşündürür: sabah, ondan sonrakı illərdə Azərbaycanın gələcəyi necə olacaq? Bu suala cavab verən hörmətli Prezidentimiz, XXI əsrin lideri, Heydər Əliyev siyasətinin layiqli davamçısı İlham Əliyev demişdir: “Azad demokratik cəmiyyət, hüquqi dövlət, qanunun aliliyi, güclü iqtisadiyyat, güclü ordu, çevik xarici siyasət və Azərbaycan maraqlarının qorunması bildirir ki, biz haraya gedirik. Biz bilirik ki, güclü Azərbaycan olacaq və Azərbaycan xalqı bundan sonra daha da yaxşı yaşayacaqdır”.

Müasir Azərbaycan dövlətinin banisi ulu öndər Heydər Əliyevin demokratik cəmiyyətin formalaşması və inki-

şaf istiqamətində həyata keçirdiyi böyük tədbirlər uğurlu bəhrələrini verir.

1995-ci ildə böyük dövlətçilik təcrübəsinə malik Heydər Əliyev dünyanın müasir reallıqlarını obyektiv şəkildə qiymətləndirərək, ilk demokratik Konstitusiyanı qəbul etməklə demokratik seçki ənənələrinin formalaşması istiqamətində praktik addımlar atdı. Azad, ədalətli və şəffaf şəraitdə keçən seçkilərdə Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi formalaşdırıldı, ölkədə demokratik parlamentarizm təcrübəsinin əsası qoyuldu. Yəni qanunların qəbulu əsasında müstəqil dövlətimizin demokratik fəaliyyəti üçün hüquqi baza yaradıldı, beynəlxalq aləmə inteqrasiya yolu tutan, demokratik dəyərlərə sadıqlığını bəyan edən Azərbaycan dövlətinin beynəlxalq əlaqələri genişləndi. Beynəlxalq aləmdə Azərbaycanın müstəqil dövlət kimi mövcudluğu etiraf edildi.

Bu gün Azərbaycan BMT-nin, ATƏT-in, Avropa Şurasının, Qara dəniz iqtisadi Əməkdaşlıq Təşkilatının, İslam Konfransı Təşkilatının, Müstəqil Dövlətlər Birliyinin və digər nüfuzlu təşkilatların bərabər hüquqlu üzvü olmaqla, dünyanın aparıcı dövlətləri ilə münasibətlərini yüksələn xətlə inkişaf etdirir.

Ümummilli lider Heydər Əliyevin anadan olmasının 85 illiyinə həsr olunmuş “Heydər Əliyev və Azərbaycan” adlı konfransda Prezidentin İcra Aparatının rəhbəri akademik Ramiz Mehdiyev dedi: “Azərbaycanın inkişaf yolunu müəyyən edən Heydər Əliyevin söyləri nəticəsində, ölkəmizin ictimai-siyasi, sosial-iqtisadi, elmi-mədəni həyatında ciddi dönüş mərhələsinin başlanğıcı qoyuldu. Dövlətin əsası olan suverenlik, dövlətçilik, ədalət, demokratiya, milli yüksəliş,

ümumbəşəri dəyərləri müəyyən edən milli ideologiya formalaşdırıldı”.

1993–2003-cü illər Azərbaycanın demokratik prinsiplərə sadıq bir dövlət kimi inkişafında mühüm bir dövr olmaqla, ona çox böyük nailiyyətlər qazandırdı.

Heydər Əliyev ölkəmizdə demokratiyanın daha da inkişaf etdirilməsi sahəsində görülən tədbirlərin genişləndirilməsi məqsədilə 1998-ci il fevralın 22-də “İnsan və vətəndaş hüquqlarının və azadlıqlarının təmin edilməsi sahəsində tədbirlər haqqında” fərman imzaladı. Bununla belə “Kütləvi informasiya vasitələri haqqında”, “Dini etiqad azadlığı haqqında”, “Sərbəst toplaşmaq azadlığı haqqında” və digər qanunlar qəbul etməklə humanizm, insanpərvərlik, ədalət, şəxsiyyətə və insan hüquqlarına hörmət kimi yüksək amalları bərqərar etdi. Demokratik-hüquqi dövlət quruculuğu yolunda atılan addımlar – “Konstitusiya məhkəməsi haqqında”, “Kütləvi informasiya haqqında”, “Məlumat azadlığı haqqında”, “Qaçqınların və məcburi köçkünlərin statusu haqqında”, “Prokurorluq haqqında”, “Məhkəmələr və Hakimlər haqqında” qanunların qəbul edilməsi Heydər Əliyevin rəhbərliyi ilə ölkədə siyasi, iqtisadi və demokratik dəyişiklərin həyata keçirilməsini təmin etmişdir.

Demokratik qaydada parlament və bələdiyyə seçkilərinin keçirilməsi, ölkədə ölüm hökmünün ləğvi, 600-ə qədər qəzet, 100-ə yaxın jurnal, müstəqil teleradio şirkətlərinin fəaliyyət göstərməsi, “İctimai televiziyanın yaradılması haqqında” qanunun qəbul edilməsi, Ombudsman aparatı təsisatının yaradılması demokratik islahatlar və hüquqi dövlət quruculuğunda atılan böyük addımlardır.

Azərbaycanın bugünkü və gələcək nəsillərinin Heydər Əliyevin şərəfli adı və ölməz ruhu qarşısında müqəddəs borcu, onun şah əsəri olan müstəqil demokratik Azərbaycan dövlətinin çiçəklənməsi naminə fədakarlıqla çalışmaqdır. Bu məqsədlə xalqımız Heydər Əliyevin siyasi varisi – pragmatik düşüncəli, müasir dünya siyasətini gözəl bilən, enerjili və təşəbbüskar şəxsiyyət kimi dünya siyasətində önəmli yer tutan Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin ətrafında sıx birləşmişdir.

*Xəlil İsmayilov,
Gəncə Dövlət Universiteti
fəlsəfə elmləri namizədi, dosent.*

HEYDƏR ƏLİYEV
MÜSTƏQİL AZƏRBAYCAN
DÖVLƏT QURUCULUĞUNUN DAHI
NƏZƏRİYYƏÇİSİ VƏ PRAKTİKİDİR

Azərbaycanın XX əsr tarixinin əlli ildən artıq bir dövrü ümummilli lider Heydər Əliyev şəxsiyyəti ilə, onun böyük quruculuq fəaliyyəti ilə sıx bağlıdır.

Heydər Əliyev tarixi prosesin obyektiv, mütərəqqi gedişini, cəmiyyətin inkişafını şərtləndirən zəruri qanunauyğunluğu dərinlən dərk edir və kütlələrin fəaliyyətini həmin istiqamətə yönəldir, xalqın mənafeyinə xidmət edir. Məhz bunlara görə xalq ona inanır, etimad göstərir və onun arxasınca gedirdi. İctimai praktika tələb edir ki, bütün tarixi şəxsiyyətlərin və dövlət xadimlərinin dünyagörüşlərinə, onların idarəetmə forma və metodlarına, cəmiyyətdəki rollarına qiymət verməzdən əvvəl, həmin şəxsiyyətlərin yaşadıqları və fəaliyyətdə olduqları dövrə, keçdikləri tarixi yollara nəzər salmaq lazımdır. Bu metodoloji prinsip belə bir zərurətdən irəli gəlir ki, tarixi şəxsiyyətlər birdən-birə deyil, zamanın, sosial-tarixi praktikanın məhsulu kimi meydana çıxırlar. Zaman tələb edəndə tarixi şəxsiyyətlər yetişir və on-

lar ictimai inkişafın gedişinə, onun sürətlənməsinə fəal təsir göstərirlər. Heydər Əliyev məhz bu cür şəxsiyyətlərdən idi. Ümummilli liderin sosial, fəlsəfi, ideya-siyasi dünyagörüşünü, dövlət quruculuğundakı rolunu düzgün qiymətləndirmək üçün onun keçdiyi tarixi yola nəzər salmaq kifayətdir.

Ümummilli liderin dövlətçilik fəaliyyətini əsasən dörd mərhələyə ayırmaq olar:

Birinci mərhələ XX yüzilliyin 40-cı illərindən başlamışdı. Bu illərdə Azərbaycanın hüquq mühafizə orqanlarında fəaliyyətə başlayan Heydər Əliyev qarşısına çıxan bütün maneələri və çətinlikləri dəf edərək ittifaq dövlətinin SSRİ-nin Azərbaycanda əsas dayağı olan Dövlət Təhlükəsizlik Komitəsinin sədri vəzifəsinə ucaldı. Onun bu dövrdə son dərəcə gərgin və mürəkkəb şəraitdə göstərdiyi məqsədyönlü və səmərəli fəaliyyəti nəticəsində Dövlət Təhlükəsizliyi Komitəsinin xalqımızın düşmənlərindən təmizlənməsində ciddi addımlar atıldı və ilk dəfə olaraq millətimizin layiqli övladlarının fəal surətdə təhlükəsizlik orqanlarında işə cəlb olunmasına başlandı.

İkinci mərhələ 14 iyul 1969-cu ildən 1982-ci ilə qədər olmuşdur. 1969-cu il iyulun 14-də Heydər Əliyev Azərbaycan Kommunist Partiyası Mərkəzi Komitəsinin birinci katibi seçildi. 46 yaşında siyasi rəhbər kimi hakimiyyətə gəldi. 1969-1982-ci illər azərbaycanlıların fəal milli özünüdərək dövrü idi.

Böyük Vətən müharibəsində Sovet İttifaqının neftə olan tələbatının 75%-ni Azərbaycan ödəmişdi. Lakin ölkədə olan neftayırma zavodları çar dövründən qalan, yəni müasir tələblərə cavab verməyən müəssisələr idi. Heydər Əliyevin rəhbərliyi ilə həmin məsələ SSRİ Nazirlər Sovetinin qar-

şısında qəti qaldırıldıqdan sonra Azərbaycanda iki böyük neftayırma zavodu tikildi. Bu işə neft məhsulları istehsalını 86% artırmağa imkan verdi. 14 il ərzində Azərbaycanda üst-üstə 250-dən çox zavod, fabrik, istehsal sexləri istifadəyə verildi. Bakı kondisionerlər zavodu 4 il müddətinə tikilməli idi. Gərgin əmək nəticəsində 2 ilə tikildi və 1975-ci il dekabrın 25-də zavod işə düşdü.

Heydər Əliyevin xidməti sayəsində Bakıda 8-ci kilometr, Musabəyov, Bakıxanov, Əhmədli, Günəşli, Yeni Əhmədli, Yeni Günəşli kimi yaşayış qəsəbələri salındı.

Azərbaycanda 10 ildə 22 milyon kvadrat metr yaşayış sahəsi tikilib istifadəyə verildi ki, bu da 50 ildə tikilən mənzillərdən 60% çox idi.

1970-1982-ci illərdə Heydər Əliyevin köməkliyi sayəsində 52 memarlıq abidəsində və bir sıra dini abidələrdə bərpa işləri aparıldı. 650-dən çox tarixi və mədəniyyət abidələrinə pasport verildi. Bakıda hərbi internat məktəbinin açılışına nail oldu. Bu məktəbə 1920-ci ildə ilk Azərbaycan diviziyasının komandanı Cəmşid Naxçıvanskiyin adı verildi. Heydər Əliyevin təşəbbüsü ilə tarixdə ilk dəfə olaraq Xəzər Hərbi Dəniz Donanmasının komandiri azərbaycanlı admiral Qasımbəyli, Bakı Ali Hərbi məktəbinə rəis azərbaycanlı general Valeh Bəşadlı təyin edildi. Hər il keçmiş SSRİ-nin ali hərbi məktəblərinə 800 nəfərdən çox azərbaycanlı tələbə təhsil almağa göndərildi.

Üçüncü mərhələ 1982-1987-ci illəri əhatə edir. Bu dövrdə Heydər Əliyev Moskvada yaşasa da, SSRİ Nazirlər Sovetinin birinci müavini kimi Azərbaycanın inkişafı üçün çox işlər görmüşdür.

Mixail Qarbaçov Heydər Əliyevi özünə ən güclü rəqib saydığı üçün hər vasitə ilə onu Siyasi Bürodan uzaqlaşdırmağa cəhd göstərirdi. Bu işdə onun ən yaxın havadarları mənfur ermənilər idi. Bu da səbəbsiz deyildi. Nə qədər ki, Heydər Əliyev SSRİ Nazirlər Sovetinin birinci müavini və Siyasi Büro üzvü idi ermənilər Qarabağ məsələsini qabarda bilmirdilər.

1987-ci ilin martında Ermənistanda “Vozni” (Kirpi) jurnalının baş redaktoru, qatı antitürk Aramais Saakyan oxucularla görüşündə Qarabağla bağlı suala belə cavab vermişdi: “Qarabağ məsələsinə başlamazdan əvvəl yuxarıdakı türk paşasının məsələsini həll etmək lazımdır”.

1987-ci il oktyabrın 25-də Heydər Əliyev istefa ərizəsi verdi.

Bundan bir həftə sonra Aqanbekyan Parisdə verdiyi müsahibəsində bildirmişdir ki, mən artıq əminəm ki, Dağlıq Qarabağ məsələsi yaxın vaxtlarda ermənilərin xeyrinə həll ediləcəkdir.

Heydər Əliyevin istefa ərizəsindən təqribən 25 gün sonra ermənilər Azərbaycana qarşı ərazi iddialarına başladılar.

Ümummilli liderin dövlətçilik fəaliyyətinin dördüncü mərhələsi 1993-2003-cü illəri əhatə edir.

1993-cü ildə öz müstəqilliyini il yarım əvvəl bərpa etmiş Azərbaycan Respublikası təhlükədə idi. Gəncədə hərbi qiyam başlamış, Azərbaycanın cənubunda Əlikram Hübətov üzdənirəq Talış-Muğan respublikası yaratmağa çalışırdı. Ölkə vətəndaş müharibəsi, qardaş qırğını ərəfəsindəydi. Hakimiyyətdə olan təsadüfi, bacarıqsız rəhbərlik bu konflikti həll etməkdə aciz idilər. Ölkə daxilində hərəc-mərclikdən,

başsızlıqdan ermənilər bacarıqla istifadə edirdilər. Şəhər və kəndlərimiz işğal olunur, vətəndaşlarımız həlak olurlar. Belə bir zamanda xalqı səfərbər edib faciələrin qarşısını ala biləcək bir şəxsiyyətə ehtiyac duyulurdu. Xalq tələb edirdi ki, Heydər Əliyev Naxçıvandan Azərbaycana gəlsin. Xalqın təkidli tələbi ilə yenidən ikinci dəfə siyasi hakimiyyətə qayıdan Heydər Əliyev 1993-cü il iyunun 15-də Azərbaycan Respublikası Ali Sovetinin sədri seçildi. Bir az sonra isə Respublika Prezidentinin səlahiyyətlərini də icra etməyə başladı.

Heydər Əliyev 1993-cü il oktyabr ayının 3-də Prezident seçildi, 10-da isə andıçmə mərasimi oldu.

Heydər Əliyev Prezident seçildikdən sonra qarşıda duran vəzifələri ümumiləşdirərək demişdir: “Dövlət müstəqilliyini möhkəmləndirmək, müstəqil dövlət quruluşu yaratmaq, dövlət atributlarını yaratmaq və inkişaf etdirmək, Azərbaycan Respublikasının ərazi bütövlüyünü, tam suverenliyini təmin etmək, ölkəni müharibə şəraitindən çıxarmaq, vətəndaşların rifahını yaxşılaşdırmaq, onların yaşaması üçün lazımı şərait yaratmaq, bu vəzifələr mənim prezidentlik fəaliyyətimdə əsas istiqamətlər olacaqdır”.

Dövlət quruculuğu məsələləri ümummilli liderin daim diqqət mərkəzində olmuşdur. Müstəqillik əldə etdikdən sonrakı dövrdə Azərbaycanda mövcud olmuş hakimiyyət qurumları keçmiş sovet strukturlarını kor-koranə təkrarlayırdı. İcra orqanlarında tam nizamsızlıq hökm sürürdü. Dövlət hakimiyyətinin bölünməsi prinsipi sözdə elan edilsə də, əslində onun qanuni-hüquqi əsası təsbit olunmamışdı. Müstəqil dövlətin yeni Konstitusiyasına ehtiyac var idi. Qanunvericilik

orqanı sovet dövründə seçilmiş, lakin üzərində mürəkkəb bir əməliyyat aparılaraq, “demblok” və “komblok”dan ibarət Milli Şuraya çevrilmişdi. Deputatların böyük əksəriyyəti isə faktiki olaraq öz hüquq və azadlıqlarından məhrum olmuşdular, məhkəmə hakimiyyətinin müstəqilliyi də təmin olunmamışdı. 1995-ci ildə həmin problemlərdən taleyüklü əhəmiyyət daşıyan ikisinin həlli yolunda ciddi işlər görüldü. 1995-ci il iyunun ikisində Milli Məclisin qərarına əsasən Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasını hazırlamaq üçün Prezident Heydər Əliyevin sədrliyi ilə 33 nəfərdən ibarət konstitusiya komissiyası təşkil edildi. Respublikanın görkəmli hüquqşünasları, qanunverici, icra və məhkəmə hakimiyyəti nümayəndələri cəlb olunmuş bu mötəbər komissiya Azərbaycan xalqının milli xüsusiyyətlərini nəzərə almaqla, qabaqcıl demokratik ölkələrin təcrübəsi əsasında Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının layihəsini hazırladı. Layihə 1995-ci il oktyabrın 15-də ümumxalq müzakirəsi üçün mətbuatda dərc edildi və cəmiyyətdə böyük maraqla müzakirə olundu. Komissiyaya vətəndaşlardan və təşkilatlardan 2450 təklif, düzəliş və əlavə daxil olmuşdu. Cəmiyyətin rəyi nəzərə alınmaqla layihəyə düzəliş və əlavələr daxil edildi. Müstəqil Azərbaycan dövlətinin ilk əsas qanunu 1995-ci il noyabr ayının 12-də referendumla qəbul olundu, referendumda 4 milyona yaxın seçici korpusunun 86%-i iştirak etdi. Onların 94,8%-i konstitusiya layihəsini bəyəndiyini bildirdi. Azərbaycan Respublikası Konstitusiyası maddələrinin 3/1 hissəsi (158 maddədən 48-i 24–71-ci maddələr) insan hüquqlarına və onların təminatlarına həsr edilmişdir. Məhz bu qanun demokratik

quruluşun, hüquqi dövlətin əsasını qoydu, müstəqilliyimizin möhkəmləndirilməsinə imkan yaratdı.

Konstitusiyanın qəbul olunması ilə əlaqədar 1995-ci il noyabrın 12-də ümumxalq referendumu keçirildi. Həmin gün həm də müstəqil Azərbaycan parlamentinə çoxpartiyalılıq əsasında və demokratik şəraitdə keçirilmiş ilk seçkilər günü kimi tarixə düşdü. Aparılan siyasət nəticəsində Məhkəmə hakimiyyətinin tam müstəqilliyi bərqərar olundu, onun ali instansiyası – Konstitusiya məhkəməsi təsis edildi və formalaşdırıldı.

Ötən əsrin 90-cı illərin ortalarından başlayaraq, ölkə daxilində qanunvericiliyin möhkəmləndirilməsinə və qanunların aliliyinin təmin edilməsinə xidmət edən “Prokurorluq haqqında”, “Polis haqqında”, “Vətəndaşların müraciətlərinə baxılması haqqında”, “Dövlət qulluğu haqqında” və sair qanunlar qəbul edildi. Bu qanunların qəbulu ölkəmizdə sivil, demokratik, hüquqi dövlət quruculuğu sahəsində möhtəşəm tədbirlərin həyata keçirilməsində mühüm rol oynamaqla müstəqil dövlət quruculuğunun daha da möhkəmləndirilməsini müəyyənləşdirdi.

Ulu öndərin hakimiyyətdə olduğu dövrdə Azərbaycan Şərqdə ölüm hökmünü ləğv edən ilk dövlət oldu.

Ötən dövrdə ordu quruculuğu sahəsində də böyük işlər görülmüşdür. Azərbaycan “Sülh naminə tərəfdaşlıq” proqramı çərçivəsində NATO ilə əməkdaşlıq sahəsində də uğurlar qazanmışdır. 1999-cu ilin aprelində NATO-nun 50 illik yubileyi ilə əlaqədar Azərbaycan Prezidenti Heydər Əliyevin ABŞ-a səfəri bu nüfuzlu təşkilatla strateji əməkdaşlığın inkişafında yeni mərhələ açmışdır.

Qeyd etmək lazımdır ki, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyevin apardığı tədbirlər nəticəsində Azərbaycanın beynəlxalq aləmdə mövqeləri möhkəmləndirilmişdir ki, bunun üçün çox ciddi və uğurlu addımlar atılmışdır. Respublikamız dünyanın böyük və nüfuzlu dövlətləri ilə birbaşa əlaqələr yaratmış, rəsmi səfərlər olmuş, mühüm müqavilələr və sazişlər imzalanmışdır.

Azərbaycan bir çox beynəlxalq təşkilatlarda iştirak etməklə yanaşı, öz müstəqil mövqeyini, qoruyub saxlamış, müstəqil siyasət yeritmiş və bu siyasət bu gün də davam etdirilir. Heydər Əliyevin apardığı müstəqil siyasətin nəticəsində 1994-cü il sentyabrın 20-də Bakıda Azərbaycan Respublikası ilə xarici neft şirkətləri konsorsiumu arasında böyük neft müqaviləsi imzalandı. Bu tarixi bir hadisədir və Azərbaycanın gələcəyi üçün, iqtisadiyyatımızın, elm və mədəniyyətimizin inkişafı üçün çox böyük və əhəmiyyətli bir addımdır. Belə bir müqavilənin imzalanması Azərbaycan Respublikasının məhz müstəqil dövlət olduğunu və müstəqil siyasət yeritdiyini dünyada bir daha nümayiş etdirdi.

17 oktyabr 1994-cü il tarixdə Azərbaycan Respublikasının Dövlət Müstəqilliyi gününə həsr olunmuş təntənəli yığıncaqdakı nitqində Heydər Əliyev demişdir: “Bizim məqsədimiz Azərbaycanda hüquqi, demokratik, sivil dövlət qurmaqdır və biz bu yol ilə gedirik. Bizim məqsədimiz Azərbaycanda demokratik cəmiyyət yaratmaqdır, biz bu yolla gedirik. Biz Azərbaycan iqtisadiyyatında islahatlar aparıb, iqtisadiyyatımızı dünya iqtisadiyyatına bağlamaq istəyirik, biz bu yolla gedirik. Biz Azərbaycanda

insan azadlığını, söz azadlığını, insan hüquqlarının qorunmasını təmin etmək yolundayıq, bu yolla gedirik. Mən Azərbaycanda çox partiyalı sistemin yaranmasının və inkişaf etməsinin təminatçısı kimi çıxış edirəm və gələcəkdə də təminat verəcəyəm. Ona görə də mən bu gün bir daha xalqa müraciət edirəm. Xalqın müdrikliyinə inanıram, xalqın iradəsinə inanıram, xalqın iradəsinə güvənirəm və ona güvənərək Azərbaycanın müstəqilliyinin və daxili sabitliyinin təminatçısı kimi, bir prezident kimi bu gün xalq qarşısında bir daha söz verirəm ki, Azərbaycanın müstəqilliyini bundan sonra da qoruyacağam, Azərbaycanın daxili və xarici siyasətində aparılan müsbət işlər bundan sonra da davam etdiriləcək. Azərbaycan müstəqil dövlət kimi yaşayıb və daim yaşayacaqdır.”

Heydər Əliyevin ölkəyə rəhbərliyi illərində demokratiya, qanunçuluq, plüralizm inkişaf edib. Bu proses 90-cı illərin ikinci yarısında xüsusilə intensivləşmişdi. Azərbaycan bütün qeyri-qanuni silahlı qüvvələrdən xilas olmuş, tamamilə möhkəmlənmiş, keyfiyyətə yeni bir mərhələyə daxil olmuş, dövlət quruculuğunda böyük işlərə başlamaq üçün möhkəm ictimai-siyasi sabitlik və qanunçuluq şəraitinə gətirilmiş dövlətə çevrilmişdir. 1998-ci il avqustun 6-da “Azərbaycan Respublikasında söz, fikir və mətbuat azadlığının təmin edilməsi sahəsində əlavə tədbirlər haqqında” prezident fərmanı ilə hələ 1992-ci il aprelin 12-də Yaqub Məmmədov və 1993-cü il aprelin 15-də Əbülfəz Elçibəy iqtidarları dövründə sərbəst informasiya fəaliyyətinə qoyulmuş məhdudiyyətlər aradan qaldırıldı, mətbuatda və digər kütləvi informasiya vasitələrində

də dövlət sirlərini qoruyan idarə, senzura ləğv edildi. Prezident Heydər Əliyev qeyd edirdi ki, “Fikir azadlığı, söz azadlığı bizim həyatımızın əsasını təşkil etməlidir. Kim nə cür düşünür, o cür düşünsün. Heç kəsi məcbur etmək olmaz, sadəcə biz çalışmalıyıq ki, öz fikirlərimizin daha doğru, düzgün olduğunu sübut edək və insanları bu fikirlərə şüurlu inandıraq”.

2001-ci ildə Mətbuat və İnformasiya Nazirliyi ləğv edildi. 2002-ci il oktyabrın 5-də Azərbaycan Prezidentinin fərmanı ilə “Milli Televiziya və Radio Şurası” yaradıldı. Respublikada qanuni, demokratik siyasi fəaliyyət və fikir plüralizmi üçün münasib imkanlar yaranmışdı. 1995-ci ildə Azərbaycanda 50-dən çox ictimai siyasi təşkilat və partiya var idi. 2002-ci ildə isə rəsmi qeydə alınmış 39 siyasi partiya, habelə 1350 ictimai birlik, qeyri-hökumət təşkilatı fəaliyyət göstərirdi. Qeyri-hökumət təşkilatlarının vətəndaş cəmiyyəti formalaşmasında mühüm əhəmiyyətini nəzərə alan dövlət onların potensialının artması və fəaliyyətinin genişlənməsi üçün münasib şərait yaradırdı. İnsanların azad düşünməsi, sərbəst siyasi-ictimai fəaliyyət göstərməsi, qeyri-demokratik, zorakı əməllərin dəf olunması üçün gərəkli tədbirlər görülürdü. Bütün bunları Prezident Heydər Əliyevin adı ilə bağlayan xalq 1998-ci il oktyabrın 11-də alternativ əsasda keçirilən prezident seçkilərində onu yenidən Azərbaycan Respublikasının Prezidenti seçdi.

Məşhur “Dövlət mənəm” kəlamının müəllifi XIV Lüdovik 54 il Fransanın kralı olmuşdur. Bu dövr Fransanın hərbi qüdrətinin artması və təsərrüfatının inkişafı baxımın-

dan əlamətdar olmuşdur. Ona görə də böyük maarifçi filosof Volter bu dövrü “XIV Lüdovik əsri” adlandırmışdır.

Müasir tariximizin son 50 ildən çox bir dövrü Heydər Əliyevin adı ilə qırılmaz surətdə sıx bağlıdır. Bu dövr Azərbaycanın bütün sahələrdə güclü yüksəliş dövrü kimi səciyyələnir. Ona görə də bu dövrü Heydər Əliyev dövrü adlandırmaq olar.

*Asif Cavadov,
Gəncə Dövlət Universitetinin
tərbiyə işləri üzrə prorektoru,
Azərbaycan tarixi kafedrasının müdiri*

HEYDƏR ƏLİYEV TARİX YARADAN ŞƏXSİYYƏTDİR

Bəşər tarixində öz xalqının mədəniyyəti və mənəviyyəti ilə sıx bağlı olan, xalqının təmsilçisinə çevrilən liderlər çox deyildir. Əsl ümumxalq sevgisi qazanmış belə şəxsiyyətlərdən biri zamanəmizin böyük siyasətçisi və dövlət xadimi Heydər Əlirza oğlu Əliyevdir.

Azərbaycan qədim dövlətçilik ənənələrinə malik olan ölkədir. Tarix fakt və məntiqdir. Azərbaycan tarixində elə tarixi şəxsiyyətlər olmuşdur ki, onlar dövlət yaratmışlar. XII əsrdə Şəmsəddin Eldəniz Atabəylər, XV əsrdə Uzun Həsən Ağqoyunlu, XVI əsrdə I Şah İsmayıl Səfəvilər dövlətinin banisidirlər. Nə dövlət, nə tarix yaratmış, lakin siyasi-ictimai hərəkətlərə başçılıq etmiş görkəmli şəxsiyyətlər də olmuşlar. 1905–1911-ci illərdə Səttar xan, 1945–1946-cı illərdə Seyid Cəfər Pişəvəri və s. Heydər Əliyevi digər tarixi şəxsiyyətlərdən fərqləndirən başlıca cəhət odur ki, o, müstəqil dövlət, həm də tarix yaratmışdır. Heydər Əliyev 30 ildən artıq bir dövrdə Azərbaycana rəhbərlik etmişdir. Onun yaratdığı tarixi dönüş odur ki, SSRİ-nin tərkibində Azərbaycana rəhbərlik etdiyi birin-

ci dövrdə, 1969–1982-ci illərdə gələcək müstəqil dövlətçiliyin zəminini hazırlamışdır. İkinci dövrdə isə 1993–2003-cü illərdə müstəqil Azərbaycan dövlətçiliyini yaratmış və möhkəmlətməmişdir.

Ulu öndər Heydər Əliyev öz ölkəsinin hüdudlarından çıxaraq dünyanın ən böyük siyasətçilərindən biri olmuşdur. Ümumdünya tarixi dəfələrlə isbat etmişdir ki, tarix yalnız dahi şəxsiyyətlərin nurlu əməlləri sayəsində nəsillərin yad-daşına həkk olunur. Dünyanın Atatürk, Vaşinqton, Nehru, De Qoll kimi nadir tarixi simaları sırasında Heydər Əliyev şəxsiyyəti öz layiqli yerini tutmuşdur. Ona görə ki, Heydər Əliyev ümumdünya tarixini, siyasi fikrini inkişaf etdirən qüdrətli dövlət xadimi olmuşdur.

ABŞ-ın sabiq prezidenti Bill Klinton yazırdı: “Heydər Əliyev təkcə Azərbaycanı, Amerikanı yox, bütün dünyanı idarə etməyi bacaran bir siyasi xadimdir. Hər bir xalq öz tarixi şəxsiyyətləri ilə tanınır. Hər millətin və dövlətin həyatında elə bir tarixi məqam olur ki, həlledici, taleyüklü anda liderin söylədiyi sözlər dövlətin və millətin inkişafının həyat aksiomuna çevrilə bilər. Onlar tarix yaradırlar.” Fikrimizi bir qədər də aydınlaşdırmaq üçün tarixi müqayisə və paralellərə müraciət edək. Vaxtı ilə Makedoniyalı İsgəndər nəhəng bir dövlət yaratmışdır. Bununla da Şərq və Qərb sivilizasiyalarının iqtisadi, siyasi, mədəni qovuşmasına şərait yaranmışdır.

Çingiz xana qədər onun məxsus olduğu cəmiyyəti ancaq onların qonşuları tanıyırdı. Ondan sonra isə bütün dünya tanıdı. Nadir istedad, böyük dühaya, xüsusi təfəkkürə və düşüncə tərzinə, böyük ideyaların daşıyıcısı keyfiyyətinə,

qeyri-standart qərarlar qəbul etmək bacarığına sahib olmaq tarixi şəxsiyyətlərə xas xüsusiyyətlərdir.

Heydər Əliyevin böyüklüyü hər zaman etiraf olunmuşdur. Hələ Azərbaycana rəhbərlik etdiyi birinci dövrdə Respublikamızın tarixində ən mühüm aşağıdakı nəticələr əldə olunmuşdur:

1. Xalq təsərrüfatının hərtərəfli yüksəlişi və intensiv inkişafını nəzərdə tutan beş xüsusi tarixi qərar qəbul edilmişdir;
2. İqtisadi və sosial sahələrdə dərin struktur islahatlar aparılmış, elmi-texniki tərəqqinin nailiyyətləri geniş tətbiq etdirilmişdir;
3. Xalqın maddi rifah halı keyfiyyətcə yeni mərhələyə keçirilmişdir;
4. Sənayedə və kənd təsərrüfatında əmək məhsuldarlığı ümumittifaq göstəricilərini ötüb keçmişdir;
5. Xalq təsərrüfatında mənfəət ümumittifaq göstəricilərini iki dəfə ötüb keçmişdir;
6. Sənayenin ümumi məhsul həcmi ümumilikdə 1921-ci ildən 1970-ci ilə qədərki bütün dövr ərzində buraxılmış məhsuldan ikiqat çox olmuşdur. 213 yeni iri sənaye müəssisəsi istismara verilmişdir;
7. İttifaq büdcəsində kapital qoyuluşları artırılmış, xaricdən texnoloji avadanlıqların əldə edilməsi, strateji obyektlərin maddi-texniki təchizatına nail olunması üçün onlar ümumittifaq tikintilərin siyahısına daxil edilmişdir;

8. Təhsil, elm və mədəniyyətin inkişafı və milli mənəvi dəyərlərimizin qorunması istiqamətində mühüm işlər görülmüşdür;
9. Yüksək ixtisaslı kadrlara ehtiyacı nəzərə alıb keçmiş SSRİ-nin 170 aparıcı ali elm və təhsil ocağında təhsil almaq üçün 3500 azərbaycanlı göndərilmişdir.

Bütün bunlar onu göstərir ki, keçmiş SSRİ-də Azərbaycan tam müstəqil olaraq yaşamağa qadir iki respublikadan biri olmuşdur. Akademik Ramiz Mehdiyev haqlı olaraq belə qənaətə gəlir ki, Azərbaycan millətinin müstəqil inkişafının bünövrəsi məhz XX əsrin 70-ci illərini və 80-ci illərin əvvəllərini əhatə edir. ("Azərbaycan qəzeti", 21 iyun, 2005-ci il)

Dünyanın tanınmış siyasətçi və dövlət xadimlərinin Azərbaycana səfərlərinin əsas səbəblərindən biri Heydər Əliyevin böyük maraq doğuran şəxsiyyəti olmuşdur. ABŞ-ın sabiq prezidenti Cimmi Karter dövründə təhlükəsizlik məsələləri üzrə müşavir olan Zbiqnev Bzejinski xatirələrində yazır: "Sovet İttifaqı dövründə Heydər Əliyevlə görüşməmişdim. Amma, əlbəttə, onun haqqında eşitmişdim. Mən xüsusilə Ağ evdə çalışarkən sovet sistemi ilə maraqlanırdım və sovet liderləri ilə əlaqələrim var idi. Bilirdim ki, Heydər Əliyev aparıcı rəhbərlərdən biridir və onun adı hansısa məqamda hətta partiyanın baş katibi vəzifəsi üçün hallandırılırdı. Heydər Əliyev həqiqətən beynəlxalq səviyyəli dövlət xadimi və tarixi əhəmiyyətli Milli lider idi".

Rusiya Federasiyasının Prezidenti olan Boris Yeltsin isə belə etiraf edirdi: "Heydər Əliyev həqiqi Milli lider ola-

raq Azərbaycan xalqının, bütün dünyanın layiqli hörmətini qazanmışdı. O, güclü və cəsur insan idi" ("Xalq qəzeti", 10 may 2006-cı il). Ümummilli liderin şəxsiyyətinə və siyasi çəkisinə verilən qiymət isə belə ümumiləşdirilir: "Heydər Əliyev XX yüzilliyin ən güclü ideyalarının çox parlaq ifadəçisi idi".

1991-ci ildə xalqımız milli müstəqilliyini əldə etdikdən sonra Azərbaycanda dövlət hakimiyyətinin qarşısında ümummilli məsələlərin tərkib hissəsi olan demokratik siyasi sistem yaratmaq və onun siyasi mahiyyətinə uyğun olaraq təsisatlar formalaşdırmaq kimi ciddi məsələlər dayanırdı. Lakin Azərbaycanın müstəqillik tarixinin ilk illərinə nəzər salsaq müstəqil dövlətin qarşısında duran vəzifələrin heç də həmişə ardıcılıqla və qətiyyətlə həyata keçirilmədiyinin şahidi olarıq. Qətiyyətsiz və səriştəsiz insanların ölkəyə başçılıq etməsi zamanı Azərbaycanda dövlət quruculuğu sahəsində baş alıb gedən hərc-mərclik, özbaşınalıq, siyasi çəkişmələr və s. Azərbaycanın bir dövlət kimi mövcudluğunu sual altına almışdı. Qısa müddətdə Azərbaycana rəhbərlik edənlərin bir-birini əvəz etməsi qədim Romada "əsgər imperatorları" dövrünü xatırladırdı. Azərbaycan tarixində elə faciəli illər az olmamışdır. XV əsrin 90-cı illərində qısa bir müddət ərzində hakimiyyətdə 6 hökmdar bir-birini əvəz etmişdir. Tarixçi C.İbrahimov yazır: "Ağqoyunlu dövlətinin dağılmasında bu dövlətin öz daxilində əmələ gələn ziddiyyətlər, əyanlar arasında davam edən mübarizələr böyük rol oynadı". (Cəfər İbrahimov. Azərbaycanın XV əsr tarixinə dair oçerklər, Bakı, 1958, səh. 127)

Cəbhədə ağır məğlubiyyətlər, xəyanətlər, vəzifə xətrinə müqəddəs torpaqlarımızın düşməyə təslim edilməsi adi hal almışdı. Ölkədə, sözün əsl mənasında, hakimiyyətsizlik hökm sürürdü. Faktiki olaraq dövlət yox idi. Ölkə milli fəlakət, vətəndaş müharibəsi və etnik toqquşmalar meydanına çevrilmək üzrədir. Xalq ümitsizlik və təlaş içərisində idi. Azərbaycanın xarici düşmənlərinin daxildəki separatçılarla birləşməsi ən ciddi təhlükəyə çevrilmişdir. Tarixi düşmənlərimizin Azərbaycanı dünyanın siyasi xəritəsindən silib, parçalamaq planları reallaşmaq üzrə idi. Bu ağır şəraitdə müdrik xalq düzgün qərar qəbul edərək dünyanın böyük siyasət adamını, Azərbaycanın yeganə ümid çirağını – Heydər Əliyevi hakimiyyətə gətirdi. Haqlı olaraq XII əsrdə məşhur Azərbaycan alimi Nəsrəddin Tusi yazmışdı: “Ölkə daxilindəki çatışmazlıqlar ağıllı hökmdar tərəfindən aradan qaldırılmalı, o, cəmiyyətdə tarazlıq və müvazinəti qoruyan amilə çevrilməlidir.” (“Əxlaqi-nasiri”, Bakı, 1989, səh.174)

1993-cü ilin iyunun 15-də xalqın təkidli tələbi ilə ölkədə hakimiyyət dəyişikliyi baş verdi və müstəqil dövlətçilik tarixinin ikinci dövrü başladı. Ölkə qaçılmaz fəlakətlərdən, daxili və xarici qüvvələrin qəsdlərindən, vətəndaş müharibəsindən, torpaqlarımızın daha geniş miqyasda işğal edilməsindən, dövlətçiliyin məhvindən, parçalanmadan xilas edilməli idi.

1993-cü ilin iyunundan başlayaraq ilk növbədə hakimiyyət boşluğu aradan qaldırıldı, respublikanın müxtəlif bölgələrində baş qaldırmış separatçı qüvvələr və parçalama meyilləri sağlam düşüncəli vətəndaşların, xalqın bö-

yük əksəriyyətinin fəal köməyi ilə aradan qaldırıldı. Siyasi qruplaşmalara xidmət edən silahlı birləşmələr ləğv edilməklə vətəndaş müharibəsinin qarşısı alındı.

Təbiidir ki, Azərbaycanda əsaslı sabitlik yaratmaq və respublikamızın müstəqil dövlət kimi yaşaması üçün Ermənistan–Azərbaycan müharibəsində qəti tədbirlər görmək lazım idi. Bu məqsədlə 1993-cü ilin noyabr ayından başlayaraq Milli Ordunun formalaşdırılması, Azərbaycan Nizami Silahlı Qüvvələrinin yaradılması və torpaqlarımızın müdafiə olunması ilə bağlı təxirəsalınmaz tədbirlər həyata keçirildi. Atəşkəsə nail olmaq üçün bütün siyasi və diplomatik vasitələrdən istifadə edildi. Nəticədə 1994-cü ilin mayında Ermənistan–Azərbaycan müharibəsində ölkəmiz üçün həyati əhəmiyyət kəsb edən atəşkəsə nail olundu.

1994-cü ilin sentyabrında Azərbaycanda yaranmış nisbi sabitlikdən və beynəlxalq aləmdə ölkəmizə artan inam və maraqlardan istifadə edilərək, “Əsrin müqaviləsi” adlandırılan ilk neft müqaviləsi imzalandı. Regionda sabitlik, sülh və təhlükəsizliyin təməli qoyuldu. Bu, Azərbaycanın dünya ölkələri ilə qarşılıqlı əlaqələrinin genişlənməsinə və beynəlxalq mövqelərinin möhkəmləndirilməsinə güclü təkan verdi

1995-ci il noyabrın 12-dən, yəni müstəqil respublikamızın Konstitusiyası qəbul olunduqdan və Parlament seçkiləri keçirildikdən sonra başlanan bu dövr demokratik və hüquqi dövlət quruculuğu baxımından tariximizin ən məhsuldar dövrü olmuşdur.

1998-ci il sentyabrın 7-8-də 32 dövlət və 13 beynəlxalq təşkilatın nümayəndələrinin iştirakı ilə tarixi “Böyük

ipək yolu”nun bərpası üzrə keçirilmiş, Bakı beynəlxalq konfransı və onun nəticələri Azərbaycanın xarici siyasətinin müstəqillik illərində qazandığı ən mühüm nailiyyətlərdən biridir. (Bax: Əli Həsənov. Müasir Beynəlxalq münasibətlər və Azərbaycanın xarici siyasəti. Bakı, 2005, səh. 213)

Heydər Əliyevin prinsipial və ardıcıl daxili və xarici siyasəti nəticəsində respublikamız mötəbər beynəlxalq təşkilatların üzvü oldu. Azərbaycanın haqq səsi BMT, MDB, ATƏT, İslam Konfransı Təşkilatı, NATO-nun “Sülh naminə tərəfdaşlıq” proqramı, GUAM və sair mötəbər qurumlarda ucalmağa başladı. ATƏT-in Lissabon Sammitində Azərbaycan diplomatiyası böyük uğurlar əldə etdi.

2001-ci ilin yanvar ayında Azərbaycan Respublikası Avropa Şurasının tamhüquqlu üzvü oldu. Bu, ölkəmizin nəinki müstəqil, suveren, demokratik, dünyəvi dövlət kimi tanınmasıdır, həm də Avropa ailəsinin bərabərhüquqlu üzvü kimi Azərbaycan dövlətinin inkişafında yeni mərhələnin başlanğıcıdır (Bax: Əli Həsənov: Müasir Beynəlxalq münasibətlər və Azərbaycanın xarici siyasəti. Bakı, 2005, səh. 481).

Azərbaycan Respublikası ABŞ, Rusiya, İngiltərə, Fransa, Çin, Almaniya, Səudiyyə Ərəbistanı, Ukrayna və s. ölkələr ilə siyasi-iqtisadi, elmi və mədəni sahələrdə müxtəlif müqavilələr imzaladı. Bir çox beynəlxalq konfranslarda, konqreslərdə və forumlarda Azərbaycan səmərəli, konstruktiv ideya və təkliflərlə öz qəti mövqeyini nümayiş etdirdi.

Heydər Əliyevin təşəbbüsü ilə Bakıda 2001-ci ildə keçirilən dünya azərbaycanlılarının birinci qurultayı xarici ölkələrdə Azərbaycan diasporunun yaradılması üçün təşkilatı əsas oldu. Müstəqil Azərbaycan Respublikası 50 milyondan artıq dünya azərbaycanlılarının siyasi və mənəvi mərkəzinə çevrildi. (Müstəqil Azərbaycan Respublikası dünya azərbaycanlılarının həmrəyliyinin əsası və güclü dayağıdır. “Respublika qəzeti”, №301, 31 dekabr 2002-ci il)

Müstəqil Azərbaycanın hərbi quruculuq işi uğurla həyata keçirilir. Ölkəmizin güclü iqtisadi sənaye potensialı, qüdrətli ordumuzun inkişafına hər cür imkan və şərait yaratmışdır.

Qeyd etdiyimiz tarixi nailiyyətlərin qazanılmasında Heydər Əliyev dühasının məhsulu olan Yeni Azərbaycan Partiyasının müstəsna rolu var. Azad, sivil, hüquqi, demokratik, güclü iqtisadi-siyasi əsasa və geniş beynəlxalq əlaqələrə malik cəmiyyətin, qüdrətli Müstəqil Azərbaycan Dövlətinin yaradılmasında, formalaşdırılmasında və inkişafında onun xidmətləri misilsizdir. Dünyanın heç bir ölkəsində, heç bir siyasi partiya qısa müddət ərzində YAP qədər böyük işlər görməmişdir. Bunu artıq həyat və tarix təsdiq etmişdir. Ulu öndər Heydər Əliyev demişdir: “Mən Azərbaycan xalqının iradəsinə arxayınam, Azərbaycan dövlətinin qüdrətinə arxayınam. Azərbaycan Prezidenti və Yeni Azərbaycan Partiyasının sədri kimi mənim əsas gücüm, əsas mənbəyim xalqdır”.

Heydər Əliyev epoxası mədəniyyətimizin intibah mərhələsidir. Məhz bu dahi insanın diqqəti və qayğı-

sı nəticəsində milli mədəniyyət və milli mənəvi dəyərlər azərbaycançılıq ideyası zəminində inkişaf etmişdir.

Heydər Əliyevin cəsarətli və uzaqgörən siyasətinin nəticəsidir ki, ölkəmiz indi misli görünməmiş uğurlar qazanmışdır. Bu gün Heydər Əliyev siyasi kursunun davamçısı Prezident İlham Əliyevin quruculuq və inkişaf strategiyası uğurla həyata keçirilir. Xalqımız əmindir ki, ulu öndərin başladığı böyük işləri cənab İlham Əliyev bundan sonra da uğurla davam etdirəcək və Heydər Əliyev ideyalarını yaşadacaqdır.

Mübariz Əliyev,
*Gəncə Dövlət Universitetinin
Azərbaycan tarixi kafedrasının
baş müəllimi*

HEYDƏR ƏLİYEV ƏSL ELM TƏƏSSÜBKƏŞİDİR

Bu gün tarixin diktə etdiyi bir həqiqət hamıya bəllidir: hər bir müasir dövlətin həyat səviyyəsi onun elmi və intellektual potensialı ilə ölçülür. Hər bir ölkənin gələcək perspektivləri, məhz bu ölkələrdə elmin vəziyyətindən asılıdır. Diqqətəlayiqdir ki, yüksək intellektə malik şəxsiyyət olan Heydər Əliyev öz fəaliyyəti və siyasi təcrübəsində hər zaman elmi fikrin ən yeni nailiyyətlərinə yol açmışdır. O, elm və texnikanın, mədəniyyət və maarifin, ədəbiyyat və incəsənətin inkişafı məsələlərinin həlli məqamlarında yüksək professionalıq göstərmiş, cəmiyyətin, xalqın inkişaf zəminini elmdə, intellektdə görmüşdür. Dərin analitik zəkaya, uzaqgörən strategiyaya, çevik taktikaya, dəmir iradəyə, güclü məntiqə, natiqlik məharətinə malik fenomen şəxsiyyət səviyyəsinə yüksələn Heydər Əliyev bütün ictimai-siyasi fəaliyyəti boyu öz xalqının müstəqilliyi arzusu ilə yaşamış, Azərbaycanı iqtisadi, ictimai, mədəni cəhətdən yüksək inkişaf etmiş dövlət səviyyəsində görmək amalında olmuşdur.

XX əsrin 70-ci illərindən etibarən quruculuq missiyasını cəsarətlə öz üzərinə götürən Heydər Əliyevin elm və

təhsil sahəsində apardığı nəhəng islahatlar gələcək uğurlarımız üçün geniş zəmin və şərait yaratmışdır. Böyük rəhbər istər əməli, istərsə də şəxsi nümunəsi ilə sübut etmişdir ki, o, elm və təhsilimizin yorulmaz fədaisi, təəssübkeşi və himayədarıdır. 1969-cu ildə Azərbaycanın rəhbərliyinə irəli çəkilən Heydər Əliyev milli mənafeələrə xidmət göstərmək məqsədi ilə mövcud rejimin sərt qanunları çərçivəsində Azərbaycanın intibahı və tərəqqisinə, onun iqtisadiyyatının, elm və təhsilinin yüksəldilməsinə çox ustalıqla və düşünlümlü siyasət yeritməklə nail olmuşdur. Heydər Əliyev respublikada rəhbərlikdə olduğu 1969–1982-ci illərdə Azərbaycan hökumətinin ən ümdə vəzifələrindən biri elmin və təhsilin inkişafına diqqət və qayğının artırılması olmuşdur. Hələ o zaman Heydər Əliyev daim gələcəyə baxır, bütün fəaliyyətini Azərbaycanın gələcək müstəqilliyinin təmin edilməsi idealının gerçəkləşdirilməsinə yönəldirdi. Digər tərəfdən, azərbaycanlılar üçün o dövrün mürəkkəbliklərindən, çətinliklərindən biri də Sovet Azərbaycanının partiya və inzibati orqanlarında kök salmış erməni mafiyasının mövcudluğu idi. Erməni mafiyası siyasi-iqtisadi, hərbi və hüquq-mühafizə orqanlarında, bir sözlə, hakimiyyətin bütün pillələrində özələrinə möhkəm yuva qurmuşdular. Onlar öz qüvvələrini milli kadrların yetişməsinin qarşısını almağa yönəltdirmişdilər. Belə ağır və mürəkkəb bir dövrdə, 1969-cu il iyulun 14-də Heydər Əliyev Azərbaycana rəhbər təyin olundu. Xalqımızın görkəmli oğlu uzaqqörən və məqsədli siyasi xətt yeridərək birinci növbədə milli kadrların dirçəlişinə nail oldu və ermənilər tutduqları rəhbər vəzifələrdən uzaqlaşdırıldı. Azərbaycan Kommunist Partiyası Mərkəzi Komitəsinin 1969-cu il avqust

plenumu tariximizə Heydər Əliyev siyasətinin və əqidəsinin rəsmi dövlət siyasəti səviyyəsində ortaya çıxması demək idi. Ölkə rəhbəri milli təhsilin səviyyəsini və keyfiyyətini yüksəltmək üçün təhsil və kadr konsepsiyasını irəli sürdü. Təhsildə islahatlar dönüş xarakteri aldı, ali məktəblər, onların filialları yaradıldı. Keçmiş SSRİ-nin dünya səviyyəli təhsil ocaqlarına tələbələrin göndərilməsi böyük miqyas aldı. Qısa müddətdə Azərbaycanın yeni tipli milli kadr bazası yaradıldı, bir çox elmi məktəblərin əsası qoyuldu. 1969-cu il avqust plenumunda 2 əsas prinsip irəli sürüldü: milliləşmə konsepsiyasına uyğunluq və yüksək professionallıq. 1970–80-ci illərdə Azərbaycanda ali təhsil müəssisələrinin sayı 12-dən 17-yə, təhsil alanların sayı isə 70 mindən 100 minə çatmışdır. Həmin dövrdə respublikada geniş vüsət alan tikinti-quruculuq işlərini yüksək ixtisaslı mütəxəssislərlə təmin etmək üçün Azərbaycan İnşaat Mühəndisləri İnstitutu (indiki Azərbaycan Memarlıq və İnşaat Universiteti), daha sonra Gəncədə Azərbaycan Texnologiya İnstitutu (indiki ATU), Gəncə Pedaqoji İnstitutunun yeni korpusları, Azərbaycan Pedaqoji Rus dili və Ədəbiyyatı İnstitutu (indiki Bakı Slavyan Universiteti), C.Naxçıvanski adına Hərbi Məktəb və digər tədris müəssisələri istifadəyə verilmişdir. Ümumiyyətlə, 1970–82-ci illərdə Azərbaycanda 5 yeni ali məktəb açılmış, çoxlu yeni ixtisaslar, kafedralar, problem laboratoriyaları təşkil olunmuşdur.

Həmin dövrdə Cənubi Azərbaycandan gələn həmvətənlərimizin təhsili üçün də geniş imkanlar yaranmışdı. Heydər Əliyev on nəfər Cənubi azərbaycanlının Bakıda təhsil almasına imkan yaratmışdı. Bu isə böyük rəhbərin uzaqqörən siyasətinin bir hissəsi idi.

Məlum olduğu kimi, Azərbaycan Elmlər Akademiyasının əsas intibah dövrü də XX əsrin 70-ci illəri ilə bağlıdır. Mənəviyyatın taleyinə cavabdehlik məhz ziyalıların, ziyalı liderlərin öhdəsinə düşdüyünü bilən Heydər Əliyev Azərbaycan Elmlər Akademiyasına diqqət və qayğısını heç vaxt əsirgəməmişdir. Onun rəhbərliyi altında Azərbaycan Elmlər Akademiyasında elmi tədqiqatların aparıcı mövzuları dəqiqləşdirilmiş, təkmilləşdirilmiş, Akademiyanın idarə və təşkilatlarının fəaliyyətinin aparıcı istiqamətləri müəyyən edilmişdir. Elmi-tədqiqat işlərinin keyfiyyətinin yüksəldilməsi, elmin nailiyyətlərinin istehsalə tətbiqi və ətraf mühitin mühafizəsi problemləri üzrə tədqiqatların gücləndirilməsi, yeni elmi ideyaların və texniki nəticələrin xalq təsərrüfatının inkişafına yönəldilməsi Elmlər Akademiyasının fəaliyyətinin əsasını təşkil edirdi. O dövrdə SSRİ-də ilk dəfə məhz Azərbaycan Elmlər Akademiyasında təbiətin və onda baş verən proseslərin kosmik tədqiqi kimi xalq təsərrüfatı və müdafiə əhəmiyyətli işlərə başlanıldı. Eləcə də biologiya, neft-kimya, geologiya, astronomiya, ictimai elmlər, kənd təsərrüfatı və s. elmlər üzrə bir sıra fundamental və tətbiqi işlər həyata keçirilmişdi.

Elmi-texniki inkişafı ilə bağlı elm sahələrinin, tədqiqatların genişliyi Azərbaycan Elmlər Akademiyasında bir sıra yeni institutların, elmi-tədqiqat müəssisələrinin yaranmasını şərtləndirdi. Belə ki, Neft-Kimya Prosesləri İnstitutunun Sumqayıt filialı bazasında yaranan Xlor-Üzvi Sintez İnstitutu sonralar Yüksək Molekullu Birləşmələr İnstitutuna çevrildi. Fizika-texnika və riyaziyyat bölməsində "Xəzər" elmi mərkəzi yarandı. Təbii ehtiyatların Kosmik tədqiqi institutu

təşkil edildi ki, bu da Kosmik Tədqiqatlar elm-sənaye birliyinin baş idarəsi oldu. Kibernetika İnstitutunun avtomatlaşdırılmış sistemin idarə olunması bölməsi ayrıca, müstəqil müəssisəyə çevrildi.

Heydər Əliyevin bilavasitə dəstəyi nəticəsində Elmlər Akademiyasında ictimai və humanitar elmlər üzrə 2 müstəqil bölmə yarandı. İctimai elmlər bölməsində İctimai elmlər üzrə Elmi-İnformasiya Mərkəzi yaradıldı ki, bu da sonralar İctimai-Siyasi Tədqiqatlar və İnformasiya İnstitutuna çevrildi.

Tarix İnstitutunun arxeologiya və etnoqrafiya sektoru müstəqil müəssisə olmaq statusu aldı və onun bazası əsasında Arxeologiya və Etnoqrafiya İnstitutu yarandı, həmçinin Arxeologiya və Etnoqrafiya Muzeyi də fəaliyyətə başladı. Xalqlar Dostluğu Sarayının bazası əsasında Milli Münasibətlər İnstitutu yaradıldı.

Zəngin iqtisadi və intellektual potensial, elmi-texniki tərəqqi əsasında regionların kompleks inkişafına, əmək ehtiyatlarından səmərəli istifadə edilməsinə, nəticədə xalqın rifahının yaxşılaşdırılmasına nail olmağın mümkünlüyünü öncədən görən xalqımızın böyük oğlu, dahi şəxsiyyət, ümummilli liderimiz Heydər Əliyevin tərəfindən regionlarda Azərbaycan Elmlər Akademiyasının elmi mərkəzlərinin yaranması ideyası irəli sürülmüşdür. Bu məqsədlə 1981-ci ildə Gəncədə də Qərb regionu üzrə Elmlər Akademiyasının nəzdində Gəncə Elmi Mərkəzi yarandı. Sevindirici haldır ki, 1981-ci il mayın 28-də Gəncə Regional Elmi Mərkəzin açılışı Heydər Əliyevin şəxsən iştirakı ilə keçirilmişdi. Həmin illərdə eləcə də Naxçıvanda Elmi Mərkəz, Şəkidə elmi-

eksperimental meydança və digər rayonlarda biologiya profilli institutların bir sıra təcrübə təsərrüfatları yaradıldı.

Bu dövrdə Elmlər Akademiyasında nəzəri və təcrübi əhəmiyyətə malik əsərlər nəşr edilmişdi. 1970-ci ildən başlayaraq İttifaq və respublika Elmlər Akademiyasının orqanı olan “Sovet türkologiyası” jurnalının nəşrinə başlanılmışdı. Xalqımızın mənəvi həyatında əlamətdar hadisə olan çox əsrlik tariximizdə ilk milli X cildlik Azərbaycan Ensiklopediyasının meydana gəlməsi də Heydər Əliyevin adı ilə bağlıdır.

70–80-ci illərdə Elmlər Akademiyası alimlərinin fəaliyyəti dövlət və dünya elmi ictimaiyyəti tərəfindən yüksək qiymətləndirilmişdir. Elm, iqtisadiyyat və mədəniyyətin inkişafı, yüksək ixtisaslı elmi kadrların hazırlanması sahəsində qazandığı nailiyyətlərə görə Azərbaycan Elmlər Akademiyasının aldığı ilk yüksək mükafat – Xalqlar Dostluğu Ordeni 1975-ci ildə Heydər Əliyev tərəfindən təqdim edilmişdir.

Heydər Əliyev ziyalı, intellektli şəxslərə böyük hörmət və qayğı ilə yanaşmışdır. Onun bu haqda söylədiyi müdrik kəlam elm adamlarına verilmiş ən böyük qiymətdir: “Ziyalı xalqın mənəvi dəyərlərinin bilicisi və gələcəyə ötürücüsüdür. Ziyalı öz xalqı, öz milləti üçün xeyir nədir, şər nədir suallarının ətraflı cavablarını bilməlidir”. Azərbaycan Elmlər Akademiyası ilə heç vaxt əlaqəni kəsməyən müdrik rəhbər Moskvada işləyərkən, Siyasi Büronun üzvü, Nazirlər Soveti Sədrinin birinci müavini olduğu dövrdə də Azərbaycan Elmlər Akademiyası ilə sıx bağlı olmuş, öz imkanları və səlahiyyətləri daxilində Akademiyanın bir çox problemlərinin həllində fəal iştirak etmişdir.

Heydər Əliyevin ikinci dəfə hakimiyyətə qayıdışı respublikamızın mövqeyini daha da möhkəmləndirdi. Çünki böyük rəhbərin hər bir siyasi addımı dövlətimizin gələcəyini nəzərdə tuturdu. 1993-cü ilin iyulundan başlayaraq bütün sahələrdə olduğu kimi elm və təhsil sahəsində də tənəzzülün, təhlükəli, dağıdıcı meyillərin qarşısı alındı. Heydər Əliyev tərəfindən belə bir konsepsiya, strateji xətt hazırlanıb həyata keçirilməyə başlandı ki, dövlətin, dövlətçiliyin təməl prinsipləri içərisində milli təhsil və bəşəri elm müstəsna yer tutmalıdır. Təhsilə, elmə belə bir münasibət Heydər Əliyev siyasətinin aparıcı istiqaməti, onun daxili ziyalılığının, maarifpərvərliyinin bariz nümunəsi idi. O, xalqını, millətini sivil dünyanın inkişaf etmiş xalqlarından biri kimi görmək istəyən parlaq bir şəxsiyyət idi. Azərbaycan elminə, təhsilinə böyük hörmətlə yanaşan Heydər Əliyev o zamankı böhrandan çıxmaq yollarını ətraflı araşdırmaq, milli problemləri müzakirə etmək məqsədi ilə 1993-cü il sentyabrın 21-də Azərbaycan Elmlər Akademiyasının rəhbərləri, alimlər və ziyalılarla görüş keçirdi. Bu görüş, hər şeydən öncə, ölkə rəhbərinin alimlərə hörmət və ehtiramının ifadəsi, Azərbaycan elminin aydın sabahına dövlətin qayğısı və təminatı kimi dəyərləndirilə bilər. Heydər Əliyev həmin görüşdə demişdir: “Elmlər Akademiyası Azərbaycan xalqının tarixi nailiyyətidir. 1945-ci ildə bu Akademiyanı yaradan alimlər çox böyük şücaət göstərmişlər. Ötən dövrdə bu Akademiyanın çərçivəsində Azərbaycan elmi çox inkişaf etmişdir... Əmin ola bilərsiniz ki, Elmlər Akademiyası da, institutlar da fəaliyyət göstərəcək və biz buna imkan yaradacağıq. Azərbaycan elmi inkişaf etməlidir... Biz isə bu

sahəyə hər cür kömək göstərəcəyik və mədəniyyətimiz, el-mimiz, təhsilimiz, o cümlədən sosial sahənin bütün başqa istiqamətləri də inkişaf edəcəkdir”.

Azərbaycanda elmin, təhsilin gələcək inkişaf yollarına dair Heydər Əliyevin tarixi nitqindən sonra həmin istiqamətlərdə dövlət siyasətinin əsasları, bu sahədə inkişaf strategiyasını müəyyən edən islahatlar proqramı işlənib hazırlanmağa başlandı.

1997-ci il yanvarın 31-də Heydər Əliyev Azərbaycan Elmlər Akademiyasının rəhbərliyi və aparıcı alimlərinin bir qrupu ilə görüşərək elm sahəsində mövcud problemləri müzakirə etdi. Bu görüşdə elm sahəsində islahatlar aparılmasının zəruriliyi xüsusi qeyd olunmuş, görülən işlərin əsas istiqamətləri müzakirə edilmiş, müvafiq normativ sənədlərin hazırlanması qərara alınmışdır. Yeri gəlmişkən qeyd edək ki, həmin görüş zamanı Heydər Əliyev Akademiyanı milli sərvətimiz adlandıraraq onun elmi potensialını qorumağın, bu potensialdan müstəqil Azərbaycanın gələcək inkişafı üçün səmərəli istifadə etməyin vacibliyindən danışmaqla yanaşı, yeni tarix dərsliklərinin, xüsusən də XIX-XX əsrlər üzrə dərsliklərin hazırlanması zərurətini vurğulayaraq demişdi: “Gərək bizim xalqın əsl tarixi yazılsın ki, onun əsasında da gənclər üçün, orta və ali təhsil məktəbləri üçün tarix dərslikləri yazılsın”.

Az sonra Azərbaycan Elmlər Akademiyası rəhbərliyi ümummilli liderin göstərişlərini əsas tutaraq “Elmin strateji inkişafı və Azərbaycan Elmlər Akademiyasında islahatların konsepsiyası”-nı hazırlamış və “Elm siyasəti haqqında” qanun layihəsini işləyib Milli Məclisə təqdim etmişdi. Heydər

Əliyevin göstərişinə əsasən 7 cildlik “Azərbaycan tarixi” çap olunmuşdur.

Beləliklə, Azərbaycan Elmlər Akademiyasının elm və mədəniyyətimizin inkişafındakı rolu yüksəlməyə başladı. 1990-cı illərin ortalarında təkcə Elmlər Akademiyası sistemində 35 elmi-tədqiqat institutu fəaliyyət göstərirdi. Yeni institutlar, o cümlədən Arxeologiya və Etnoqrafiya İnstitutu, Milli Münasibətlər İnstitutu, Əlyazmalar İnstitutu, İnsan Hüquqları İnstitutu təşkil olundu. Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası Müstəqil Dövlətlər Birliyi Elmlər Akademiyaları Beynəlxalq Assosiasiyası yaradılmasının təşəbbüsçüsü olmuşdur. Eləcə də türkdilli dövlətlərin Elmlər Akademiyaları arasında əlaqələr yaranıb inkişaf etməyə başladı.

Azərbaycan Elmlər Akademiyasının fəaliyyətinin gündən-günə genişlənməsi göz qabağındadır. 1991–2001-ci illərdə Elmlər Akademiyası müəssisələrində 1644 mühüm nəticə alınmış, 504 iş istehsalata tətbiq olunmuş, 20 minə qədər məqalə çapdan çıxmış, 200-ə qədər doktorluq, 650-yə qədər namizədlik dissertasiyası müdafiə edilmişdi.

2001-ci il 15 may tarixli Prezidentin Fərmanına əsasən Azərbaycan Elmlər Akademiyasına “Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası” statusu verildi. Ölkə rəhbərliyinin sərəncamı ilə Akademiya üzvlərinin ümumi sayı 200 nəfər müəyyən edildi.

Elmi-tədqiqat müəssisələrinin strukturu təkmilləşdirildi. 2002-ci ilin ortalarında bir sıra elmi-tədqiqat institutları birləşdirildi. Naxçıvan Muxtar Respublikasında elmi-tədqiqat qurumlarının fəaliyyətini gücləndirmək, mövcud

elmi potensialdan səmərəli istifadə etmək, Naxçıvanın tarixinin, arxeologiyası, etnoqrafiyası və təbii sərvətlərinin öyrənilməsi üçün daha əlverişli şərait yaratmaq məqsədi ilə Prezident Heydər Əliyevin “Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının Naxçıvan Bölməsinin təsis edilməsi haqqında” 7 avqust 2002-ci il tarixli sərəncamına əsasən Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının Naxçıvan Bölməsi yaradıldı. 2003-cü il yanvarın 4-də isə Heydər Əliyev Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının statusu, Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının nizamnaməsinin təsdiq edilməsi haqqında fərman imzalamışdı. Bu, bir daha ölkə rəhbərinin Azərbaycan elminin nüfuzunun artırılmasına olan böyük diqqət və qayğısının bariz nümunəsidir.

Azərbaycan elminin maddi bazasının keyfiyyətə yaxşılaşması yolunda da mühüm addımlar atılmağa başlanmışdı. Elmlər Akademiyasında “Bakı Qovşağı” adlı Beynəlxalq Kompüter Mərkəzi təşkil olundu. Yeni elektron rabitə vasitələri azərbaycanlı alimlərə transavropa tədqiqat və yaradıcılıq şəbəkəsi ilə əlaqə yaratmağa imkan verirdi. Dünya azərbaycanlı alimlərin əsərləri, elmi xidmətləri ilə daha yaxından tanış olmağa başladı.

Azərbaycan alimlərinin elm sahəsində çox mühüm nailiyyətlər əldə etməsi məhz Heydər Əliyevin elmə, intellektə böyük qayğı və məhəbbətinin təzahürü idi. Rəhbərin Azərbaycan dövləti, Azərbaycan xalqı qarşısında ən böyük xidmətlərindən biri də ölkə rəhbərliyinin uzun sürən müzakirələrdən sonra “Azərbaycan əlifbası və Azərbaycan dili gününün təsis edilməsi haqqında” 22 avqust 2001-ci il tarixli fərmanı idi. Bu fərmana əsasən Azərbaycanın Dövlət dilinin

Azərbaycan dili olduğu bir daha təsdiq edildi. Ölkənin müdrik siyasətçisi Azərbaycan xalqının milli mədəniyyətində önəmli yer tutan dilin yaşaması, inkişaf etdirilməsi qayğısına qalaraq, ulularımızdan miras qalan Azərbaycan dilini bütün baş verə biləcək təhlükələrdən xilas edərək ona verilmiş Dövlət dili statusunu bir daha bəyan etdi.

Elm adamlarına böyük rəhbər öz münasibətini belə ifadə edirdi: “Şəxsən mən elm xadimlərinə böyük hörmətlə yanaşmışam. Ona görə ki, cəmiyyətdə, şübhəsiz, müxtəlif adamlar olur, amma elm adamları müstəsna adamlardır.”

Heydər Əliyev və Azərbaycan elmi arasında qarşılıqlı münasibətlərin müsbət təsiri bu gün də özünü göstərir. Azərbaycan elmi, Azərbaycan intellektinin gücü müstəqil Azərbaycanı inamla yaşadır, əzmlə gələcəyə aparır!

*Fuad Əliyev,
Azərbaycan Milli Elmlər
Akademiyasının müxbir üzvü*

HEYDƏR ƏLİYEV VƏ AZƏRBAYCAN MƏDƏNİYYƏTİ

Hər bir xalqın özünəməxsusluğu onun dili, milli-mənəvi dəyərləri, ədəbiyyatı, incəsənəti, mədəniyyəti ilə müəyyən edilir. Çağdaş müstəqil Azərbaycanda bu dəyərlərin qorunması, inkişafı və fəaliyyət dairəsinin genişləndirilməsi olduqca mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Həyatımızın bütün sahələrində olduğu kimi bu tarixi missiyanın da həyata keçirilməsində, zəngin və qədim ənənələrə malik mədəni irsimizin qorunması və inkişafında, tədqiqi və təbliğində, dünya miqyasında tanınmasında ümummilli lider Heydər Əliyevin müstəsna tarixi xidmətləri olmuşdur. Azərbaycan mədəniyyətinin ən böyük nailiyyətləri görkəmli ictimai-siyasi xadim və dövlət xadimi, mütəfəkkir, maarifçi, sözün əsl mənasında böyük ziyalı Heydər Əliyevin adı ilə bağlıdır.

Uşalıqdan mehrini incəsənətə salan, qurub-yaratmaq eşqi ilə memarlıq fakültəsində ali təhsil alan Heydər Əliyev respublikaya rəhbərlik etdiyi ilk gündən mədəniyyətin bütün sahələrində mövcud problemlərin həlli istiqamətində real addımlar atmış, mədəniyyət və incəsənət xadimlərinə, gənc istedadlara misilsiz qayğılar göstərmişdir.

“Nizami Gəncəvi və Fikrət Əmirovun musiqi dünyası” adlı monoqrafiyamda qeyd etdiyim fikri bu gün də vurğulamaq istərdim: “Heydər Əliyevin qayğıları nəticəsində əldə olunmuş uğurlar XX əsrin 70-ci illərini Azərbaycan mədəniyyəti tarixində yeni intibah dövrü adlandırmağa əsas verir”. (S.Qurbanəliyeva. Nizami Gəncəvi və Fikrət Əmirovun musiqi dünyası. Bakı, 2003, səh. 57).

Məhz Heydər Əliyevin qayğısı nəticəsində bir çox sənət adamları öz istedadlarını üzə çıxara bilmiş, ədəbiyyat və incəsənət xadimlərimiz yüksək fəxri adlar almışlar. Qara Qarayev (1978), Rəşid Behbudov (1980), Fikrət Əmirov, Niyazi (1982) və digər mədəniyyət xadimləri keçmiş SSRİ məkanında ən yüksək ada – Sosialist Əməyi Qəhrəmanı fəxri adına layiq görülmüşlər. Görkəmli Azərbaycan bəstəkarı Fikrət Əmirovun sözlərini qeyd etmək istərdim: “Yaşımızın çox yaxın olmasına baxmayaraq Heydər Əliyevi mən özümə ata bilirəm. Dünyaya gəldiyim gündən mən heç kəsdən Heydər Əliyevdən gördüyüm qədər qayğı görməmişəm. Onun mənə elədiyi hörmətin böyüklüyünü heç bir sözlə ifadə edə bilmərəm. Yaradıcılıq sahəsində son 10–12 ildə qazandığım bütün nailiyyətlər üçün özümü ona borclu hesab edirəm. Sən bu qızıl ulduza elə-belə baxma, bizim işlərimizin çoxu Rusiyadan, Moskvadan aşır. Hər yerdə bu ulduza görə qapılar üzümüzə taybatay açılır. Başqa respublikanın sənətkarları bizə qibtə ilə baxırlar. Bilirsən nəyə görə? Bu ulduza görə yox, rəhbərimizin Heydər Əliyev olmasına görə”. (Heydər Əliyev və Gəncə. Fotoalbom. Bakı, 1999, s.75).

Fikrimcə, bu sözlər bütün mədəniyyət xadimlərimizin ümummilli liderimiz Heydər Əliyevin xatirəsinə olan bö-

yük məhəbbətinin, ehtiramının, minnətdarlıq hissinin ifadəsidir.

Azərbaycan yazıçılarının, bəstəkarlarının, rəssamlarının qurultaylarında iştirak edən ümummilli liderimiz zəngin məzmunlu nitqləri, işıqlı fikir və ideyaları ilə yaradıcı ziyalıların zəkalarını nurlandırır, onların diqqətini milli mədəniyyətimizin mühüm problemlərinə yönəldir, gələcək uğurların bünövrəsini qoyurdu.

1979-cu il oktyabrın 1-də Azərbaycan bəstəkarları ilə görüşündə Heydər Əliyev demişdir: “Musiqi xalq arasında geniş yayılmış incəsənət növlərindən biridir. Musiqini hər yerdə dinləyirlər, yaşıdan asılı olmayaraq hamı dinləyir. Buna görə də insanların şüurunun yüksəlməsinə musiqinin emosional təsirini artırmaq, mənəvi-estetik tərbiyə problemlərinin həllinə onun təsirini gücləndirmək, musiqinin geniş kütlələrə emosional təsirini qüvvətləndirmək böyük və eyni zamanda, çox nəcib bir vəzifədir...” (Heydər Əliyev. Bəstəkarın yüksək vəzifəsi və amalı. Bakı, 1979, s.31).

Heydər Əliyevin göstərdiyi həmin vəzifələrin yerinə yetirilməsi üçün milli mədəniyyətimizdə mühüm yer tutan milli musiqimizin qorunması və inkişafı üçün bir çox məqsədyönlü tədbirlər planlaşdırılmış və həyata keçirilmişdir. Belə ki, 70–80-ci illərdə Azərbaycanda musiqi-estetik tərbiyənin, musiqi tədrisinin nəzəri-pedaqoji problemlərinə, milli musiqimizin ən yüksək elmi-akademik səviyyədə tədqiqinə, bütövlükdə musiqişünaslıq elminə diqqət artır. Məhz bu illərdə Azərbaycan musiqi mədəniyyəti klassiklərin böyük ənənələrini davam etdirərək özünün novatorluğu, humanizmi, bəstəkar yaradıcılığı və ifaçılıq sənətinin sürətli inkişafı

ilə səciyyələnir. Azərbaycan bəstəkarlarının əsərləri keçmiş SSRİ məkanında, Moskvanın, Kiyevin və başqa şəhərlərin teatrlarının səhnələrində tamaşaya qoyulur, konsert salonlarında səslənir. Azərbaycan musiqisi İranda, Türkiyədə, ABŞ-da, İngiltərədə, Fransada, İtaliyada və s. bir çox xarici ölkələrdə müvəffəqiyyətlə ifa edilir, ifaçılarımız beynəlxalq aləmdə tanınır. Həmin dövrdə təşkil olunan müsabiqələr, festivallar musiqi sənətinin inkişafına müsbət təsir göstərir, musiqi təhsili genişlənir, əhalinin musiqi mədəniyyəti yüksəlir. Məhz o dövrdə ümumtəhsil məktəblərində “Nəğmə” dərsləri “Musiqi” dərsləri adlanmaqla yeni proqram və dərslilər əsasında tədris olunmağa başlayır, yeni konsert zalları, uşaq musiqi məktəbləri üçün xüsusi binalar tikilir. Heydər Əliyevin qayğısı ilə doğma Gəncəmizdə 5 saylı uşaq musiqi məktəbi (1971), Nizami Gəncəvi adına Tarix-Diyarşünaslıq Muzeyi (1974), “Göy-göl” mahnı və rəqs ansambli (1986) və bu kimi neçə-neçə mədəniyyət ocaqları yaradılmışdır.

“Kitabxana xalq, millət üçün, cəmiyyət üçün müqəddəs bir yer, mənəviyyat, bilik, zəka mənbəyidir”, – deyən böyük öndər 1980-ci ildə qədim Gəncədə Şəhər Mərkəzi Kitabxanasının açılışında şəxsən iştirak etmiş, respublikanın digər bölgələrində də xalqın mədəni səviyyəsinin yüksəldilməsi üçün lazımı şəraitin olmasına rəvac verirdi.

Heydər Əliyevin şəxsi təşəbbüsü və rəhbərliyi ilə yaradılmış və yenidən qurulmuş, müasir avadanlıqlarla təchiz edilmiş, ümummilli liderimizin adını daşıyan Respublika sarayı, İdman sarayı, “Gülüstən” sarayı, Opera studiyası, Xoreoqrafiya məktəbi, Azərbaycan Dövlət Opera və Balet

Teatrı, Musiqili Komediya Teatrı və s. mədəniyyət mərkəzləri qədim ənənələrə malik Azərbaycan memarlığının dəyərli töhfələri olmaqla bundan sonra da mədəniyyətimizin inkişafına xidmət edəcəklər.

Heydər Əliyevin təşəbbüsü, yaradıcı rəhbərliyi və iştirakı ilə Azərbaycan mədəniyyətinin görkəmli simaları Molla Pənah Vəqifin (Şuşa, 1982), Hüseyn Cavidin (Naxçıvan, 1996) məqbərələri inşa edilmiş, Nəriman Nərimanovun (Bakı, 1972), İmadəddin Nəsiminin (Bakı, 1980), Cəfər Cabbarlının (Bakı, 1982), Nəvəinin (Şuşa, 1982), Nigar Rəfibəylinin (Gəncə, 1998) heykəlləri ucaldılmış və bir çox digər monumental sənət əsərləri yaradılmışdır. Bu abidələr Azərbaycanın görkəmli söz, sənət adamlarının, tarixi şəxsiyyətlərinin xatirəsini əbədləşdirməklə yanaşı mükəmməl sənət nümunələri kimi mədəniyyət xəzinəmizin nadir incilərindəndir.

Azərbaycanda mədəniyyət və elm xadimlərimizin ev-muzeylərinin yaradılması ənənəsinin banisi də Heydər Əliyev olmuşdur. Ulu öndərin təşəbbüsü ilə xalqımızın görkəmli şəxsiyyətlərindən Üzeyir Hacıbəyovun, Səməd Vurğunun, Bülbülün, Niyazinin, Cəlil Məmmədquluzadənin, Hüseyn Cavidin və bir çox görkəmli mədəniyyət xadimlərimizin ev-muzeyləri zəngin mənəvi irsimizin qorunub saxlanılmasında, inkişafında, gənc nəslin milli-mədəni dəyərlərə sadıqlıq ruhunda tərbiyə olunmasında böyük əhəmiyyətə malikdir. Yeri gəlmişkən onu da vurğulayım ki, yüz illiyini qeyd etdiyimiz Şərqdə ilk opera olan “Leyli və Məcnun” muğam operasının müəllifi, Azərbaycan bəstəkarlıq məktəbinin yaradıcısı, Heydər Əliyevin “Azərbaycan xalqının fəxri və

tacı” adlandırdığı dahi bəstəkarımız Ü.Hacıbəyov 1948-ci ildə vəfat etmişdir. Lakin onun ev-muzeyi yalnız 26 il sonra, bəstəkarın 90 illik yubileyi ərəfəsində, 1974-cü ildə ulu öndərin təşəbbüsü və rəhbərliyi ilə yaradılmışdır.

Digər bir faktı xatırladım: repressiya qurbanı olan böyük mütəfəkkir Hüseyn Cavidin cənazəsi Sovet imperiyasının hakim ideologiyasının və nəzarətinin hökm sürdüyü bir vaxtda, 1982-ci ildə Heydər Əliyevin fədakarlığı nəticəsində uzaq Sibirdən Azərbaycana gətirilmiş və doğulduğu Naxçıvan torpağına tapşırılmışdır.

Bütün bunlar milli mədəniyyətimizin milli köklər üzərində inkişafına, insanlarda milli ruhun yüksəlişinə xidmət edən amillər və Azərbaycan millətinin mənəvi atası Heydər Əliyevin müdrikliyi, cəsarəti və uzaqgörənliyinin parlaq ifadəsidir.

Keçmiş SSRİ-nin Nazirlər Soveti sədrinin I müavini vəzifəsində işləyərkən bir çox sahələrlə yanaşı, Sovet İttifaqının mədəniyyət üzrə bütün müəssisə və təşkilatlarına rəhbərlik edən Heydər Əliyevin gərgin əməyi nəticəsində Azərbaycan ümumittifaq və ümumdünya mədəniyyət məkanına cəlb olunur, ədəbiyyat və incəsənətimiz geniş təbliğ edilir, mədəniyyət xadimlərimiz dünya səviyyəsində tanınır.

1993-cü ildə yenidən Azərbaycana rəhbərlik edən Heydər Əliyev bütün sahələrdə olduğu kimi mədəniyyət sahəsində də 70-ci illərdə başladığı işi böyük həvəs və uğurla davam etdirir.

Qədim yazılı abidəmiz “Kitabi-Dədə Qorqud”un, Nizami, Nəsimi, Füzuli kimi mənəvi dünyamızın korifeylərinin yubileylərini dünya miqyasında keçirməklə xalqımızın mə-

dəniyyəti sahəsində öz ideallarına sadıq qaldığını bir daha nümayiş etdirdi.

1993-cü ildə Azərbaycan Respublikası Elmlər Akademiyasında ziyalılarla görüşündə Heydər Əliyev demişdir: “1981-ci ildə Nizami Gəncəvinin 840 illiyini böyük bir yubiley kimi qeyd edəndə bizə çox yerdə irad tuturdular ki, 840 il yuvarlaq tarix deyildir. Ancaq biz sübut etdik ki, Nizami Gəncəvi elə bir şəxsiyyətdir, tarixdə, dünya mədəniyyətində elə bir iz qoyub getmişdir ki, onun yubileyi hər il keçirilə bilər”. (Heydər Əliyev mədəni irsimizin keşiyində, I kitab, Bakı, 2001).

Yenidən rəhbərliyə qayıtdığı ilk günlərdən görkəmli mədəniyyət və incəsənət xadimlərimizə fəxri adların verilməsi, fərdi təqaüdlərin təyin edilməsi, onların dövlət mükafatları ilə təltifi, yubileylərinin qeyd olunması, xatirələrinin əbədləşdirilməsi, ev muzeylərinin təşkili, istedadlı gənclərin xaricdə təhsil almalarına, beynəlxalq müsabiqələrdə iştiraklarına şəraitin yaradılması, həmişə ulu öndərin diqqət mərkəzində idi.

Mədəniyyət xadimlərinin əməyini yüksək qiymətləndirən ümummilli liderimiz müstəqil Azərbaycanın ən yüksək ordeni olan «İstiqlal» ordeni ilə ilk olaraq məhz xalqımızın şairlərini, yazıçılarını, mədəniyyət, incəsənət xadimlərini təltif etmişdir. 1998-ci ildə mədəniyyət xadimlərinə bu ali ordeni təqdim edərkən Heydər Əliyev demişdir: «Azərbaycanın istiqlaliyyəti uğrunda mübarizələr müxtəlif yollarla gedibdir. Ancaq Azərbaycanın milli azadlığı, istiqlaliyyəti yolunda ən çox bizim ədəbiyyatımız, mədəniyyətimiz, incəsənətimiz xidmətlər göstəribdir. Çünki əgər 70 illik totalitar rejim çər-

çivəsində milli ədəbiyyatımızı, mədəniyyətimizi, dilimizi, adət-ənənələrimizi qoruyub saxlaya bilmişiksə, hesab edirəm, bunlar böyük nailiyyətlərdir. Millət birinci növbədə bu amillərə görə millətliyini təsdiq edir, millət olur və bir millət kimi tanınır.

Bizim mədəniyyət, incəsənət xadimlərimiz, yazıçılarımız, şairlərimiz, alimlərimiz bu sahədə böyük xidmətlər göstərirlər... Öz əsərləri ilə insanları daim milli ruhda tərbiyə etməyə çalışıblar və buna da nail olublar... Yaranan əsərlər bu milli ruhu nəinki yaşadıb, hətta inkişaf etdirdir». (Heydər Əliyev mədəni irsimizin keşiyində, I kitab, Bakı, 2001).

Görkəmli mədəniyyət xadimlərimizi “Azərbaycan xalqının milli sərvəti” adlandıran Heydər Əliyev ədəbiyyat və incəsənətimizin klassikləri ilə yanaşı, müasirlərimizin də yubiley mərasimlərini, yaradıcılıq gecələrini keçirməklə, belə tədbirlərdə bilavasitə iştirak etməklə, mədəniyyət xadimlərimizi Vətənin ən yüksək mükafatları ilə təltif etməklə bir tərəfdən onların yaradıcılıqlarına yüksək qiymət vermiş, digər tərəfdən mədəniyyətimizin təbliği üçün əvəzsiz xidmətlər göstərmişdir. Mədəniyyətimizi yaşadanları Heydər Əliyev qayğıları yaşadırdı.

Azərbaycan yazıçıları, şairləri ilə görüş və söhbətləri, incəsənətin teatr, kino, musiqi, memarlıq və heykəltəraşlıq, rəssamlıq, tətbiqi sənət kimi sahələrində çalışan görkəmli xadimlər, gənc istedadlar, xarici ölkələrin tanınmış incəsənət ustaları ilə görüşləri, nitqləri və çıxışları onun Azərbaycan mədəniyyətinə vurğunluğunu, ədəbiyyat və incəsənətimizin mahir bilicisi olduğunu sübut edirdi.

Kütləvi tədbirlərdə, teatr tamaşalarında, konsertlərdə iştirakı, söhbətləri, mədəniyyətimiz haqqında dəyərli fikirləri yaradıcı ziyalılara yeni ilham verir, onları daha böyük nailiyyətlərə ruhlandırırdı.

Ulu öndərin milli mədəniyyətimiz haqqında fikirlərini bir daha xatırlatmaq istədim: «Xalq bir çox xüsusiyyətləri ilə tanınır, sayılır və dünya xalqları içərisində fərqlənir. Bu xüsusiyyətlərdən ən yüksəyi, ən böyüyü mədəniyyətdir», “Mədəniyyət bəşəriyyətin topladığı ən yaxşı nümunələrlə xalqları zənginləşdirir”, “Bizim xalqımız öz mədəniyyəti, elmi ilə yüksəlir. Biz mədəniyyətə nə qədər diqqət yetirsək, qayğı göstərsək, mədəniyyət xadimlərinin yaradıcılığı üçün imkanlar yaratsaq, xalqımızı da o qədər yüksəldəcəyik. Xalqımızın mənəviyyatını daha da yüksəklərə qaldıracağıq”, “Xalqımızın incəsənət, mədəniyyət sahələrindəki nailiyyətləri Vətənin, millətini sevən hər bir azərbaycanlı üçün iftixar mənbəyidir. Mən bununla daim fəxr etmişəm”, “XX əsrdə mədəniyyətimiz yeni bir inkişaf mərhələsi keçibdir”, “Ədəbiyyatımız, incəsənətimiz, rəssamlıq, heykəltəraşlıq məktəbimiz, musiqimiz, teatr mədəniyyətimiz dünya səviyyəsində yüksək zirvəyə qalxmışdır”, “Yüksək mədəniyyətə malik olan xalq həmişə irəli gedəcək, həmişə yaşayacaq, həmişə inkişaf edəcəkdir”, “Gərək hər bir insan və xüsusən gənc nəsil azərbaycançılığın, Azərbaycanın mənsub olduğu xalqın mədəniyyətinin, ədəbiyyatının, incəsənətinin, elminin nə olduğunu dərinlən dərk etsin. Biz buna nə qədər çox nail olsaq, bizim millətimizdə millilik, vətənpərvərlik əhval-ruhiyyəsi, öz torpağına, xalqına məhəbbət hissi bir o qədər çox artacaqdır”. (Heydər Əliyev mədəni irsimizin keşiyində, II kitab, Bakı, 2001).

Bütün bunlar ümummilli lider Heydər Əliyevin Azərbaycan mədəniyyətinin inkişafında misilsiz xidmətlərinin təzahürü olmaqla Heydər Əliyev dühasının əzəmətinə səciyyələndirir. Heydər Əliyevin hər bir işi və hər bir sözü həm yaşadığımız dövrün tarixi, həm də dövlətimizin gələcək inkişafı üçün əvəzsiz mənbədir.

Yaşadığımız hər gün bir daha sübut edir ki, bu gün mədəniyyət məsələsi – vətəndaşlıq məsələsidir. Əgər biz kimliyimizi dünyaya çatdırmaq istəyiriksə, əgər biz ölkəmizin, xalqımızın gələcək taleyi olan ləyaqətli övladlar tərbiyə etmək istəyiriksə, əvvəlcə öz-özümüzü dərk etməli, mənəvi dayaqlarımızı qoruyub saxlamalıyıq.

Fəxrlə qeyd etməliyik ki, müasir dövrdə Heydər Əliyevin ideyalarını ləyaqətlə həyata keçirən Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin dövlətçilik kursunun tərkib hissəsini ümumbəşəri, milli və dini dəyərlərə ehtiram təşkil edir. Möhtərəm Prezidentimiz cənab İlham Əliyevin milli mədəniyyətin inkişafına göstərdiyi diqqət və qayğı, bu sahədə qəbul olunan qərarlar bir daha təsdiq edir ki, Heydər Əliyevin milli-mədəni intibah amalı bu gün də yaşayır, ümummilli təkamülə təminat yaradır.

Azərbaycanın tarixində YUNESKO və İSESCO-nun ilk xoşməramlı səfəri, Azərbaycan Mədəniyyətinin Dostları Fondunun rəhbəri hörmətli Mehriban xanım Əliyeva Heydər Əliyev Fondunun prezidenti kimi çoxşaxəli fəaliyyəti ilə Azərbaycan mədəniyyətinə Heydər Əliyev qayğılarını ləyaqətlə davam etdirir.

Ölkənin birinci xanımının müəllifi və rəhbəri olduğu layihələrin mərkəzində milli genofondumuz olan uşaqlar və

xalqımızın minilliklərdə keçirib bu günə çatdırdığı mədəni-etnoqrafik ənənələr dayanır.

“Azərbaycan muğamları” layihəsi çərçivəsində “Qarabağ xanəndələri” albomunun təqdimat mərasimini açarkən Mehriban xanım Əliyeva demişdir: “Biz Qarabağ torpağının acısını, Azərbaycanın haqq səsinə muğam vasitəsi ilə bütün dünyaya çatdırırıq”. (“Azərbaycan” qəzeti, 9 aprel, 2005). Muğama qayğı – Azərbaycana qayğıdır. Hətta etnomusiqişünasların fikrincə bəzən bir musiqi ifası xalqın tarixi haqda cild-cild kitablardan daha çox məlumat verə bilər. Heydər Əliyev Fondunun dəstəyi ilə mənəvi dünyamızda böyük yer tutan Azərbaycan muğamının dünya miqyasında tanınması Azərbaycan xalqının, onun tarixinin, mədəniyyətinin, zəngin mənəviyyətinin tanınması deməkdir.

Ümummilli lider Heydər Əliyevin yolunun davam etdirilməsi Azərbaycan mədəniyyətinin çiçəklənməsi deməkdir. Heydər Əliyevin Azərbaycan mədəniyyətinin inkişafına göstərdiyi misilsiz qayğılar hər bir Azərbaycan vətəndaşı üçün örnək olmalıdır.

Sevda Qurbanəliyeva,

sənətsünaslıq elmləri doktoru, professor,

GDU-nun musiqi fənləri

kafedrasının müdiri

HEYDƏR ƏLİYEV VƏ AZƏRBAYCAN TƏHSİLİ

Ulu öndərimiz, dahi şəxsiyyət Heydər Əliyev 1969–1982 və 1993–2003-cü illərdə iki dəfə Azərbaycana rəhbərlik etmişdir. Bu dövrlər bir-birindən həm siyasi, həm iqtisadi və həm də ideoloji cəhətdən kəskin fərqlənirdi. Heydər Əliyevin dahiliyi, fenomenliyi, cəsarəti, fitri istedadı hər iki dövrdə Azərbaycanın hərtərəfli inkişafına, o cümlədən təhsil sahəsində inkişafına güclü təkan verdi.

Heydər Əliyev ilk növbədə məktəbəqədər və orta ümumtəhsil məktəblərinin tikintisini daim diqqət mərkəzində saxlayırdı. 70–80-ci illərdə respublikada 101 min yerlik məktəbəqədər uşaq müəssisəsi açıldı və 703 min yerlik 1058 ümumtəhsil məktəb binası tikilib istifadəyə verildi.

70–80-ci illərdə Azərbaycanda ali təhsil intensiv inkişaf etdi. Yeni ali təhsil ocaqları fəaliyyətə başladı. 1971-ci ildə Pedaqoji Dillər İnstitutu bazasında Rus Dili və Ədəbiyyatı İnstitutu (indiki Bakı Slavyan Universiteti) və Pedaqoji Xarici Dillər İnstitutu (indiki Azərbaycan Dövlət Xarici Dillər Universiteti) təşkil olundu. Azərbaycan Dövlət Pedaqoji İnstitutunun filialları əsasında 1972-ci ildə Naxçıvan,

1973-cü ildə Xankəndi (o vaxt Stepanakert) Pedaqoji İnstitutları, 1976-cı ildə İnşaat Mühəndisləri İnstitutu (indiki Azərbaycan Memarlıq və İnşaat Universiteti), 1981-ci ildə Azərbaycan Texnologiya İnstitutu (indiki Azərbaycan Texnologiya Universiteti) təşkil edildi. 80-ci illərin sonlarında Azərbaycanda 17 ali məktəb var idi. Həmin ali məktəblərdə 8,5 min müəllim, o cümlədən 612 professor, akademik (onların 581-i elmlər doktoru), 3021 dosent dərs deyirdi. Hər il 100 mindən artıq tələbə təhsil alır, 17–18 min gəncə ali təhsilli mütəxəssis diplomu verilirdi.

Ulu öndərimiz SSRİ-nin qabaqcıl ali məktəblərində Azərbaycan üçün kadr hazırlığına xüsusi diqqət yetirirdi. Əvvəllər ildə cəmi 40–50 nəfər gənc SSRİ-nin qabaqcıl ali məktəblərinə qəbul edilirdisə, Heydər Əliyevin rəhbərliyi illərində bu iş daha da genişləndi. 70–80-ci illərdə SSRİ-nin 50-dən çox şəhərində 135 mülki, 105 hərbi ali məktəbdə respublika üçün 17 mindən çox mütəxəssis kadr hazırlanmışdı. Bu gün həmin kadrlar respublikanın aparıcı qüvvələridir.

Heydər Əliyevin respublikaya ikinci rəhbərliyi dövründə də (1993–2003-cü illər) ulu öndərimiz Azərbaycan təhsilinin inkişafına xüsusi diqqət yetirirdi. Dahi şəxsiyyət çox düzgün olaraq başa düşürdü ki, Azərbaycanın tam müstəqil bir dövlətə çevrilməsi üçün təhsil sahəsi inkişaf etdirilməlidir.

Hal-hazırda Heydər Əliyev siyasi kursunun davamçısı möhtərəm Prezidentimiz İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə Təhsil İslahatları Proqramı həyata keçirilir. Qeyd etmək lazımdır ki, təhsil islahatlarının əsası 1998–1999-cu illərdə ulu öndərimiz Heydər Əliyev tərəfindən qoyulmuşdur. 1998-ci il martın 30-da Prezident Heydər Əliyevin sərəncamı ilə təhsil sahə-

sində İslahatlar üzrə Dövlət Komissiyası təşkil olundu. Dünya Bankı, milli və xarici ekspertlərin köməyi ilə Azərbaycan Respublikasının Təhsil İslahatları Proqramı hazırlandı və Prezident tərəfindən 1999-cu il iyunun 15-də təsdiq edildi. Proqramda Azərbaycan Milli təhsil sisteminin strategiyası və konsepsiyası müəyyənləşdirildi. Burada təhsilin idarə edilməsində yeni prinsiplərin bərqərar olunması, təhsilin beynəlxalq standartlara uyğunlaşdırılması, dünya təhsil sisteminə inteqrasiya və əsaslı şəkildə təkmilləşdirilməsi nəzərdə tutulmuşdu. Beləliklə, hal-hazırda həyata keçirilən Təhsil İslahatları Proqramının ilk qaynaqları Heydər Əliyev dövrünün təhsil konsepsiyasından götürülmüşdür.

2007-ci il aprelin 16-da möhtərəm Prezident İlham Əliyev “2007–2015-ci illərdə Azərbaycan gənclərinin xarici ölkələrdə təhsil üzrə Dövlət Proqramı”nın təsdiq edilməsi barədə sərəncam imzaladı. 31 yanvar 2008-ci ildə möhtərəm Prezident “Azərbaycan Respublikasının ali təhsil müəssisələrinin Avropa ali təhsil məkanına inteqrasiyası ilə bağlı bəzi tədbirlər haqqında” daha bir sərəncam imzaladı. Bu iki sərəncam isə bizi 70–80-ci illərə, ulu öndərimiz Heydər Əliyev tərəfindən Azərbaycan gənclərinin SSRİ ali məktəblərinə göndərilməsi illərinə aparır. Beləliklə, tam yəqinliklə demək olar ki, bütün sahələrdə olduğu kimi, təhsil sahəsində də Heydər Əliyev yolu bu gün çox böyük bir müvəffəqiyyətlə möhtərəm Prezident İlham Əliyev tərəfindən davam etdirilir və etdiriləcəkdir.

Prezident Heydər Əliyev 2000-ci il iyunun 13-də “Azərbaycan Respublikasında təhsil sisteminin təkmilləşdirilməsi haqqında” Fərman imzaladı. Həmin fərmana əsasən təhsil

sistemində aparıcı mövqeyi və beynəlxalq aləmdə real nüfuzu olan Bakı Dövlət Universitetinə, Azərbaycan Dövlət Neft Akademiyasına və Azərbaycan Kənd Təsərrüfatı Akademiyasına özünüidarəetmə və maliyyə müstəqilliyi statusu verildi. 2002-ci ilin iyun ayında belə bir status Naxçıvan Dövlət Universitetinə də verildi. Azərbaycan Pedaqoji Kadrların İxtisasının Artırılması və Yenidən Hazırlanması Baş İnstitutunun bazasında Azərbaycan Müəllimlər İnstitutu və onun regionlarda, o cümlədən Gəncədə filialı yaradıldı.

2000-ci ildə Prezident Heydər Əliyevin sərəncamı ilə bir çox İnstitutların profilləri genişləndirildi və onlara universitet statusu verildi. Şəhərimizdə fəaliyyət göstərən Gəncə Dövlət Pedaqoji İnstitutunun profili genişləndirilərək Gəncə Dövlət Universiteti, Azərbaycan Texnologiya İnstitutu isə Azərbaycan Texnologiya Universiteti adlandırıldı.

Prezident Heydər Əliyev 2001-ci ilin sentyabr ayında əlaçı ali məktəb tələbələrinə Prezident təqaüdü təsis etdi. Möhtərəm Prezident İlham Əliyev də tələbələrin maddi vəziyyətinin yaxşılaşdırılmasına xüsusi diqqət yetirir. Prezidentin 02 fevral 2007-ci il sərəncamı ilə tələbələrin təqaüdü bir neçə dəfə artırıldı.

2002-ci il oktyabrın 4-də Prezident Heydər Əliyev “Azərbaycan Respublikası ümumtəhsil məktəblərinin maddi-texniki bazasının möhkəmləndirilməsi haqqında” Fərman imzaladı. Məktəb tikintisi və təmiri, məktəblərin müasir tədris avadanlığı ilə təchizatı üçün konkret tədbirlər görülməyə başlandı. Bu iş hal-hazırda daha geniş miqyasda davam etdirilir. Xüsusilə qeyd etmək lazımdır ki, təhsilin inkişafında, yeni məktəblərin tikintisində Res-

publikanın birinci xanımı, YUNESKO və İSESKO-nun Xoşməramlı səfiri, Heydər Əliyev Fondunun Prezidenti, millət vəkili Mehriban xanım Əliyevanın xidmətləri böyükdür. “Yeniləşən Azərbaycana yeni məktəblər” layihəsi çərçivəsində son 4-5 ildə yüzlərlə yeni məktəb tikilmiş, təmir və bərpa işləri aparılmış, məktəblərin maddi-texniki bazası gücləndirilmişdir.

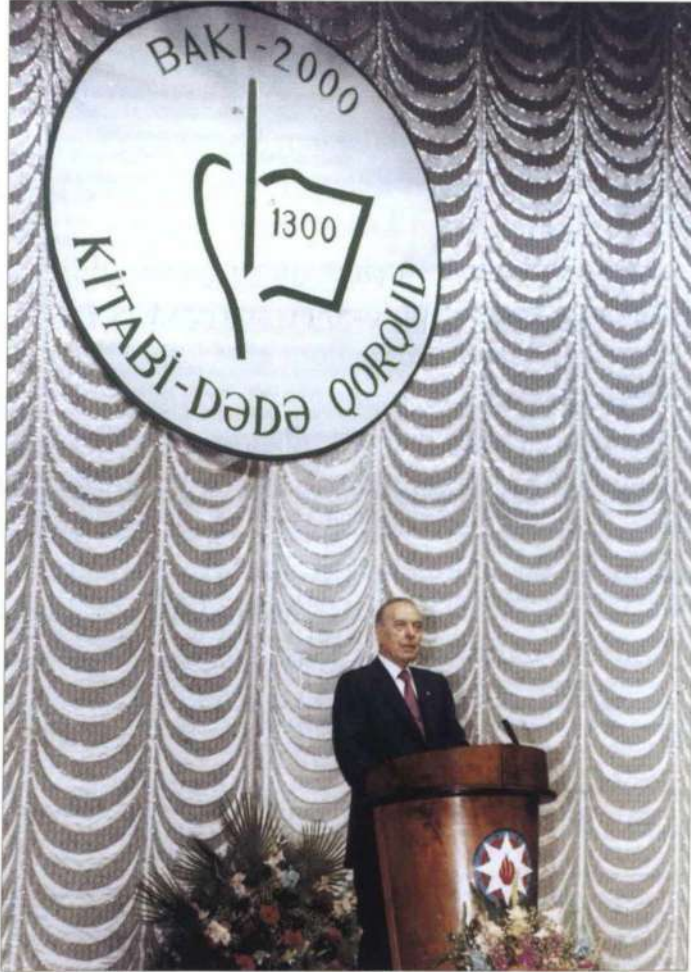
2000-2001-ci illərdə respublikada 4548 dövlət gündüz ümumtəhsil məktəbi fəaliyyət göstərirdi. Bu məktəblərdə 1 milyon 654 min şagird təhsil alır, onların təlim-tərbiyəsi ilə 165 min müəllim məşğul olurdu. Ümumtəhsil məktəbləri sistemində də dəyişikliklər baş vermişdi. Liseylər, gimnaziyalar yaradılmışdı. Xüsusi istedadla malik uşaqlar üçün təmayülləşdirilmiş 225 məktəb (onlardan 7-si gimnaziya və 33-ü lisey) fəaliyyət göstərirdi, belə məktəblərdə 84 min şagird təhsil alırdı. Bakıda özəl Türkiyə liseyləri, o cümlədən “Atatürk” liseyi, “Bakı Türk liseyi”, Turqut Özal adına Bakı və Sumqayıt Türk liseyləri və bir neçə rayonda onların filialları təşkil olunmuşdu. 2001-ci ilin sentyabr ayında Azərbaycanda ilk özəl ümumtəhsil kompleksi – Müasir Təhsil Kompleksi (indiki Heydər Əliyev adına Müasir Təhsil Kompleksi) fəaliyyətə başladı. Kompleksin açılışında Heydər Əliyev geniş nitq söylədi. Əslində həmin nitq Azərbaycan təhsilinin gələcək inkişaf yollarını göstərirdi, Azərbaycan təhsilinin fəaliyyət proqramı idi. Heydər Əliyev çox gözəl bilirdi ki, Azərbaycan Təhsilinin gələcək inkişafı həm dövlət, həm də özəl sektorun birgə fəaliyyəti ilə mümkün olacaqdır. Belə rəqabət ancaq təhsilin inkişafına təkan verə bilər.

Heydər Əliyev tərəfindən respublikada qaçqın və məcburi köçkünlərin təhsil alması üçün münasib imkanlar yaradılmışdır. 2000–2001-ci dərs ilində onlar üçün müxtəlif regionlarda 616 ümumtəhsil məktəbi, 35 məktəbdənkənar tərbiyə müəssisəsi, 12 texniki peşə məktəbi, 5 orta ixtisas məktəbi və 3 orta ixtisas məktəbinin filialı, 1 ali məktəb, 234 məktəbəqədər tərbiyə müəssisəsi fəaliyyət göstərirdi.

Təhsilə qoyulan vəsait, təhsil islahatları istehsal sahələrindən fərqli olaraq həmin anda öz bəhrəsini vermir, o ancaq gələcək cəmiyyətin inkişafına xidmət edir. Bu haqda 2007-ci il aprelin 13-də möhtərəm Prezident İlham Əliyev Nazirlər Kabinetinin ilin birinci rübünün yekunlarına həsr olunmuş iclasında demişdir: “Təhsil sahəsində vəsaitə qənaət etməməliyik, çünki təhsilə qoyulan vəsait ölkəmizin gələcəyinə qoyulan vəsaitdir... İstəyirik ki, bizim insanlarımız, gənc nəsil bilikli, savadlı olsun və ölkəmizin inkişafında çox böyük rol oynasınlar”. Doğrudan da Heydər Əliyevin təhsilə göstərdiyi qayğısı artıq bu gün özünü göstərməkdədir və gələcək nəsil bundan daha çox bəhrələnəcəkdir.

*Elman Məmmədov,
GDU-nun rektoru, kimya
elmləri doktoru, professor*

HEYDƏR ƏLİYEV VƏ AZƏRBAYCANIN MİLLİ-MƏNƏVİ DƏYƏRLƏRİNİN QORUNMASI

Müasir tarixşünaslıqda artıq sübuta yetirilmişdir ki, Azərbaycanın ərazisi bəşər cəmiyyətinin və sivilizasiyasının ən qədim məskənlərindən biri olmuşdur. Azərbaycanda insanın məskunlaşmasının tarixi kökləri daha qədim dövrlərə gedib çıxdığı üçün bu ərazi Antropogenez zonası hesab olunmuşdur. Azərbaycan xalqı hələ eramızdan çox-çox əvvəlki minilliklərdə ibtidai insanın mədəniyyət sahəsində əldə etdiyi bütün nailiyyətlərdən faydalanaraq özünəməxsus zəngin mədəni-mənəvi irs yaratmışdır. Bütün bunları özündə təcəssüm etdirən, həmin dəyərlərin mövcudluğunu təsdiqləyən, kifayət qədər maddi və mənəvi nümunələri olan tarixi abidələrimiz var.

Azıx, Daş Salahlı, Tağlar, Damcılı, Tamtama, Buzeyir mağaralarındakı, Qədirtəpə, Uzundərə, Çaxmaxlı, Maralı, eyni zamanda Qərbi Azərbaycandakı alt paleolit dövrünə aid açıq düşərgələr, bundan başqa tarixin sonrakı dövrlərinə aid edilən Kültəpə, Şomutəpə, Töyrətəpə, Qarğalartəpəsi və s. kimi neolit, eneolit, habelə daha sonrakı dövrlərə məxsus

onlarca yaşayış yerləri və arxeoloji abidələr Azərbaycan xalqının həm qədim maddi mədəniyyətə, həm də zəngin mənəvi mədəniyyətə malik olduğunu göstərməkdədir.

Müstəqil Azərbaycan Respublikasının qurucusu, milli mədəniyyətimizin ən böyük hamisi ümummilli liderimiz Heydər Əliyev günümüzə gəlib çatmış tarixi abidələrin mühüm əhəmiyyətindən bəhs edərək demişdir: “Qobustan, Gəmiqaya və başqa qayaüstü təsvirlər, Kür-Araz və Xocalı mədəniyyətinə məxsus maddi-mənəvi mədəniyyət nümunələri, kurqan tapıntıları Azərbaycanda hələ qədim dövrlərdən yüksək və zəngin mədəniyyətin mövcud olmasını sübuta yetirir”.

Ancaq bütün bunlara baxmayaraq, 70 il müddətində kommunizm ideologiyasının əsirinə çevrilən Azərbaycan xalqının milli mənəvi dəyərləri, məlum rejim tərəfindən buxovlanma təhlükəsi ilə üzləşmişdir. 1920-ci il aprel ayının 28-də Qırmızı Ordu tərəfindən Azərbaycanın işğal edilməsi və Xalq Cümhuriyyətinin süqutu nəticəsində xalqımızın milli-mənəvi dəyərlərinin zorakı üsullarla məhv edilməsinə başlanmışdır.

Şübhəsiz, tarix boyu öz mənəvi mədəniyyətini hansı vasitə ilə olursa olsun, yaşatmağa çalışan və inkişaf etdirən Azərbaycan xalqı bu çətin və məhrumiyyətlərlə dolu illərdə də bacardığı qədər milli-mənəvi ruhunu qoruyub saxlamağa çalışmışdır. Qeyd etmək lazımdır ki, zəngin mədəni sərvətlərin məhvi istiqamətində 1920-ci ildən başlanan kampaniya 1960-cı illərin axırlarına qədər maneəsiz davam etdirilmişdir. Həmin illərdə Azərbaycan Respublikasına rəhbərlik etmiş şəxslərin ümumi səriştəsizliyi, idarəçilik təcrübəsinin

azlığı, bir fərd kimi xarakterinin zəifliyi, mütilik və itaətkarlıq psixologiyasından xilas ola bilməməsi, xalqımızın başına gətirilən fəlakətlərin əsas səbəblərindən biridir. Məhz buna görə də yarım əsrdə Azərbaycan xalqına ictimai-siyasi və iqtisadi həyatın bütün sahələrində olduğu kimi, mənəvi sahədə də çox kəskin və ağır zərbələr vurulmuşdur.

Sovet imperiyasının Azərbaycan xalqının əleyhinə apardığı siyasət nəticəsində Azərbaycan Respublikasında hökm sürən mənəvi böhran 1960-cı illərin axırlarında özünün kulminasiya nöqtəsinə çatmışdır. Ancaq tarixin əvvəlki dövrlərində olduğu kimi, sovetlər dövründə də xalqı düşdüyü ağır vəziyyətdən xilas etmək üçün güclü bir şəxsiyyətə, ağıllı və müdrik bir liderə ciddi ehtiyac var idi.

1969-cu ilin iyul ayında Azərbaycan Respublikasının rəhbərliyində mühüm kadr dəyişikliyi baş verir: Heydər Əlirza oğlu Əliyev Azərbaycan KP MK-nın I katibi vəzifəsinə seçilir. Heydər Əliyevin qısa müddət ərzində Azərbaycanı düşdüyü çətin və ağır vəziyyətdən qurtarmaq istiqamətində gördüyü işlər ona bütün dünyada şöhrət qazandırdı. Hələ DTK-da işlədiyi dövrlərdə bu təşkilatın nüfuzundan istifadə edərək öz xalqı üçün əlindən gələni etmiş, üzərinə düşən vəzifələrin öhdəsindən layiqincə gəlmişdir. Bütün varlığı ilə milli soykökə, dogma xalqına bağlı olan və daim onun taleyüklü problemləri, keçmiş və gələcəyi barədə düşünən Heydər Əliyev DTK-nin azərbaycanlılara düşmən qüvvələrdən, xüsusilə ermənilərdən təmizlənməsi, milli kadrların təhlükəsizlik sistemində cəlb olunması üçün var qüvvəsini əsirgəmədi. Heydər Əliyevin bu mövqeyi bir çox hallarda Moskva tərəfindən ciddi narazılıqla

qarşılsansa da, o, heç vaxt tutduğu yoldan bir addım da geri dönmədi. Həmin dövrdə Azərbaycanın milli mənəvi dəyərlərini öz yaradıcılıqlarında əks etdirən görkəmli ziyalılardan Z.Bünyadovu, B.Vahabzadəni, X.Rzani, R.Əliyevi, S.Əhmədovu, T.Quliyevi, S.Bəhlulzadəni, V.Mustafazadəni və başqalarını dəfələrlə amansız repressiya təhlükəsindən xilas etmişdir.

Heydər Əliyev qısa müddət ərzində respublikanın sosial-iqtisadi və mədəni həyatında dinamik inkişafı təmin etməyə nail ola bildi. Bu isə hər şeydən öncə Azərbaycan xalqının milli-mədəni oyanışına səbəb oldu. Heydər Əliyevin rəhbərliyi altında həyata keçirilən iqtisadi islahatlar nəticəsində respublika həyatının bütün sahələrində, o cümlədən milli mənəvi dəyərlərin inkişafında da əsaslı dönüş yarandı.

Heydər Əliyevin təşəbbüsü ilə respublikada mütərəqqi texnologiyaya əsaslanan yeni müəssisələr yarandı. Bu müəssisələrdə yarım milyondan çox yeni iş yeri açıldı. İqtisadi sahədə əldə olunan uğurların xalqın mənəvi həyatına müsbət təsirinin ən əsas təzahürlərindən biri ictimai-faydalı əməyə marağın artması, ələbaxımlıq və tufeylilik kimi əxlaqi naqisliklərin xeyli dərəcədə azalması oldu.

Sov. İKP MK və SSR Nazirlər Kabinetinin 1955-ci il 4 noyabr tarixli qərarına əsasən Azərbaycanda birtipli, milli-memarlıq ənənələrinə zidd, darısqal yaşayış binaları tikilmişdi. 1970-ci illərdən etibarən Bakıda və respublikanın başqa şəhər və rayonlarında milli-memarlıq üslubuna uyğun yeni, geniş və yaraşqlı yaşayış binaları tikilməyə başlanmışdır.

İnsanların geniş və rahat mənzillərdə yaşaması, heç şübhəsiz, onların daxili aləmində xeyirxah duyğuların, nikbin əhval-ruhiyyənin meydana gəlməsinə öz müsbət təsirini göstərirdi. Həzrəti Məhəmməd bu xüsusda buyurmuşdu: “Mənim ümmətimin içində evləri geniş olanların mənəviyyatı və əxlaqı da geniş olar”.

Ərəblərin Azərbaycanı istila etdiyi vaxtdan XX əsrin son onilliklərinə qədərki dövrdə Azərbaycana başçılıq etmiş rəhbərlər içərisində ilk dəfə yalnız Heydər Əliyev 1975-ci ildə, yəni XIV əsrdən sonra ilk dəfə Suraxanı atəşgədəsində təmir və bərpa işləri aparmış və yanlış olaraq hind mədəniyyətinin nümunəsi kimi təqdim olunan bu abidənin çahartağ üslubu ilə tikilməsini əldə əsas tutaraq sırf Azərbaycan memarlıq incisi olduğunu isbat etdirmişdir.

Azərbaycan tarixinin parlaq səhifələrini əks etdirən Şirvanşahlar sarayı da eyni şəkildə laqeydlilik və baxımsızlıq bəlasından xilas olmuşdur. Respublikada gündən-günə geniş vüsət alan yeni quruculuq işlərini gözü götürməyənlər nəzərə çarpan əsaslı dəyişikliklərin Moskva tərəfindən həyata keçirildiyini iddia edirdilər. Bu kimi fikirlərin həqiqətən əsassız olduğuna Şirvanşahlar sarayında aparılan təmir və bərpa işləri sübut idi. Belə ki, 1982-ci ildə Heydər Əliyev SSRİ Nazirlər Soveti Sədrinin birinci müavini vəzifəsinə irəli çəkildikdən sonra Şirvanşahlar sarayında aparılan təmir işləri dayandırılmışdı. Yalnız 1993-cü ildə Heydər Əliyev ikinci dəfə Azərbaycana hakimiyyətə qayıtdıqdan sonra həmin sarayda yarımçıq qalmış bərpa və yenidənqurma işləri başa çatdırılmışdır. Bütün bunlar onu

göstərir ki, 1970–80-ci illərdə Azərbaycan Respublikasında aparılmış quruculuq işlərində Moskva deyil, Heydər Əliyevin şəxsi təşəbbüsü rol oynamışdır.

Həmin dövrdə Heydər Əliyevin arxeoloji sahəyə ayırdığı diqqət qədim milli mədəniyyətimizlə bağlı yeni materialların əldə olunmasına xidmət etmişdi. Buna misal olaraq 1972–1974-cü illərdə Azıx mağarasından ən mühüm materialların əldə edilməsini, 1975–1981-ci illərdə isə 11-ci mədəniyyət qatının aşkara çıxarılmasını, Qobustanda və başqa yerlərdə arxeoloji qazıntıları göstərmək olar.

Azıxda əldə edilmiş tapıntıların 1981–82-ci illərdə Parisin İnsan muzeyində təşkil olunmuş “Avropanın İlk sakinləri” adlı sərgidə nümayiş etdirilməsi, 1981-ci ildə Sovet-Fransa alimlərinin Gürcüstanda keçirilən birgə elmi konfransında Azıx mağarası və respublika ərazisində mühüm əhəmiyyət kəsb edən digər abidələrin timsalında xalqımızın qədim zəngin maddi və mənəvi tarixə malik olmasının etiraf edilməsi, dünyanın müxtəlif ölkələrində Azərbaycanın Azıx mağarası və s. abidələri barəsində yüzlərlə məqalələrin dərc olunması məhz bu sahəyə –Heydər Əliyev diqqətinin məntiqi nəticəsi olmuşdur.

1960-cı illərin əvvəllərində açıq şəkildə fəaliyyətə başlayan ermənilərin “Qarabağ komitəsi” adlı mürtəce təşkilatı A. Mikoyanın və M. Suslovun himayəsi altında Alban abidələrinin ermənilərə məxsus olduğunu, bu abidələrin öyrənilməsi və qorunmasının Ermənistan Respublikasına tapşırılması məsələsini qaldırmışdı. O zamankı respublika rəhbərləri bunun qarşısını almaq üçün konkret addımlar ata bilməsələr də, 1969-cu ildə hakimiyyətə gələn Heydər

Əliyev Azərbaycan xalqına mənsub olan Alban və başqa xristianlıq dövrü ilə əlaqəli yaranmış abidələrin təhrif edilməməsi və qorunub saxlanılması üçün cəsarətli addımlar atdı. 1970-ci illərin sonunda radiolokasiya stansiyasının tikintisi zamanı Moskvanın göstərişi əsasında işlərin bir hissəsi Qafqaz Albaniyasının qədim paytaxtı Qəbələnin ərazisinə salınmışdı. Milli mənəvi dəyərlərin müdafiəsində duran Heydər Əliyev xəbər tutan kimi məsələ ilə bağlı dövlət komissiyası yaratdı və tikintinin bu ərazidə aparılmasının qarşısını ala bildi. Bütün dünyanı lərzəyə salan SSRİ Silahlı Qüvvələrinin yuxarı dairələri Heydər Əliyevin qətiyyəti ilə razılaşmaq məcburiyyətində qalmışdı. Bununla kifayətlənməyən Heydər Əliyev Qəbələ şəhərinə tarixi və mədəni qoruq statusunun verilməsinə də nail oldu. Beləliklə, Azərbaycan xalqının milli mənəvi dəyərlərinin formalaşmasında mühüm rol oynayan, Qafqaz Albaniyasının kimə məxsus olduğunu canlı surətdə nümayiş etdirən qədim Qəbələ ikinci həyatını əldə edə bildi.

Qeyd etmək lazımdır ki, o illərdə Azərbaycanda mədəni və arxeoloji əhəmiyyət kəsb edən 967 abidəyə rəsmi şəkildə dövlət qoruğu statusu verilmiş, 6571 tarixi abidə isə dövlət qeydiyyatına götürülmüşdür. Bununla Azərbaycan xalqının milli-mənəvi sərvəti hesab olunan ümumbəşəri əhəmiyyətə malik abidələrin düşmənlər tərəfindən mənimlənməsinin və məhv edilməsinin ciddi şəkildə qarşısı alınmışdır. Şübhəsiz bütün bunlar Heydər Əliyevin gərgin əməyi sayəsində baş vermiş, məhz onun sayəsində Azərbaycan xalqının milli təfəkkürü qorunub saxlanmışdır.

Azərbaycanın görkəmli şair və yazıçılarına verilən qiymət və müstəqil şəkildə yazıb-yaratmaq üçün Heydər Əliyev tərəfindən təmin edilmiş şərait nəticəsində 1970–1980-ci illərdə Azərbaycan ədəbiyyatı əvvəlki illərdə olduğu kimi məddahlığa və ya sözün əsl mənasında desək, yaltaqlığa deyil, xalqın buxovlanmış mənəvi dəyərlərinin yenidən dirçəlişinə xidmət edirdi. 1970–1980-ci illərdə yaranan ədəbi əsərlərdə xalqın milli mənəvi aləmi öz poetik əksini böyük ustalıqla tapa bilmişdi. Əgər 1969-cu ilə qədər yazıçı və şairlər mövcud rejimdən çəkinərək ictimai-siyasi ədalətsizliklər barəsində əsərlərində eyhamlardan, rəmzlərdən, alleqoriyalardan, başqa xalqların və tarixi dövrlərin mövzularından geniş şəkildə istifadə edirdilərsə, 1969-cu ildən başlayaraq ümummilli lider Heydər Əliyevin şəxsi qayğısı, diqqəti və möhkəm şəkildə təmin etdiyi təhlükəsizlik sayəsində xalqın mənəviyyatını zənginləşdirən mühüm mövzuları işləyə bilmişlər.

O illərdə Azərbaycanın milli mənəvi dəyərlərinin bir hissəsini təşkil edən milli musiqi sənəti də böyük dirçəliş və inkişaf yoluna qədəm qoyur. Respublikaya başçılıq edən Heydər Əliyev incəsənətin bu sahəsinin inkişafında misilsiz rolu olan görkəmli bəstəkarlara da öz diqqətini əsirgəməmiş, onların gələcək fəaliyyəti üçün həmişə əlverişli şərait yaratmışdır. 1974-cü ildə böyük sənətkar Fikrət Əmirov SSRİ Bəstəkarlar İttifaqının katibi vəzifəsinə seçilmişdir. Azərbaycan musiqi sənətinin korifeylərindən sayılan maestro Niyazi (Niyazi Tağızadə) 1972-ci ildə Azərbaycan Lenin Komsomolu, 1974-cü ildə Beynəlxalq Nehru mükafatları laureatı adlarını almışdır. “Leyli və Məcnun” simfonik poe-

masının, “Yeddi gözəl”, “İldırım yollarla” baletlərinin, aşıq və muğam sənəti xüsusiyyətləri ilə zəngin olan simli kvartet musiqilərinin müəllifi Qara Qaraev 1978-ci ildə Sosialist Əməyi Qəhrəmanı adına, “Torpağın səsi”, “Vətən və Füzuli” kimi simfonik əsərlər yaradan Arif Məlikov isə 1978-ci ildə Azərbaycan SSR-in xalq artisti adına layiq görülmüşdür. Pianoçu Fərhad Bədəlbəyli 1972-ci ildə Azərbaycan SSR-in əməkdar artisti, 1974-cü ildə isə Lenin Komsomolu mükafatı laureatı adına layiq görülmüşdür. Həmin Əliyevə 1978-ci ildə Azərbaycan SSR-in xalq artisti adı verilmişdir. Həmin vaxt respublika rəhbərliyi tərəfindən yaradılan şəraitin sayəsində milli muğamların təbliği məqsədi ilə o, Belçika, Suriya, Əlcəzair, Türkiyə, ADR, BXR, MXR, Böyük Britaniya kimi ölkələrdə çıxışlar etmişdir. Müslüm Maqomayev 1973-cü ildə SSR-in xalq artisti adına layiq görülmüş, 1975-ci ildə təşkil olunan Azərbaycan Dövlət Estrada Simfonik Orkestrinə bədii rəhbər təyin olunmuşdur.

Unutmaq olmaz ki, Sovet imperiyası zamanı Rusiyada İ.Brotski, B.Posternak, Saljenitsin və s. onlarla yazıçı və ziyalılar təqibə məruz qaldığı halda, imperiyanın kiçik bir hissəsini təşkil edən Azərbaycanda ümummilli lider Heydər Əliyevin apardığı mərhələli milli siyasət strategiyasının sayəsində ziyalı təbəqə tam təhlükəsizlik şəraitində yazıb-yarada bilmişdir. Üstəlik ziyalılarıımıza respublikanın bütün əhəmiyyətli sahələrində geniş fəaliyyət göstərmələrinə imkan yaradılmış və onlar cəmiyyətin ön sıralarına çəkilmişlər.

Ümumilikdə götürsək, Rusiyadan başqa heç bir Sovet Respublikasında bu qədər mədəniyyət və incəsənət xa-

dimi belə yüksək adlara, vəzifələrə layiq görülməmişdir. Müqayisə üçün deyək ki, o zaman böyük respublika olan Ukraynada sənət adamları arasında cəmi iki Sosialist Əməyi Qəhrəmanı olmuşdu. Şübhəsiz ki, milli mənəvi dəyərlərin daşıyıcıları olan incəsənət xadimlərinin əldə etdikləri o zamankı nailiyyətlər Azərbaycana rəhbərlik edən ümummillili lider Heydər Əliyevin xidmətinin, hörmətinin, nüfuzunun, milli mənəvi dəyərlərə münasibətinin, ən başlıca isə mətənətinin və cəsarətinin məntiqi nəticəsi idi.

1970-80-ci illərdə Azərbaycan xalqının milli mənəvi dəyərlərinin formalaşmasında mühüm rol oynayan Azərbaycanın klassik və müasir ədəbiyyatının inkişafına da Heydər Əliyev böyük diqqət yetirmişdir. Azərbaycanda Sovet hakimiyyəti qurulduqdan sonra xalqın milli-mənəvi dəyərlərinə vurulan ən böyük zərbələrdən biri onun qədim tarixə malik milli ədəbiyyatının, dilinin və görkəmli ədiblərinin maddi-mənəvi təqiblərə məruz qalması olmuşdur. Həmin totalitar rejimin 1970-ci illərdə də mövcud olmasına baxmayaraq, milli-mənəvi dəyərlərin dirçəlişi və qorunub saxlanılmasının əsas təminatçısı olan Heydər Əliyev öz siyasi cəsarəti ilə milli ədəbiyyatımıza ikinci dəfə can vermiş oldu. Bunun ən böyük səbəbi dahi rəhbərin hələ uşaqlıq çağlarından Azərbaycan ədəbiyyatı və poeziyasına böyük sevgisi idi.

Təkcə Azərbaycanın deyil, həm də ümumbəşəri mənəvi dəyərlərin formalaşmasında əhəmiyyətli rol oynayan görkəmli Azərbaycan şairi və filosofu Nizami Gəncəvi özünün layiqli qiymətini məhz Heydər Əliyevin respublikaya rəhbərlik etdiyi dövrlərdə ala bilmişdir. 1979-cu ildə

Heydər Əliyevin bilavasitə təşəbbüsü ilə hökumətin qəbul etdiyi qərarların əsasında Nizami Gəncəvinin ədəbi irsinin öyrənilməsi, nəşri və təbliğinin genişlənməsi barədə ciddi tədbirlər görülmüş, Azərbaycan SSR EA-nın Rəyasət Heyətində Nizami komissiyası yaradılmış, Ədəbiyyat İnstitutunda Nizamişünaslıq şöbəsi açılmışdır. Onun Gəncədə yerləşən məqbərəsi əsaslı şəkildə təmir olunmuş, Xəmsə bu-lağı memarlıq-heykəltəraşlıq kompleksi yaradılmış, xatirə-ev muzeyi, Nizami poeziya teatri, Nizami əsərlərindən ibarət kitabxana təsis edilmişdir. 1979-cu ildən Nizami poeziya günləri, ümumittifaq elmi konfranslar və lektoriyaların keçirilməsi ənənəvi xarakter almışdır.

1981-ci ildə Heydər Əliyevin göstərişi ilə Nizami Gəncəvinin anadan olmasının 840 illik yubileyi geniş şəkildə qeyd olunmuşdur. Respublika rəhbərinin göstərdiyi səylər nəticəsində Nizaminin layiq olduğu şöhrəti və onun simasında Azərbaycan xalqının milli-mənəvi dəyərləri respublikamızın hüdudlarından çox-çox kənarlarda təbliğ edilirdi. Daşkənddə Nizaminin adına Pedaqoji İnstitut yaradılmış, Merkuri planetindəki kraterlərdən birinə onun adı verilmişdi. Şanxayda Nizaminin heykəli, MDU qalereyalarından birində onun büstü qoyulmuşdur. Nizaminin əsərlərinin başqa dillərə tərcümə olunması geniş şəkil almış və bu işə rəvac vermək məqsədi ilə 1981-ci ildə Azərbaycan SSR Nazirlər Soveti tərəfindən Nizami Gəncəvinin əsərlərinin dünya xalqlarının dillərinə ən yaxşı bədii tərcüməsinə görə Nizami adına mükafat və medal təsis olunmuşdur.

Kommunist totalitarizmi tərəfindən məhv və təhqir edilən Azərbaycan xalqının milli-mənəvi dəyərlərini

məhz həmin rejimin dəyənəyi altında böyük vətənpərvərlik və məharətli siyasətlə dirçəldən Heydər Əliyev 1982-ci ildə aparılan bu prosesi kulminasiya nöqtəsinə çatdırdı. Belə ki, 1982-ci ildə Heydər Əliyev totalitar rejimlə apardığı mətin siyasi döyüşlərin nəticəsində 1937-ci ildə repressiyaya məruz qalmış və Sibirdə dəfn olunmuş böyük şair və mütəfəkkir, sözün əsl mənasında milli-mənəvi dəyərlərin layiqli təmsilçisi Hüseyn Cavidin İrkutsk vilayətindən yalnız nömrə ilə müəyyən olunan məzarını Azərbaycana – onun öz ana vətəni olan Naxçıvana gətirdərək, 1981-ci ildə təşkil edilmiş ev muzeyinin yaxınlığında dəfn edilməsinə müvəffəq ola bildi. Elə həmin il poeziyasının yüksək bədii sənətkarlığı, dərin emosionallığı, səmimiliyi ilə seçilən Hüseyn Cavidin anadan olmasının 100 illik yubileyi respublikanın hər yerində geniş şəkildə qeyd olundu. Bakıda vaxtilə yaşadığı binada Hüseyn Cavidin bərelyef-təsviri olan xatirə lövhəsi vurulmuş, Naxçıvanda poeziya teatri, kənd (Naxçıvan MR-də Babək rayonunun Cavidabad kəndi), Bakıda, respublikanın digər şəhər və rayonlarında küçə, məktəb, kitabxana, kinoteatr və s. mədəni-maarif müəssisələri onun şərəfinə adlandırıldı.

O illərdə Heydər Əliyevin respublika kinematografiyasına ayırdığı diqqətin məntiqi nəticəsi kimi Azərbaycan xalqının milli mənəvi dəyərlərini ən kamil və bitkin səviyyədə özündə əks etdirən 1969-cu ildə “Dəli Kür”, 1970-ci ildə “Bizim Cəbiş müəllim”, “Yeddi oğul istərim”, 1971-ci ildə “Axırıncı aşırım”, 1973-cü ildə “Nəsimi”, 1975-ci ildə “Dədə Qorqud”, 1979-cu ildə “Babək” və başqa bu kimi

filmlər çəkilmişdir. Bundan başqa klassik və müasir ədib və dramaturqların yüzlərlə səhnə əsərləri tamaşaya qoyulmuşdur. 1970-ci ilin sonuna qədər respublikada 245 min yerlik mədəni-maarif, 97 min yerlik kinoteatr binaları tikilmişdir.

1970-ci illərə qədər Sovet imperiyası Azərbaycanda olan bütün elmi müəssisələri mövcud rejim üçün sadıq icraçı işçilər, kadrlar hazırlamağın mühüm vasitəsi kimi istifadə etmiş və təhsilin ruslaşdırılması istiqamətində ciddi addımlar ataraq respublika ərazisində rus məktəblərinin sayını artırmışdı. Azərbaycanın bütün sahələrində olduğu kimi, elm və təhsil sahəsinin də ağır bir vəziyyətdə olduğu vaxtlar hakimiyyət başına gəlmiş Heydər Əliyev bu sahədə də islahatlar aparmaq üçün ilk növbədə təhsilin maddi bazasını gücləndirməyə başladı. Beləliklə, Heydər Əliyev milli təhsil strategiyasının əsası qoyuldu.

Artıq 1970-ci illərdə ali məktəblərdə istehsalın və elmi-texniki tərəqqinin tələb etdiyi yeni bilik sahələri-avtomat idarəetmə sistemi, elektrotexnika, biokimya, rabitə texnikası və bir çox başqa mütərəqqi ixtisaslar üzrə mütəxəssislər hazırlanmasına başlanmışdı.

Dahi rəhbər respublikada bir sıra yeni mühüm ali məktəb ocaqları yaratmağa nail oldu. 1972-ci ildə Azərbaycan Pedaqoji İnstitutunun filialı əsasında Naxçıvan Muxtar Respublikasında, 1973-cü ildə Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayətində Pedaqoji İnstitut, 1976-cı ildə İnşaat Mühəndisləri İnstitutu, 1981-ci ildə isə Gəncədə Azərbaycan Texnologiya İnstitutu fəaliyyətə başladı. Əgər 1960-cı illərin sonunda respublikada 105 fakültə, 450 kafedra və 139 ixtisas üzrə kadr hazırlığı

aparılan 12 ali təhsil müəssisəsi mövcud idisə, 1982-ci ildə artıq 136 fakültəni və 530 kafedranı özündə birləşdirən 17 ali təhsil müəssisəsi fəaliyyət göstərirdi. Bunlarla yanaşı, respublikada 1969-cu ildən etibarən ali məktəblərin nəzdində kolxozçu, fəhlə və ordudan tərxis olunanlar üçün hazırlıq şöbələri açıldı. 1970-ci ildən əsası qoyulan və gücləndirilən respublika ali təhsil ocaqlarının yüksək səviyyədə hazırladığı mütəxəssislərlə kifayətlənməyən Heydər Əliyev bu sahədə apardığı mətin siyasətin nəticəsində Moskvanın, eləcə də keçmiş SSRİ-nin digər şəhərlərinin 170 aparıcı ali elm təhsil ocaqlarına 3500 azərbaycanlı oğlan və qızın göndərilməsinə nail oldu. Hər il ali təhsil almaq məqsədilə respublikadan kənara 800-dən artıq tələbə göndərilmiş və respublika rəhbərliyi tərəfindən onlara daim qayğı, diqqət göstərilmişdi.

Heydər Əliyevin Azərbaycanda dərin köklər salmış korrupsiya əleyhinə apardığı mübarizə cəmiyyətin mənəviyyatının saflaşmasına gətirib çıxarmaqla yanaşı, həm də qabiliyyətli və ləyaqətli gənclərin yüksək səviyyəli ali təhsil müəssisələrində təhsil almaq imkanlarını da genişləndirmişdi. Əgər əvvəllər orta (xüsusilə buraxılış siniflərində) və ali ixtisas təhsili məktəblərində biliklərin qiymətləndirilməsi əksər hallarda qeyri-obyektiv aparılırdısa, artıq 1970-ci ildən etibarən bu kimi vəziyyətin aradan qaldırılması üçün təqdirəlayiq addımlar atılmışdı. Belə xoşagəlməz halın aradan qaldırılmasında isə korrupsiya əleyhinə aparılan amansız mübarizə böyük rol oynamışdı. O illərdə aparılan bu mübarizə hətta Amerika və Qərbdə dövlətlərinin də diqqətini cəlb etmişdir.

Bununla belə respublika rəhbərinin ən yüksək mənəviyyata malik olan müəllimlərə qarşı göstərdiyi diqqət gün-gündən artırdı. Məhz bunun nəticəsində dörd nəfər müəllim Sosialist Əməyi Qəhrəmanı, 817 müəllim isə Azərbaycan SSR-nin Əməkdar müəllimi adlarına layiq görülmüş, 8718 müəllim yüksək orden, medal və diplomlarla təltif olunmuşlar. Qısa müddət ərzində müəllimin cəmiyyət arasında qaldırılan hörmət və nüfuzuna Azərbaycan SSR Ali Sovetinə seçilən deputatların arasında müəllimlərin çoxluq təşkil etməsi böyük bir nümunə olmuşdu.

İnsanların həyat şəraitini ağırlaşdıran və nə vaxtsa kommunizm cəmiyyətinin qurulacağı vədi ilə xalqı aldadan Sovet imperiyası cəmiyyətdə bir-birinə qarşı ədalətsizliyi artırmaq, mənəvi boşluq və haçalanma yaratmaq üçün dini aşkarcasına sıxışdırma kampaniyasını 1960-cı illərdə daha da dərinləşdirməyə başlamışdı. Ancaq 1969-cu ildə respublikada rəhbərliyə irəli çəkilən Heydər Əliyev dini sahədə də dirçəliş işlərinə başladı. Qeyd etmək lazımdır ki, vaxtilə DTK-da çalışması və bu təşkilata rəhbərlik etməsi ona Azərbaycan Respublikasında dinin düşdüyü çətinliklərin miqyası və dirçəlişi yolları barədə geniş şəkildə məlumat və təcrübə əldə etməsinə imkan vermişdi.

1970-80-ci illərdə nəhəng və vətənpərvər siyasətçi Heydər Əliyevin milli-mənəvi dəyərləri dirçəltməsi və gələcəkdə yaranacaq müstəqil Azərbaycan Respublikasının vətəndaşlarını imperiya tərəfindən zorakı üsullarla aparılan mənəviyyatsızlaşdırma siyasətindən xilas etməsi, şübhəsiz ki, son dərəcə gərgin siyasi əməyin, yüksək səviyyəli vətənpərvərliyin və bəşəriyyət tarixində nadir siyasətçilərin

üzləşdiyi siyasi mübarizələrin nəticəsində ərsəyə gəlmişdi. Məhz apardığı məqsədyönlü siyasətin nəticəsində, 1970-ci illərdən başlayaraq Sovet imperiyası tərəfindən buxovlandırılmış İslamın sosial, əxlaqi-etik prinsipləri dirçəlmiş, Azərbaycanın üzləşdiyi problemlərə, həyat hadisələrinə ruhənilər öz pozitiv münasibətlərini göstərmək imkanı əldə edə bilmişdilər.

Heydər Əliyevin 70-ci illərdən pillə-pillə apardığı milli siyasət nəticəsində xalq özünün ən böyük tarixi nailiyyəti olan dövlət müstəqilliyini əldə edə bildi. Lakin Azərbaycan Respublikasının üzləşdiyi ən böyük problem respublikaya rəhbərlik edən səriştəsiz və mənəviyyatsız adamların yaratdığı ictimai-siyasi qeyri-sabitlik, heç şübhəsiz ki, milli mənəvi dəyərlərin inkişafı prosesinə öz mənfi təsirini göstərirdi.

1969-cu ildə olduğu kimi Heydər Əliyev yenə də milli-mənəvi dəyərlər sahəsində yaranmış xoşagəlməz vəziyyətdə xilaskar missiyasını yerinə yetirdi. Ölkədə siyasi hakimiyyətə ikinci dəfə gələn Heydər Əliyev sözün həqiqi mənasında bütün sahələrə olduğu kimi milli-mənəvi dəyərlər sahəsinə də həyat verdi. Elmin, təhsilin milli-mənəvi dəyərlər üzərində qurulmasını və mənəvi ideyaların ayrılmaz bir hissəsinə çevrilməsini təmin edən Heydər Əliyev milli mənəvi mədəniyyətin öyrənilməsi yolunda insanlarda fəallıq və təşəbbüskarlıq hisslərini oyatdı.

Azərbaycan Respublikasında təhsil sahəsində islahat proqramına uyğun olaraq dahi rəhbər tərəfindən imzalanmış 13 iyun 2000-ci il tarixli “Azərbaycan Respublikasında təhsil sisteminin təkmilləşdirilməsi haqqında” sərəncamla

ali təhsil müəssisələrinin strukturlarında əsaslı dəyişikliklər həyata keçirildi. Heydər Əliyevin şəxsi təşəbbüsü və göstərişi ilə 1994-cü ilin dekabrında Bakı Dövlət Universitetinin 75 illik, 1997-ci ildə Naxçıvan Dövlət Universitetinin 30 illik, 22 dekabr 1999-cu ildə Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetinin 80 illik, 2000-ci ilin dekabrında Azərbaycan Dövlət Neft Akademiyasının 80 illik, 13 iyun 2002-ci ildə Azərbaycan Dövlət İqtisad Universitetinin 70 illik yubileyləri təntənəli şəkildə qeyd edilmiş və bu ali tədris müəssisələrində çalışan bir sıra alimlər orden və medallarla təltif edilmişlər.

Təhsilin inkişafına maneə törədən amillərdən biri də təhsil işçilərinin aylıq əmək haqlarının azlığı idi. Bu böyük problem daim Heydər Əliyevi narahat edirdi. Bu barədə o, öz çıxışlarının birində qeyd etmişdi: “Müəllimlərin məşğələlərinin artırılması ilə biz ardıcıl məşğul olmuşuq. 1996-cı ildən indiyə qədər Azərbaycan müəllimlərinin maaşı 2,8 dəfə artırılmışdı. Belə ki, 1996-cı ildə 40%, 1997-ci ildə 30%, 2000-ci ildə 25% artırılıb. Ancaq mən hesab edirəm ki, bu da yetərli deyil. Ümidvaram ki, biz bu problemin həllinə nail olacağıq”.

Heydər Əliyev milli-mənəvi dəyərlərin bütün sahələri ilə yanaşı, bu dəyərlərin ayrılmaz hissəsi olan dini sahənin də inkişafı və xalq arasında yayılması üçün son dərəcədə əlverişli şərait yaratdı. 1996-cı il fevral ayının 2-də keçirilmiş müstəqil Azərbaycan gənclərinin I Forumundakı çıxışında İslam dininin gənclər arasında təbliğinin vacibliyindən söhbət açaraq qeyd etmişdir: “Gənclərimizin İslam dinini mənimsəməsində hesab edirəm ki, lazımi tədbirlər görülməlidir. Çünki bu tədbirlərin

olmaması nəticəsində bəzi mənfi hallar meydana çıxır, ayrı-ayrı qurumlar gənclərə fanatizm əhval-ruhiyyəsi aşılamaq istəyirlər və bunlar da bizim gənclərimizin tərbiyəsinə zərər vurur. Ona görə də islam dininin məktəblərdə tədris olunması, hesab edirəm ki, günün tələblərindən biridir. Yəni, bizim gənclərimiz dinimizi olduğu kimi öyrənməli, qəbul etməli və ondan istifadə etməlidirlər”.

Heydər Əliyevin ikinci dəfə hakimiyyətə gəlişi ədəbiyyat və incəsənət sahəsində də yeni bir dirçəlişə səbəb oldu. Onun göstərişi ilə ədəbiyyat və incəsənətimizin qorunması və inkişafı naminə Azərbaycanın istər klassik, istərsə də müasir görkəmli ədiblərinin, bəstəkarlarının, rəssam və heykəltəraşlarının təntənəli surətdə yubileyləri keçirilir və sənətləri yüksək qiymətləndirilirdi.

1994-cü il martın 17-də Füzulinin 500 illik yubileyinin qeyd olunması barədə fərman imzalamışdır. Bu fərmandan sonra geniş tədbirlər planı hazırlanmış və diqqətəlayiq işlər görülmüşdür.

1996-cı il oktyabrın 29-da Naxçıvanda görkəmli ədib Hüseyn Cavidin memar Rasim Əliyevin təklif etdiyi layihəyə əsasən tikilmiş məqbərəsinin açılış mərasimi keçirilmişdir.

Azərbaycan xalqının milli ədəbiyyatında özünün əlamətdar yerini tutmuş “Kitabi-Dədə Qorqud” dastanının 1997-ci ildə 1300 illik yubileyinin keçirilməsi Azərbaycan xalqının milli-mənəvi dəyərlərinin qədim və zəngin köklərə məxsus olmasını nümayiş etdirən ən böyük hadisələrdən biri olmuşdur. Bu yubileyin keçirilməsi ideyasının müəllifi və təşkilatçısı olan Heydər Əliyev bu xüsusa qeyd etmişdir:

«Biz öz tariximizlə, mədəniyyətimizlə, ədəbiyyatımızla fəxr edirik və fəxr etməyə haqqımız vardır. Çünki “Kitabi-Dədə Qorqud” dastanı kimi bir elm, mədəniyyət və ədəbiyyat abidəsi olan xalq öz tarixi ilə fəxr edə bilər”.

Heydər Əliyevin milli mənəvi dəyərlərin qorunması və inkişafı üçün müəyyənləşdirdiyi uğurlu siyasi kursun layiqli varisi və peşəkar siyasətçi prezident İlham Əliyev tərəfindən inamla davam və inkişaf etdirilməsi Azərbaycan xalqının arzu və iradəsini əks etdirir. Azərbaycan Respublikasının prezidenti İlham Əliyev keçirdiyi görüşlərdə və çıxışlarda dəfələrlə bildirmişdir ki, ümummilli liderimiz Heydər Əliyevin siyasi kursuna sadıq qalacaq, milli mənəvi dəyərlərin qorunması və inkişaf etdirilməsində səylərini əsirgəməyəcəkdir.

*Samir Pişnamazzadə,
GDU-nun Azərbaycan tarixi
kafedrasının baş müəllimi*

HEYDƏR ƏLİYEV VƏ AZƏRBAYCANIN KƏND TƏSƏRRÜFATI

Müasir dövr Azərbaycanın iqtisadiyyatının dinamik inkişafı, onun dünya təsərrüfat sistemində sürətlə integrasiyası, əhalinin sosial-iqtisadi vəziyyətinin durmadan yaxşılaşması, habelə ölkənin iqtisadi təhlükəsizliyinin yüksək səviyyədə təmin olunması ilə xarakterizə edilir. Qlobal iqtisadi böhranın dünyanın bütün dövlətlərinin, xüsusilə inkişaf etmiş ölkələrin iqtisadiyyatına ciddi şəkildə mənfi təsir etdiyi bir şəraitdə Azərbaycanda iqtisadi təhlükəsizliyin mühüm tərkib hissəsi olan milli ərzaq təhlükəsizliyinin təmin edilməsi təməli ümummilli liderimiz, dahi şəxsiyyət Heydər Əliyev tərəfindən qoyulan və bu gün möhtərəm Prezidentimiz cənab İlham Əliyev tərəfindən uğurla davam etdirilən, məqsədyönlü aqrar siyasətin məntiqi nəticəsidir.

Məlumdur ki, Azərbaycanın aqrar potensialından səmərəli istifadə edilməsi, ümumilikdə kənd təsərrüfatının inkişafı və kənd əhalisinin sosial rifah halının yaxşılaşdırılması məsələlərinə hələ Sovetlər İttifaqı dövründə ümummilli lider Heydər Əliyev tərəfindən xüsusi olaraq diqqət yetirilmiş və bu sahədə misli görünməmiş nailiyyətlər əldə edil-

mişdir. Danılmaz faktdır ki, müasir Azərbaycanın davamlı olaraq inkişaf edən kənd təsərrüfatının maddi-texniki bazasının formalaşdırılması, onun elmi və kadr təminatı məhz ümummilli liderimizin adı ilə bağlıdır. Ölkəmizdə həyata keçirilən torpaq islahatları məhz ulu öndər tərəfindən 1969–1982-ci illərdə kənd təsərrüfatında formalaşdırılan təməl üzərində aparıldı. Əgər həmin dövrdə kənd təsərrüfatı inkişaf etdirilməsə, ölkənin aqrar potensialından və torpaq resurslarından səmərəli istifadə təşkil olunmasa, su meliorasiya təsərrüfatı yaradılmasa idi, əlbəttə müstəqillik dövründə həyata keçirilən torpaq islahatları üçün də müvafiq baza olmayacaqdı.

Azərbaycan öz siyasi müstəqilliyini əldə etdikdən sonra ötən əsrin 90-cı illərinin əvvəllərində, ölkədəki müharibə vəziyyətinin və daxili çəkişmələrin mövcud olduğu bir şəraitdə Heydər Əliyev tərəfindən Müstəqil Dövlətlər Birliyi məkanında analoqu olmayan məqsədyönlü aqrar islahatların təməli qoyuldu və kənd təsərrüfatının bazar münasibətlərinə uyğun olaraq yenidən qurulmasına başlanıldı. Bu islahatların məqsədini aqrar bölməni böhrandan çıxarmaq, iqtisadiyyatı sabitləşdirmək, əhalinin sosial-iqtisadi vəziyyətini yaxşılaşdırmaq təşkil etmişdir. İslahatın vəzifələri torpaq və əmlak üzərində yeni mülkiyyət münasibətlərinin formalaşdırılmasından, bazar iqtisadiyyatına uyğun istehsal və infrastruktur sahələrində müxtəlifnövlü təsərrüfatların yaradılması və inkişafı ilə istehsal münasibətlərinin dəyişdirilməsindən və təkmilləşdirilməsindən ibarət olmuşdur.

Diqqəti cəlb edən məqamlardan biri də odur ki, ümummilli liderimiz aqrar islahatın həyata keçirilməsi zamanı

dövlətin iqtisadi siyasəti ilə aqrar islahatın uzlaşmasını, islahatın aparılmasında sosial ədalətin və könüllülüyn təmin edilməsini, əmtəə istehsalçılarına təsərrüfat fəaliyyətinin təşkilində və öz məhsullarına sərəncam verməkdə tam sərbəstliyin verilməsini, respublikanın kənd təsərrüfatı xüsusiyyətlərinin nəzərə alınmasını, ətraf mühiti mühafizə tələblərinə əməl edilməsini, kəndin sosial inkişafı və əhalinin sosial müdafiəsini mühüm prinsiplər kimi qəbul etmiş və onlara layiqincə əməl edilmişdir.

Heydər Əliyevin müəllifi olduğu torpaq islahatı iqtisadi azadlıq və sosial ədalət prinsipləri əsasında torpaq üzərində yeni mülkiyyət münasibətlərini yaratmaq, bazar iqtisadiyyatını və sahibkarlıq təşəbbüsünü inkişaf etdirmək, ölkənin iqtisadi müstəqilliyinə, o cümlədən ərzaq təminatına nail olmaq və nəticə etibarı ilə Azərbaycan xalqının maddi rifahını yüksəltmək məqsədini daşımışdır. Bu gün əminliklə deyə bilərik ki, bu məqsəd möhtərəm prezidentimiz cənab İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə uğurla reallaşdırılır. Torpaq islahatının uğurla həyata keçirilməsi nəticəsində bu gün təqribən 870 min kənd ailəsi torpaq mülkiyyətçilərinə çevrilmiş və onların torpağa sahiblik, torpağı təyinatına görə istifadə etmək, icarəyə vermək, satmaq, bağışlamaq, dəyişmək, girov qoymaq, vərəsəlik üzrə və irsən vermək kimi mühüm əhəmiyyət daşıyan hüquqları təmin edilmişdir.

Heydər Əliyevin müəllifi olduğu torpaq islahatının MDB məkanında həyata keçirilən islahatlardan fərqləndirən əsas 3 cəhət vardır ki, onlara da aşağıdakılar daxildir:

Birincisi, Azərbaycanda torpaqlar məhz onun təşəbbüsü ilə vətəndaşlara pulsuz olaraq əvəzsiz verildi. Nəticədə 3 mil-

yon nəfərdən çox insan torpaq mülkiyyətçisinə çevrildi. Bu isə yeni, güclü mülkiyyətçilər sinfi yaratmaqla, yeni torpaq-əkinçi münasibətləri formalaşdıraraq, torpaqdan səmərəli və məhsuldar istifadə etməni şərtləndirdi, torpağa qayğı və doğma münasibəti zəruri etdi;

İkincisi, torpaqların ən yararlısı və keyfiyyətli özəlləşdirildi. Başqa sözlə, MDB məkanının digər ölkələrindən fərqli olaraq vətəndaşa yararsız və ya az yararlı torpaqlar deyil, keçmiş kolxoz və sovxozların ən yararlı və münbit torpaqlarını verdi. Eyni zamanda Azərbaycan Respublikasının fiziki və hüquqi şəxslərinə öz mülkiyyətlərindəki torpaq sahələri üzərində müstəsna hüquqlar, alqı-satqı, bağışlama, icarəyə və ya istifadəyə vermə, vərəsəlik, girov qoyma və s. kimi hüquqlar verdi ki, bu da Azərbaycanda torpaq islahatlarının keçmiş SSRİ-nin digər respublikalarında olduğu kimi formal deyil, əsaslı zəmində və fundamental şəkildə həyata keçirildiyini sübut etdi;

Üçüncüsü, respublikamızın ərazisində yaşayan bütün vətəndaşlara harada yaşamasından və kimliyindən asılı olmayaraq torpaqlardan istifadə və icarə hüququ verildi, eyni zamanda Azərbaycanın hər bir vətəndaşı torpaq alqı-satqısı prosesində, torpaqla bağlı müxtəlif müqavilə və əqdlərin bağlanması iştirak etmək hüququ əldə etdi. Başqa sözlə, torpaq əmlakçısına çevrilmiş 3 milyon beş yüz min nəfər subyektdən başqa respublika əhalisinin yerdə qalan hissəsi də torpaq – vətəndaş münasibətlərindən kənarlaşdırılmadı. Yəni hər bir Azərbaycan vətəndaşı respublikamızda formalaşan torpaqla bağlı yeni mülkiyyət münasibətlərində birbaşa iştirakçı olma hüququ qazandı.

Aqrar islahatın normativ-hüquqi bazasının yaradılmasına da ümummilli liderimiz tərəfindən xüsusi həssaslıqla yanaşılmış və onun tərəfindən “Aqrar islahatın əsasları haqqında”, “Sovxoz və kolxozların islahatı haqqında”, “Torpaq islahatı haqqında” və digər bu kimi mühüm əhəmiyyət daşıyan, habelə müasir dövrdə aqrar sahənin inkişafının təməlləri kimi çıxış edən qanunlar imzalanmışdır. Artıq biz vaxtilə ümummilli lider tərəfindən deyilən “Bizim iqtisadi islahatlarımız və gördüyümüz dünya miqyaslı global işlərimiz bir neçə vaxtdan, qısa müddətdən sonra iqtisadiyyatımıza böyük dəyişikliklər gətirəcəkdir” sözlərinin tarixi şahidiyik. Belə ki, əgər 1992–1995-ci illərdə kənd təsərrüfatında ümumi məhsul istehsalının həcmi ildə orta hesabla 12 faiz aşağı düşürdüsə, artıq 1997-ci ildən etibarən iqtisadi böhranın qarşısı alınmış və 2003–2007-ci illər ərzində isə aqrar bölmədə real artım hər il orta hesabla 4,5 faiz təşkil etmişdir. 2008-ci ildə kənd təsərrüfatında artım 6,1 faizə, o cümlədən bitkiçilikdə 7,2 faizə və heyvandarlıqda 4,1 faizə bərabər olmuşdur.

Bundan başqa, təhlil göstərir ki, 1990-1997-ci illər ərzində kənd təsərrüfatı bitkilərinin əkin sahəsi 1462,5 min hektardan 1077,9 min hektara qədər azaldığı halda, 1998-2003-cü illərdə bu göstərici müvafiq olaraq 920,4 və 1219,5 min hektar təşkil etmişdir. Heyvandarlıq sahəsində isə, islahatlar 1994-cü ildən başlamışdır. Burada da islahatların aparılması çox zəruri idi, çünki 1990-cı ildən başlayaraq hər il orta hesabla, iribuynuzlu malların sayı 70 min baş, xırdabuynuzluların sayı 243 min baş, ət istehsalı 25 min ton, süd istehsalı isə 47 min ton azalmışdı. Məhz islahatlar nəticəsində

mal-qaranın sayında və heyvandarlıq məhsullarının istehsalında ciddi artım əldə edildi.

Kənd təsərrüfatının milli ərzaq təhlükəsizliyinin təmin edilməsindəki rolunu nəzərə alaraq ümummilli liderimiz tərəfindən 2001-ci ildə ölkə “Azərbaycan Respublikasının ərzaq təhlükəsizliyi Proqramı” təsdiq edilmiş və bu Proqram çərçivəsində görülmüş işlər nəticəsində kənd təsərrüfatı və ərzaq məhsullarının istehsalı xeyli artmışdır. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin 25 avqust 2008-ci il tarixdə müvafiq sərəncamla təsdiq etdiyi “2008-2015-ci illərdə Azərbaycan Respublikasında əhalinin ərzaq məhsulları ilə etibarlı təminatına dair Dövlət Proqramı” isə əvvəlki proqramın məntiqi davamı olmaqla, müasir dövrdə ölkənin ərzaq təhlükəsizliyinin təmin edilməsində mühüm rol oynamaqdadır.

Heydər Əliyevin müəllifi olduğu aqrar islahatların həyata keçirilməsinin milli ərzaq təhlükəsizliyi və əhalinin ərzaq məhsulları ilə etibarlı təminatındakı rolunu göstərmək üçün təkcə bir faktı qeyd etmək kifayətdir ki, əgər 1995-ci ildə ölkəyə idxal olunan məhsulların strukturunda ərzaq məhsullarının xüsusi çəkisi 40 faizdən çox idisə, sonrakı illərdə bu göstərici aşağı düşərək 10–15 faiz arasında dəyişmişdir. Artıq respublikamız bir sıra ərzaq məhsullarının idxalçısından onların ixracatçısına çevrilmişdir.

Kənd təsərrüfatında dövlət mülkiyyətinin özəlləşdirilməsi çoxsaylı əmtəə istehsalçıların formalaşması və məhsul istehsalının həcmnin sabitləşdirilməsi ilə nəticələnmişdir. Azərbaycanın kənd təsərrüfatı sistemində islahatlar nəticəsində ləğv edilmiş sovxoz, kolxoz və təsərrüfatlararası mü-

əssisələrin özəlləşdirilən torpaq və əmlakları əsasında 1191 kollektiv, 156 kənd təsərrüfatı istehsalı kooperativi, 2651 ailə-kəndli təsərrüfatı və digər özəl qurumlar yaranmış, 843,2 min ailə fiziki şəxs kimi fəaliyyət göstərir ki, bu təsərrüfatlar da ölkə əhalisinin ərzaq məhsulları ilə etibarlı təminatında və ümumilikdə milli ərzaq təhlükəsizliyinin təmin olunmasında mühüm rol oynayır.

Nəzərə almaq lazımdır ki, ümummilli liderimiz islahatların birdəfəlik proses olmadığını və kənd təsərrüfatına diqqət və qayğının artırılmasının zəruriliyini vurğulamışdır. Bu məqsədlə 22 mart 1999-cu il tarixdə “Aqrar sahədə islahatların sürətləndirilməsinə dair bəzi tədbirlər haqqında” fərmanı ilə kənd təsərrüfatı məhsulları istehsalçıları torpaq vergisi istisna olmaqla digər vergilərdən beş il müddətinə azad edilmiş, bu vergilərə görə borcları silinmişdir. Sevin-dirici haldır ki, kənd təsərrüfatı istehsalçılarına tətbiq olunmuş bu güzəştlərin müddəti möhtərəm Prezidentimiz cənab İlham Əliyev tərəfindən bir daha uzadılmışdır ki, bu da müasir dövrdə aqrar sahənin daha dinamik inkişafına əlverişli zəmin yaradır.

Ümummilli liderimiz tərəfindən kənd təsərrüfatında aqrar islahatların həyata keçirilməsi, bazar münasibətlərinin inkişafı məqsədilə dünyanın nüfuzlu beynəlxalq təşkilatlarından Avropa Birliyinin TACIS proqramı, Alman Texniki Əməkdaşlıq Cəmiyyəti (GTZ), Dünya Bankı, Beynəlxalq İnkişaf Assosiasiyası (İDA), Kənd Təsərrüfatının İnkişafı üzrə Beynəlxalq Fond (İFAD), Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Ərzaq və Kənd Təsərrüfatı Təşkilatı (FAO) və digər müvafiq qurumlarla əməkdaşlıq prioritet məsələ kimi qəbul edilmişdir.

Dünya Bankının, Beynəlxalq İnkişaf Assosiasiyasının və İFAD-ın maliyyə dəstəyi ilə həyata keçirilən “Nümunəvi özəl təsərrüfatlar”, “Kənd təsərrüfatının inkişafı və kreditləşdirilməsi”, “Dağ və yüksək dağlıq ərazilərin inkişafı”, “Azərbaycan kənd investisiya layihəsi”, Almaniya hökumətinin qrantı hesabına GTZ təşkilatı ilə birgə həyata keçirilən “Kənd təsərrüfatında özəl təşəbbüslərin dəstəklənməsi”, Yaponiya hökumətinin qrantı hesabına “Azərbaycan Respublikasında ərzaq məhsulları istehsalının artırılması” layihələri və proqramları respublikada kənd təsərrüfatının inkişafında mühüm rol oynamışdır.

Xüsusi olaraq vurğulamaq lazımdır ki, təməli ümummilli liderimiz Heydər Əliyev tərəfindən qoyulan aqrar siyasət kursu bu gün möhtərəm prezidentimiz cənab İlham Əliyev tərəfindən uğurla davam etdirilir. Məsələn, aqrar sahədə nəzərdə tutulan xidmət işlərinin yerinə yetirilməsini sürətləndirmək, sahibkarların əməyini yüngülləşdirmək, onların lazımi texnika ilə vaxtında və güzəştli şərtlərlə təmin edilməsi məqsədilə “Aqrar bölmədə lizinqin genişləndirilməsi sahəsində əlavə tədbirlər haqqında” Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2004-cü il 23 oktyabr tarixli 468 nömrəli Sərəncamı ilə “Aqrolizinq” Açıq Səhmdar Cəmiyyəti yaradılmışdır. Hazırda ölkənin bölgələrində onun 10 satış xidmət bazası və 57 rayonda texniki xidmət servisləri fəaliyyət göstərir. Bundan başqa, hər il davamlı olaraq dövlət büdcəsindən neft məhsullarının və mineral gübrələrin dəyərinin bir hissəsinin ödənilməsi məqsədilə subsidiyalar ayrılır. Belə ki, 652 min fiziki və hüquqi şəxsə əkin sahəsinin becərilməsi üçün yanacaq və motor yağlarının, həmçinin

mineral gübrələrin güzəştə satılması, buğda və çəltik istehsalçılarına hər hektar sahəyə görə yardımın verilməsi təmin edilmiş, bu məqsədə 76,5 milyon manat vəsait verilmişdir ki, bunun nəticəsində kənd təsərrüfatının daha sürətli inkişafına nail olunmuşdur.

Beləliklə, ölkə iqtisadiyyatının vacib və əvəzedilməz sahəsi olan, milli ərzaq təhlükəsizliyinin və əhalinin etibarlı ərzaq təminatının başlıca şərti olan kənd təsərrüfatının Azərbaycanda inkişafı ümummilli liderimiz Heydər Əliyevin adı ilə bağlıdır.

Mirdamət Sadıxov,
İqtisad elmləri doktoru,
professor

MÜSTƏQİL AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASINDA GƏNCLƏR SİYASƏTİ

Ümummilli lider, dahi öndər, əvəzsiz siyasi xadim, müstəqil Azərbaycan dövlətçiliyinin banisi və təminatçısı cənab Heydər Əliyevin həyat və fəaliyyəti həqiqətən də gənc nəsillər üçün tərbiyə məktəbidir. Məhz ulu öndərimiz azərbaycançılıq məfkurəsinin əsas istiqamət və məzmununu müəyyənləşdirmiş, ölkəmizdə vətəndaş cəmiyyətinin təşəkkül tapması dövründə öz müdrik fəaliyyəti ilə ictimai-siyasi və mədəni həyatın bütün sahələrinin hərtərəfli inkişafına nail olmuşdur. “Milli vətənpərvərlik”, “Ruhi tərbiyə” kimi istilahları ilk dəfə olaraq leksikonumuza gətirmiş cənab Heydər Əliyev Azərbaycanda gənclər siyasətinin əsasını qoymuşdur. 1993-cü ilin iyunundan – xalqın təkidli xahişi ilə ikinci dəfə siyasi hakimiyyətə qayıdışından sonra Azərbaycan gəncliyinin elmli, intellektual dünyagörüşlü, həqiqi təəssübkeş, mənəvi və fiziki cəhətdən yetkin vətəndaşlar kimi formalaşması üçün məqsədyönlü tədbirlər həyata keçirilmişdir. Eyni zamanda gənc nəslə diqqət və qayğı göstərilməsi, maddi və mənəvi dəstək verilməsi dövlətimizin ən mühüm fəaliyyət istiqamətlərindən birinə çevrilmişdir.

Heydər Əliyev ölkəmizin gələcəyi olan gənclərin hərtərəfli inkişafının təmin edilməsi, onların potensialından düzgün istifadə edilməsi ilə bağlı gənclər siyasətinin ayrı-ayrı istiqamətlərində bir sıra mühüm fərman və sərəncamlar imzalamış, dövlət proqramları təsdiqləmişdir.

Ümumiyyətlə, gənclər siyasəti gənclərin hərtərəfli inkişafını, cəmiyyətin həyatında onların fəal iştirakını təmin etmək məqsədi ilə dövlət tərəfindən həyata keçirilən tədbirlər sistemidir. Bu siyasət olduqca geniş bir sahəni əhatə edir. Belə ki, gənclər siyasəti gənclərin təhsili, tərbiyəsi, hüquqlarının təminatı, onların intellektual və mənəvi inkişafı, asudə vaxtının səmərəli təşkili, problemlərinin həlli, hüquqlarının müdafiəsi, ölkənin ictimai-siyasi və mədəni həyatında iştirakı ilə bağlı məsələləri ehtiva edir.

Qeyd olunmalıdır ki, dahi rəhbərin ölkəyə ikinci dəfə siyasi hakimiyyətə qayıdışı ilə Azərbaycan gəncliyinin həyatında intibahın, görünməmiş dərəcədə yüksək inkişaf və tərəqqinin əsası qoyulmuşdur. 1994-cü il 26 iyul tarixli fərmanı ilə Azərbaycanda Gənclər və İdman Nazirliyi yaradılmışdır. Bu dövrdən etibarən gənclər siyasətinin işlənilib hazırlanması və həyata keçirilməsi sahəsində böyük miqyaslı tədbirlər görülmüşdür. Ölkə tarixində ilk dəfə olaraq 1996-cı il fevral ayının 2-də Azərbaycan Gənclərinin I Forumu keçirilmişdir. Respublikamızın bütün rayon və şəhərlərindən olan gəncləri təmsil edən 2000-ə qədər nümayəndənin qatıldığı bu mötəbər toplantıda dahi öndərimiz Heydər Əliyevin iştirak etməsi çox böyük əhəmiyyət kəsb etmişdir. Məhz bu forumda Azərbaycan gəncliyinin qarşısında duran vəzifələr müəyyənləşdirilmiş, gənc nəslin hərtərəfli inkişafı və prob-

lemlərinin həlli sahəsində təsirli tədbirlərin görülməsi bütün əlaqədar təşkilatların qarşısında əsas vəzifə kimi qoyulmuşdur. Ulu öndər Heydər Əliyev qeyd edilən tədbirin əhəmiyyətini və gənclərin çoxsaylı müraciətlərini nəzərə alaraq 1997-ci ildə 2 fevral tarixini Azərbaycanda “Gənclər günü” elan etmişdir.

1999-cu il mart ayının 2-3-də Azərbaycan gənclərinin II, 2002-ci ildə III, 2005-ci il 13-15 oktyabr tarixində IV Ümumrespublika Forumlarının keçirilməsi bir daha müdrik siyasi kursda gənclərə hədsiz dərəcədə böyük diqqət və qayğının mövcud olduğunu sübut etmişdir.

Dahi öndərimizin 29 iyul 1999-cu il tarixdə imzaladığı «Dövlət Gənclər Siyasəti Haqqında» fərman bütün ölkə gəncliyi üçün əvəzsiz töhfə olmuşdur. 9 bölmədən ibarət olan bu mühüm sənəddə gənclərlə işin bütün sahələrinə, dövlət gənclər siyasətinin əsas istiqamətlərinə uyğun tədbirlər öz əksini tapmışdır. Fərmana müvafiq olaraq 1999–2001-ci illərdə ölkədə Gənclərin Problemləri üzrə Elmi Araşdırmalar Mərkəzi, Respublika Uşaq İstirahət və Sağlamlıq Mərkəzi yaradılmışdır.

Gənclər siyasətinin prioritetləri sırasında istedadlı yeni-yetmə və gənclərin üzə çıxarılması, onların hərtərəfli qayğı ilə əhatə olunması xüsusi yer tutmuşdur. Belə ki, 1999-cu ilin sentyabrında “Yaradıcı gənclər üçün mükafatların təsis edilməsi haqqında” qərar qəbul edilmiş, 2000-ci il 4 avqust tarixində “İstedadlı yeniyetmələrin və yaradıcı gənclərin sosial, iqtisadi və digər problemlərinin həllinə yönəlmiş, onların öz qabiliyyətlərini inkişaf etdirmələrinə kömək edən” dövlət proqramı təsdiq olunmuşdur.

Gənclərin vətənpərvər, təəssübkeş ruhda tərbiyəsinin təşkili üçün də çox mühüm tədbirlər həyata keçirilmişdir. 1999-cu il 16 fevralda “Gənc ailə” proqramının, 1999-cu il 17 fevral tarixində “Gənclərdə vətənpərvərlik və vətəndaşlıq hisslərinin yüksəldilməsi” proqramının, 2000-ci il 23 avqust tarixində “Ordudan tərxis olunmuş gənclərin məşğulluğu ilə bağlı” dövlət proqramının qəbul edilməsi bu qəbildən olan tədbirlərdəndir. 2003–2005-ci illər üçün nəzərdə tutulmuş “Azərbaycan Gəncliyi” dövlət proqramının qəbul edilməsi ölkədə gənclər siyasəti sahəsində qazanılmış ən mühüm nailiyyətlərdən olmuşdur.

Təhsilə, elmə daim sonsuz qayğı ilə yanaşmış ümummillə liderimiz Azərbaycan gənclərinin fiziki cəhətdən sağlam böyümələrinə şərait yaratmaqla bərabər, onların mənəvi baxımdan da düzgün formalaşmasını gənclər siyasətinin mühüm istiqaməti olaraq müəyyənləşdirmişdir.

Ulu öndərimiz ölkə həyatının bütün sahələrində gənclərin fəal surətdə iştirakının təmin edilməsi ilə bərabər, gənclərlə iş sahəsində beynəlxalq əməkdaşlığın genişləndirilməsinə də xüsusi önəm vermişdir. Bu məqsədlə BMT, YUNESKO, Avropa Şurası, Avropa Birliyi və digər beynəlxalq təşkilatların gənclər proqramlarına ölkəmiz də qoşulmuş, sıx əməkdaşlıq əlaqələri qurulmuş, gənclərimizin beynəlxalq tədbirlərdə iştirakına şərait yaradılmışdır. Təsadüfi deyil ki, 1998-ci il 26-29 mart tarixində MDB ölkələri “Nazirlər klubu”nun görüşü məhz Bakıda keçirilmişdir. Həmçinin 1999-cu il 20-30 oktyabr tarixində ABŞ-ın Honolulu şəhərində keçirilən Dünya Gənclərinin Minillik Konqresində ölkəmizi təmsil etmiş 30 nəfərdən ibarət nümayəndə heyətinin iştirakı təmin edilmişdir.

Bir fakt xüsusilə qeyd edilməlidir ki, dahi öndərimiz cənab Heydər Əliyevin hələ Sovetlər İttifaqı dövründə ölkəmizə rəhbərlik etdiyi illərdən etibarən gənc, milli kadrların yetişdirilməsinin təməli qoyulmuşdur. Bu dövrdə hər il yüzlərlə azərbaycanlı gəncin Sovet İttifaqının ən mötəbər ali məktəblərində təhsil almasına şərait yaradılmışdır.

Dahi öndərimizin siyasi varisi və davamçısı, Azərbaycan Respublikasının prezidenti möhtərəm cənab İlham Əliyev də məhz Heydər Əliyev siyasi kursunu müdrikcəsinə davam və inkişaf etdirərək ölkə həyatının bütün sahələrində olduğu kimi, gənclər siyasəti ilə də bağlı çox əvəzsiz tədbirlər həyata keçirmişdir. 2005-2009-cu illər üçün nəzərdə tutulmuş “Azərbaycan Gəncliyi”, 2006-2010-cu illər üçün “Xüsusi istedadla malik gənclərin yaradıcılıq potensialının inkişafı üzrə” Dövlət Proqramının qəbul edilməsi və digər çoxsaylı tədbirlər buna sübutdur. Möhtərəm prezidentimiz cənab İlham Əliyevin “Azərbaycan gənclərinin xarici ölkələrdə təhsil almasına dair Dövlət Proqramı” haqqında sərəncam imzalaması, 2007-ci ili ölkədə “Gənclər ili” elan etməsi isə xüsusilə böyük əhəmiyyət kəsb etmişdir. Azərbaycanın birinci xanımı, “Heydər Əliyev Fondu”nun prezidenti, YUNESKO və İSESKO-nun xoşməramlı səfiri, millət vəkili Mehriban xanım Əliyevanın da bu sahə ilə bağlı diqqət və qayğısı xüsusilə qeyd olunmalıdır.

*Elnur Həsənov,
Gəncə Dövlət Universitetinin
IV kurs tələbəsi*

HEYDƏR ƏLİYEV YENİ AZƏRBAYCAN PARTİYASININ BANISI VƏ QURUCUSUDUR

Azərbaycan xalqının müstəqillik uğrunda mübarizəsində və müstəqil dövlət quruculuğunda ümummillî lider Heydər Əliyevin müstəsna xidmətləri vardır. Güclü dövlətə və dövlətçilik ənənələrinə, siyasi sabitliyə, davamlı iqtisadi inkişafa, sülhsevər xarici siyasətə malik müstəqil Azərbaycan dövlətini quran və dünyaya integrasiya etdirən ulu öndərin siyasi təcrübəsi bugünkü və gələcək nəsillərə böyük sərvətdir.

Dünya miqyaslı siyasətçi, böyük dövlət xadimi Heydər Əliyevin müstəqil dövlət quruculuğu modelinə mərhələlərlə ekskurs etmək olduqca önəmli və əhəmiyyətlidir.

Yeni müstəqillik əldə etmiş Azərbaycan respublikasında daxili sabitliyin pozulması, yaxın qonşu dövlətlərlə münasibətdə, xarici siyasətdə yol verilən səhvlər xalqımızın ziyalılarını, millətini və dövlətini sevən insanları ciddi narahat edirdi.

1992-ci ildə 91-lər adlanan bir qrup ziyalının ulu öndərə müraciəti "Səs" qəzetində çap edildikdən sonra siyasi par-

tiya yaratmaq, böyük siyasətə qayıtmaq haqda müraciətlər kütləvi xarakter aldı. Ulu öndərin bu müraciətlərə yazdığı cavab gələcəkdə yaradılacaq partiyanın proqram prinsipləri, müstəqil Azərbaycanın nicasının, xilasının yolları idi.

Demokratik dövlət quruculuğunda siyasi partiyaların rolunu uzaqgörənliklə dərk edən Heydər Əliyev o dövrdə Azərbaycanda gedən qarışıq ictimai-siyasi proseslər fonunda müqavimətlərə baxmayaraq, 1992-ci il noyabrın 21-də Yeni Azərbaycan Partiyasını yaratdı. Ümummilli liderin müdrikliyi və uzaqgörənliyi sayəsində YAP-ın yaradılması ölkəmizin ictimai-siyasi həyatında mühüm hadisə idi.

Yeni Azərbaycan Partiyasının yarandığı, təşəkkül tapdığı, inkişaf etdiyi, siyasi qüvvə kimi formalaşdığı, ümum-xalq partiyasına çevrildiyi 1992–2003-cü illər bilavasitə Heydər Əliyevin adı ilə bağlıdır. Yeni Azərbaycan Partiyası Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının və “Siyasi partiyalar haqqında Azərbaycan Respublikası qanunu”nın, həmçinin öz Nizamnamə və Proqramının tələbləri əsasında fəaliyyət göstərməklə müəyyən etdiyi sosial-iqtisadi islahatların əsas istiqamətlərinin həllinə nail oldu.

1992-ci ildə partiyanın təsis konfransının keçirilməsi və ulu öndərin sədr seçilməsi ilə YAP tarixə müxalifətdə olan siyasi partiya kimi düşdü.

Azərbaycan xalqının təkidli tələbi ilə ikinci dəfə ölkənin siyasi hakimiyyətinə gələn Heydər Əliyev 1993-cü ildə sədri olduğu Yeni Azərbaycan Partiyasını iqtidara gətirdi. Onun siyasi təcrübəsi, uzaqgörənliyi və iradəsi nəticəsində respublikamızda siyasi böhrana, vətəndaş müharibəsi təhlükəsinə, separatçılıq meyillərinə, dövlət çevrilişi cəhdlərinə, terror

aktlarına son qoyuldu, ictimai-siyasi sabitlik təmin edildi. 1996-cı ildə ulu öndər Heydər Əliyevin təşəbbüsü və uzaqgörənliyi ilə YAP-da Gənclər Birliyinin yaradılması gənclərimizin Heydər Əliyev ideyaları ilə, azərbaycançılıq ideologiyası ilə silahlanmasına, siyasi dünyagörüşlü və əqidəli milli kadrlar kimi yetişməsinə xidmət etdi.

Yeni Azərbaycan Partiyasının yüksək temple böyüyərək respublikada ən güclü siyasi qüvvə kimi mövqe tutmasının təməlinə Heydər Əliyev kimi dahi siyasi liderin olması və onun siyasi kursunu davam etdirən yüksək liderlik keyfiyyətlərinə malik, demokrat, YARADICI VƏ QURUCU Prezident cənab İlham Əliyevin fəaliyyəti durur.

Azərbaycanda müstəqil dövlət quruculuğu prosesində partiyamızın fəaliyyətini cənab İlham Əliyev yüksək qiymətləndirərək demişdir: “Azərbaycanın qarşısında duran bütün çətin vəzifələrin həlli işində bizim partiyamız çox fəal iştirak etmişdir. Bu, bir daha onu göstərir ki, Yeni Azərbaycan Partiyası Azərbaycan dövlətçiliyini möhkəmləndirən və Azərbaycan dövlətçiliyini ən uca tutan partiyadır”.

1999–2003-cü illər partiyanın tarixinə ulu öndərin rəhbərliyi ilə partiya quruculuğu illəri kimi düşdü. Partiyamızın təşkilatlanmasında və inkişaf etməsində tarixi əhəmiyyət daşıyan I və II-ci qurultaylar keçirildi. 1999-cu il 20-21 dekabrda keçirilən I Qurultayda partiyamızın inkişafında müstəsna əhəmiyyət daşıyan partiyadaxili yeni strukturlar yarandı. İlham Əliyevin partiya sədrinin müavini seçilməsi partiya gənc üzvlərin axınını gücləndirdi.

Partiya üzvünün siyasi mənsubluğunu əks etdirən üzvlük vəsiqəsinin təsdiq edilməsi partiyadaxili intizamın möh-

kəmlənməsini, partiya üzvlərinin vəzifələrinə məsuliyyətlə yanaşmaq keyfiyyətini formalaşdırdı.

Partiyamızın böyüməsi, inkişaf etməsi və sosial bazasının genişlənərək ümumxalq partiyasına çevrilməsi onun II Qurultayından (20 noyabr, 2001-ci il) sonra geniş vüsət aldı. Qurultay partiya tarixində öz vəzifəsini yerinə yetirərək partiya sədrinin birinci müavini strukturunu təsis etdi və bu vəzifəyə artıq ARDNŞ-in birinci vitse-prezidenti, Respublika MOK-un sədri, Milli Məclisin deputatı, partiya sədrinin müavini kimi vəzifələrində ləyaqətlə işləmiş, daha yüksək keyfiyyətləri ilə fərqlənən cənab İlham Əliyev seçildi.

Partiyamızın ümummillə liderimizdən sonrakı dövrü cənab Prezidentimiz İlham Əliyevin fəaliyyəti ilə bağlıdır. 2005-ci ildə keçirilən III Qurultay partiya tarixinə yeniləşmə, gəncləşmə, siyasi mətinlik keyfiyyətlərinin formalaşdığı hadisə kimi düşdü. Qurultay partiyanın nizamnamə və proqramına əlavələr etməklə XXI əsrdə taleyini ulu öndərimizin siyasi kursunun layiqli davamçısı, cənab Prezidentimiz İlham Əliyevə etibar etdi. Ulu öndər Heydər Əliyevdən sonra partiyaya rəhbərlik etməyin böyük şərəf olduğunu yüksək məsuliyyətlə qeyd edən cənab İlham Əliyev YAP-ın o dövrdə fəaliyyətini belə dəyərləndirmişdir: “Heydər Əliyevin qətiyyəti, Azərbaycan xalqının onun ətrafında birləşməsi və Yeni Azərbaycan Partiyasının fəaliyyəti ölkəmizi o çətin, ağır vəziyyətdən çıxardı”. Dahi Heydər Əliyev ideyalarını sədaqətlə yerinə yetirən cənab İlham Əliyevin genişmiqyaslı fəaliyyəti nəticəsində ölkəmizdə uğurlu nailiyyətlər əldə edilir, insanlar əmin-amanlıqla yaşayır, daha parlaq gələcəyə İlahla və inamla addımlayırlar.

Cənab İlham Əliyev vurğuladı ki: “Bizim partiya-mızı fərqləndirən cəhət odur ki, bizim siyasətimiz konkret işlərdən ibarətdir. Biz heç vaxt populist vədlər vermirik, reallığı əks etdirməyən şüarlarla çıxış etmirik. Sadəcə olaraq biz ardıcıl, məqsədyönlü şəkildə öz işimizi görürük. Azərbaycanın möhkəmlənməsi, iqtisadi potensialının güclənməsi, dünyadakı mövqeyinin möhkəmlənməsi üçün əlimizdən gələni edirik”.

2008-ci il dövlət büdcəsinin 12 milyard dollar təşkil etməsi çox böyük nailiyyət kimi qeyd edilməlidir. 2003-cü ildə dövlət büdcəsinin təxminən ötən illər ərzində 10 dəfə artması müşahidə olunur. Doğrudan da dövlət büdcəsinin dörd il ərzində təxminən 10 dəfə artması müşahidə olunan ikinci bir dövlət tapmaq mümkün deyil. İqtisadiyyatımızın yüksək tempdə artmasının zəminində ulu öndər Heydər Əliyevin başladığı uğurlu iqtisadi islahatlar, neft strategiyası və Prezident İlham Əliyevin müvəffəqiyyətlə həyata keçirdiyi ardıcıl, sistemli iqtisadi siyasətin nəticəsi durur. Ölkədə aparılan iqtisadi islahatların genişlənməsi, maliyyə intizamının bütün səviyyələrdə güclənməsi bütünlükdə iqtisadi inkişafı təmin etmişdir. Hazırda ölkəmizdə makroiqtisadi göstəricilərin ən yüksək səviyyədə olması onu göstərir ki, Azərbaycandakı iqtisadi inkişafın analoqu yoxdur. Bu, hər bir azərbaycanlı, hər bir Azərbaycan vətəndaşını sevindirir və qürur hissi yaradır. Ulu öndər Heydər Əliyevin iftixarla bəyan etdiyi kimi, fəxr edirsən ki, sən Azərbaycanlısan. Bu fəxarət hissi yaşadan, gündən-günə artıran, daha yüksək səviyyəyə çatdıran Azərbaycan Prezidentinə, onun siyasətinə inamımız artır, onun təbliğatçısı olmaqdan şərəf duyursan. İndi

Azərbaycanın hər yerində görməyə və haqqında danışmağa çox işlər var. Genişmiqyaslı quruculuq-abadlıq işlərindən, istifadəyə verilən zavodlardan, fabriklərdən, məktəblərdən, xəstəxanalardan, çəkilən müasir yollardan, tikilən yaşayış binalarından, bir sözlə, əldə edilən nailiyyətlərdən danışmaq mümkün deyil.

Azərbaycan Prezidentinin iqtisadi inkişafın bundan sonra da daha yüksək tempə davam etdiriləcəyi haqqında güclü məntiqə və iqtisadi təhlilə əsaslanan fikirləri onu göstərir ki, daxili siyasətdə xalqımızın rifah halının yüksəldilməsi, yoxsulluğun ən minimum həddə çatdırılması əsas cəhətlərdəndir. 2003-cü il prezident seçkiləri öncəsi cənab İlham Əliyevin verdiyi “Azərbaycanda bir nəfər də olsun yoxsul olmamalıdır”, “Mən hər bir Azərbaycanlının prezidenti olacağam” sözləri bu gün artıq reallığa çevrilmişdir. Bu, hər bir Azərbaycan vətəndaşında ölkə başçısına inam yaradır. Sadə insanların iqtidarın həyata keçirdiyi uğurlu siyasətə etibarı daha da yüksəlir. Azərbaycanın yaxın gələcəkdə inkişaf etmiş ölkəyə çevriləcəyi haqda ölkə Prezidentinin söylədiyi fikirlər xalqımızda əminlik yaradır. Xalqımız inanır ki, həqiqətən ölkəmiz cənab İlham Əliyevin məqsədyönlü siyasəti nəticəsində qüdrətlənəcək və hər sahədə güclü bir diyara çevriləcəkdir.

Partiyamızın cəmiyyətdə baş verən ictimai-siyasi proseslərdə fəal iştirakı və xalqımızın maraqlarından çıxış etməsi onun fəaliyyətində öz əksini tapmışdır. Yeni Azərbaycan Partiyası nəinki ölkə daxilində, eyni zamanda beynəlxalq aləmdə nüfuzlu siyasi partiya kimi tanınır və fəaliyyət göstərir. Dünyada gedən global proseslərə təsir etmək imkanın-

da olan dövlətlərdə fəaliyyət göstərən nüfuzlu siyasi partiyalarla əməkdaşlıq əlaqələrinin qurulması, işbirliyinin həyata keçirilməsi buna əyani sübutdur. Partiyamızın xarici əlaqə coğrafiyasının yaxın qonşu ölkələrlə yanaşı, xarici dövlətlərlə qurulan müsbət münasibətlərin hesabına genişlənməsi onun nüfuzunun artmasından xəbər verir.

Partiyamızın rəhbərliyinin bir neçə xarici ölkənin siyasi partiyalarının təşkil etdikləri beynəlxalq tədbirlərdə, onların qurultaylarında iştirak etməsi və ölkəmizin siyasi elitasını təmsil etməsi beynəlxalq əlaqələrimizin miqyasını göstərir.

Partiyamızın tərkibində Qadınlar Şurası və Gənclər Birliyinin fəaliyyəti kütlələrə nüfuz etmək, ideoloji təbliğat işinin miqyasını genişləndirmək və məzmununu zənginləşdirmək imkanı verir.

Prezidentimiz İlham Əliyevin sərəncamı ilə 2007-ci ilin “Gənclər ili” elan edilməsi Gənclər təşkilatları və birlikləri ilə yanaşı, özündə savadlı, xalqının gələcəyini düşünən gəncləri birləşdirən Yeni Azərbaycan Partiyasının da həyata keçirdiyi çoxşaxəli tədbirlərdə öz əksini tapmışdır.

YAP bu gün öz sıralarında yüz minlərlə partiya üzvünü birləşdirməklə ən güclü, mütəşəkkil, cəmiyyətdə böyük nüfuzla, monolit birliyə malik siyasi qüvvədir. Partiyanın sıraları kəmiyyət və keyfiyyət baxımından getdikcə zənginləşir, ölkədə geniş vüsət alan abadlıq-quruculuq işlərində, əhəlinin sosial durumunun yaxşılaşdırılmasında avanqard rolu nəzərə cərpacaq dərəcədə yüksəlir, ona qarşı maraq və etibar getdikcə artır.

Son vaxtlar fəallaşan gənclərin partiyaya daha çox axını hiss olunur. YAP-ın 22 min nəfərə qədər üzvü olan

Gəncə şəhər təşkilatına da partiya qəbulları ilə bağlı tez-tez müraciətlər olur. Gənclər partiyanın sıralarında uğurlu gələcəkləri üçün etibarlı təminat olacağına, burada qüvvə və bacarıqlarından daha səmərəli istifadə ediləcəyinə əmin olduqlarını bildirirlər. Son bir ildə şəhərimizdə YAP-a üzv qəbul olunanların sayı 1230 nəfərə çatmışdır ki, onlardan da 870 nəfəri gənclərdir. Bu onu göstərir ki, vətəndaşların böyük əksəriyyəti, o cümlədən gənclər Yeni Azərbaycan Partiyasının banisi və qurucusu olan Heydər Əliyevin ideyalarına sadıqdır, möhtərəm Prezidentimizlə daim birlikdədir.

*İsrafil İsmayilov,
YAP Gəncə şəhər təşkilatının
sədri*

HEYDƏR ƏLİYEV VƏ MÜSTƏQİL AZƏRBAYCAN DÖVLƏTİNİN BEYNƏLXALQ ƏLAQƏLƏRİNİN GENİŞLƏNMƏSİ

Ulu öndər, böyük dövlət xadimi Heydər Əliyev elə şərəfli və təkrarolunmaz tarix yaratmışdır ki, bu tarix zaman-zaman nəsillər tərəfindən fəxrlə xatırlanacaq və alqışlanacaqdır. Dövrün bir çox problemlərinin həllini özündə birləşdirən bitkin, mütərəqqi siyasi kursun təcəssümü olan Heydər Əliyev diplomatiya tariximizdə yeni mərhələnin başlanğıcını qoymuş və böyük siyasi məktəb yaratmışdır.

Dövlətçilik tariximizdən məlumdur ki, Azərbaycan xalqı əsrlər boyu sərkərdələr, liderlər yetişdirmiş, zəngin diplomatiya tarixi yaradaraq bugünkü nəsələ çatdırmış və bu nailiyyətlərimizdən müstəqil Azərbaycan dövlətinin beynəlxalq əlaqələrinin möhkəmləndirilməsində müvəffəqiyyətlə istifadə edilmişdir. Hələ orta əsrlərdə Azərbaycanın qüdrətli Ağqoyunlu və Səfəvilər dövləti o dövrün Venesiya, Polşa, Burqundiya və Çexiya kimi dövlətləri ilə əlaqələri genişləndirərək diplomatiya tariximizi zənginləşdirmişlər. Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin beynəlxalq əlaqələrini-

zin inkişafında qazandığı nailiyyətləri isə tarixi ənənələrin davamı kimi qiymətləndirməliyik.

Azərbaycan diplomatiyası 70 illik sovet dövründə, xüsusilə, böyük liderimizin 13 illik hakimiyyəti illərində və SSRİ Nazirlər Soveti Sədrinin birinci müavini vəzifəsində çalışdığı vaxtlarda da inkişaf etdirilmişdir. Məhz Heydər Əliyevin təşəbbüsü ilə Azərbaycan Xarici İşlər Nazirliyinin bir qrup əməkdaşı ixtisaslarını artırmaq üçün SSRİ Diplomatiya Akademiyasına və Moskva Beynəlxalq Münasibətlər İnstitutuna göndərilmişdir.

Bu dövrdə Azərbaycanın həm Qərbi Avropanın İngiltərə, Fransa, Almaniya Federativ Respublikası və İtaliya kimi dövlətləri, həm də sosialist sistemi ölkələri ilə geniş əməkdaşlıq əlaqələri qurulmuşdur ki, bu uğurlarımızın da arxasında böyük öndərimiz Heydər Əliyev və onun qətiyyətli diplomatiyası dayanırdı.

Ulu öndərin müstəqil Azərbaycan dövlətinin siyasi rəhbərliyinə yenidən qayıdışı isə tarix və zaman qarşısında xalqımızın sınağa çəkildiyi bir dövrə təsadüf etmişdir. Bu məqamda böyük alman sosioloqu R.Dozendorfun sözlərini yada salaq: «Daxili münaqişələri həll etməyi bacaran şəxsiyyət tarixi və zamanı öz nəzarəti altına götürür, bunu bacarmayan isə tarixin və zamanın qismində özünə düşmən qazanır». Doğrudan da böyük öndərin hakimiyyətə yenidən qayıdışı belə bir vacib zamanda baş vermişdi.

Heydər Əliyev ikinci dəfə dövlətimizə siyasi rəhbərliyə başladığı ilk günlərdən ümummilli maraqlarımızı özündə əks etdirən müstəqil Azərbaycan dövlətinin xarici siyasət konsepsiyasını hazırlamağa başladı və tezliklə bu konsepsiya tamam-

lanıb başa çatdırıldı. Xarici siyasət konsepsiyasının başlıca prinsiplərini dünya dövlətləri ilə bərabərhüquqlu və qarşılıqlı əməkdaşlığın möhkəmləndirilməsi, dövlətimizin beynəlxalq nüfuzunun gücləndirilməsi, ərazi bütövlüyünə və suverenliyə hörmət, regional və beynəlxalq təhlükəsizlik sisteminin qorunmasında fəal iştirak etmək kimi prinsiplər təşkil edirdi.

Böyük dövlət xadimi xarici siyasət konsepsiyasında müstəqilliyimizin ilk illərində münasibətlərimizin pozulduğu iki qonşu dövlətlə – Rusiya Federasiyası və İran İslam Respublikası ilə, həm də dünyanın başlıca güc mərkəzi olan ABŞ-la münasibətlərimizin yenidən qurulmasına və inkişaf etdirilməsinə xüsusi diqqət yetirmişdi.

Məhz Heydər Əliyevin müəyyənləşdirdiyi xarici siyasət xəttinə uyğun olaraq dövlətimiz mövcud siyasi və iqtisadi böhrandan xilas olmaq üçün 1993-cü il sentyabrın 24-də MDB-yə daxil oldu. Bununla da dövlətimizin həm Rusiya Federasiyası, həm də keçmiş Sovet İttifaqının digər dövlətləri ilə münasibətləri bərpa olundu.

Xarici siyasətdə uğurlu addımların davamı olaraq qonşu İran İslam Respublikası ilə münasibətlərimizin normal müstəvidə inkişaf etdirilməsi diqqət mərkəzində saxlanılırdı. İki dövlət arasında münasibətlərin inkişafına Avropadan İrana ixrac edilən malların Azərbaycan ərazisindən keçməsi faktı da ciddi təkan verirdi. Həmin dövrdə İran İslam Respublikasının prezidenti olan Əli Əkbər Həşimi Rəfsəncaninin 1993-cü il oktyabrın 26-dan 28-dək ölkəmizə rəsmi səfəri zamanı siyasi, iqtisadi, elmi-texniki və humanitar sahələrdə əməkdaşlığa dair bağlanmış sazişlər və memorandumlar münasibətlərimizin inkişafına geniş yol açdı.

Milli xarici siyasət konsepsiyamızda xarici dövlətlərlə ikitərəfli və çoxtərəfli münasibətlərin yaradılması və inkişaf etdirilməsi müddəasının xüsusi əks olunması, düşünülmüş xarici siyasət ABŞ-ın ölkəmizə olan kəskin mövqeyini tamamilə dəyişdi. ABŞ-la bütün sahələrdə yaradılan əlaqələr təsdiq edirdi ki, Heydər Əliyevin xarici siyasət xətti milli maraqlarımızın qorunması və dövlətimizin beynəlxalq əlaqələrinin genişlənməsinə xidmət edir. Ümumiyyətlə, dövlətimizin beynəlxalq əlaqələrinin möhkəmlənməsində Heydər Əliyevin sülhsevər xarici siyasət xətti müxtəlif ölkələrə, o cümlədən İngiltərə, Fransa, qardaş Türkiyə və digər dövlətlərə rəsmi və işgüzar səfərlərində parlaq təzahürünü tapmışdır. Heydər Əliyevin müəyyənləşdirdiyi xarici siyasət proqramının başlıca istiqamətlərini Azərbaycanın dövlət mənafeləri ilə yanaşı, regionda sülhün və sabitliyin bərqərar olması, Qafqazın sülh zonasına çevrilməsi kimi prinsiplər təşkil edirdi.

Ümummilli liderimizin bir-birinin ardınca ölkəmizə gətirdiyi uğurlar davam etməkdə idi. 1994-cü il mayın 4-də NATO-nun Brüsseldə yerləşən qərargahında təşkilatın “Sülh naminə tərəfdaşlıq” sənədini Azərbaycan dövləti adından imzalayan Heydər Əliyev bununla dünyanın ən böyük hərbi təşkilatı olan NATO ilə ölkəmiz arasında əlaqələr yaratmaqla yanaşı, təşkilata üzv olan dövlətlərin maraqlarını Azərbaycanın hərbi qüdrətinin güclənməsinə cəlb etdi.

1997-ci ildən isə Fərdi Öhdəlik proqramına uyğun olaraq Azərbaycan dövlətinin hərbi qüvvələrinin dünyanın münaqişə mərkəzlərində, xüsusilə, İraqda, Əfqanıstanda və Kosovada sabitliyin bərpa edilməsi məqsədi ilə sülhməramlı

qüvvələrin tərkibində iştirak etməsi dövlətimizin beynəlxalq sülhün və təhlükəsizliyin təmin olunması prinsipinə sadıqlığını bir daha təsdiqlədi.

Böyük öndərin xarici siyasətdə uğurlu addımlarından biri də ATƏT-in 5–6 dekabr 1994-cü il Budapeşt, 2–3 dekabr 1996-cı il Lissabon sammitlərində xalqımızın taleyüklü problemlərinin həllinə dair qərarların qəbul edilməsi olmuşdur. Budapeşt sammitinin Dağlıq Qarabağa ATƏT-in sülhməramlı qüvvələrinin göndərilməsinə dair sənədi, Lissabon sammitində isə ATƏT-in üzvü olan 54 dövlətdən 53-nün Azərbaycanın ərazi bütövlüyünü dəstəkləməsi faktı müstəqil Azərbaycan dövlətinin xarici siyasət tarixinə qızıl hərflərlə yazıldı.

Heydər Əliyev diplomatiyasında regional əməkdaşlığın inkişaf etdirilməsi də müstəqil dövlətimizin beynəlxalq əlaqələrinin möhkəmləndirilməsinin tərkib hissəsi kimi müəyyənləşdirilmişdi. Bu istiqamətdə 1997-ci ilin oktyabrında Gürcüstan, Ukrayna, Azərbaycan və Moldova dövlətlərindən ibarət GUAM təşkilatının yaradılması yeni mərhələ hesab edilməlidir. GUAM-ın fəaliyyətə başlaması ilə region ölkələri arasında sıx əməkdaşlıq əlaqələri yaranmaqla yanaşı, dövlətimizin Cənubi Qafqaz regionunda nüfuzu həlledici təsir gücünə çevrildi.

Artıq Şərq və Qərb müstəqil Azərbaycan dövlətinə və onun böyük lideri Heydər Əliyevə inanırdı və beynəlxalq əhəmiyyətli layihələrdə dövlətimizin iştirakı təmin edilirdi. Hələ 1993-cü ildə qəbul olunmuş “Böyük İpək Yolu”nun bərpası Avropa-Qafqaz-Asiya nəqliyyat dəhlizinin yaradılması proqramının həyata keçirilməsi ilə bağlı beynəlxalq

konfransın 7-8 sentyabr 1998-ci ildə Bakıda keçirilməsi təsdiq edirdi ki, müstəqil Azərbaycan dövləti beynəlxalq birlikdə özünün mövqeyini möhkəmləndirmiş və böyük etimada layiq tərəfdaş dövlətə çevrilmişdir.

Beynəlxalq Bakı konfransında qəbul olunmuş üç sənəd – “Avropa-Qafqaz-Asiya” dəhlizinin inkişafına dair beynəlxalq nəqliyyat haqqında əsas çoxtərəfli saziş”, “Bakı bəyannaməsi” və “Tarixi İpək Yolu”nun bərpası üzrə beynəlxalq konfransın yekun məlumatı» adlanan sənədlər isə iştirakçı dövlətlərin hər birinin inkişaf tarixində parlaq səhifə açmış və yeni mərhələnin başlanğıcını qoymuşdu. “Böyük İpək Yolu”nun bərpasının tarixi əhəmiyyəti həm də onda idi ki, bu yol Şərq və Qərb arasında beynəlxalq əlaqələrin inkişafına böyük təkan verməklə Azərbaycan xalqının Avropa və Şərq xalqları ilə əlaqələrini genişləndirəcək, çoxsaylı millətlərin tarixi dostluğunu zənginləşdirəcəkdə.

Ümumiyyətlə, Çin və Yaponiya sərhədlərini Böyük Britaniya və İspaniya hüduqları ilə birləşdirən “Böyük İpək Yolu”, beynəlxalq əmtəə dövriyyəsinin təhlükəsizliyinə təminat yaradaraq Avropa, Qara dəniz, Qafqaz, Xəzər dənizi və Asiya regionlarında təbii ehtiyatlardan istifadəyə və qarşılıqlı faydalı əməkdaşlıq münasibətlərinin inkişafına kömək etməli idi.

Müstəqil Azərbaycan dövlətinin Avropa Şurasına üzv qəbul edilməsini isə dahi rəhbər Heydər Əliyev və bu kursun varisi İlham Əliyev diplomatiyasının növbəti böyük uğuru hesab etmək olar. Dövlətimizin Avropa Şurası ilə münasibətləri hələ bu qurum tərəfindən «xüsusi dəvətli

qonaq» statusu aldığı vaxtdan, yəni 1996-cı il iyunun 28-dən qurulmuşdu. Bu status isə 1989-cu ildə Avropa Şurası Parlament Assambleyası tərəfindən yeni yaranmış demokratik rejimlərin qanunverici orqanları ilə əlaqələr yaratmaq məqsədi ilə təsis edilmişdi.

Heydər Əliyevin 1998-ci il yanvarın 20-də “Avropa Şurası ilə Azərbaycan Respublikası arasında əməkdaşlığın dərinləşdirilməsi sahəsində tədbirlər haqqında” və 1989-cu il mayın 14-də isə “Azərbaycan Respublikası ilə Avropa Şurası arasında əməkdaşlığın dərinləşməsi və Azərbaycan Respublikasının Avropada mənafeələrinin müdafiə edilməsi sahəsində tədbirlər haqqında” sərəncamlar imzalaması Azərbaycan dövlətini Avropa Şurasına üzvlüyə bir qədər də yaxınlaşdırdı. Bir çox ölkələrin uzun müddət getdiyi yolu qısa zaman kəsində qət edən dövlətimiz, nəhayət, 2001-ci il yanvarın 25-də Avropa Şurasının tamhüquqlu üzvü oldu, dövlət bayrağımız Avropa dövlətlərinin bayraqları ilə yanaşı qaldırıldı. Bununla, xalqımızın Avropa xalqları ailəsinə inteqrasiyası reallığa çevrildi, ölkəmizdə hüquqi, demokratik və dünyəvi dövlət quruculuğu, habelə bazar iqtisadiyyatı prinsiplərinin bərqərar edilməsinə əlverişli zəmin yarandı. Tarixi inkişaf göstərdi ki, Azərbaycan dövləti və xalqı Avropa məkanında da şərəfli yer tutan dövlətlərlə və xalqlarla birlikdə addımlaya bilər və bunun üçün ölkəmizdə münbit şərait mövcuddur.

Artıq 2003-cü ilədək dünyanın 137 ölkəsi ilə diplomatik əlaqələr qurmuş müstəqil Azərbaycan dövləti 23 xarici ölkədə səfirlik və konsulluq açmış, ölkəmizdə isə 63 xarici dövlətin səfirliyinin fəaliyyətinə təminat yaradılmışdır.

Ümumiyyətlə, böyük öndərin ölkəyə on illik rəhbərliyi dövründə müstəqil Azərbaycanın beynəlxalq əlaqələri möhkəmlənməklə dövlətimiz sivil inkişaf yoluna çıxmışdır. Heydər Əliyevin bəyan etdiyi kimi, müstəqilliyimizin əbədiliyi və dönməzliyi təmin edilmişdir. Günlərini yaşadığımız dövrdə isə Azərbaycan xalqı bu əbədiliyin və dönməzliyin təminatçısı prezident İlham Əliyevlə birlikdə həmin amal uğrunda dönmədən mübarizə aparır.

Hüseyn Bəxtiyarov,
Gəncə Dövlət Universiteti
Ümumi tarix kafedrasının müəllimi,
tarix elmləri namizədi

HEYDƏR ƏLİYEVİN NEFT STRATEGİYASI AZƏRBAYCANIN MÜSTƏQİLLİYİNİN TƏMİNATIDIR

Ulu öndərimiz Heydər Əliyev ölkəmizin neft və qaz sərvətləri haqqında danışarkən demişdi: “Azərbaycanın böyük neft və qaz yataqlarına malik olması bizim xalqımızın yaxşı yaşaması üçün, ölkəmizin inkişaf etməsi üçün ən əsas amildir”.

XX əsrin sonu, XXI əsrin əvvəllərinə qədər dünyada kəşf edilmiş 28 minə yaxın zəngin neft yatağı sırasında yüksək keyfiyyəti və ehtiyatlarının kəmiyyət çoxluğu ilə seçilən Azərbaycan nefti bu gün beynəlxalq maraqların mərkəzindədir. Dünyada neft ölkəsi kimi şöhrət tapan Azərbaycanda hələ 1872-ci ildə 26 min ton, 1900-cü ildə 10 milyon ton neft istehsal edilmişdir. Rusiyanın neft yataqlarından hasil edilən neftin 95 faizi, dünya neftinin isə 50 faizi Azərbaycanın payına düşürdü. Dünya neftçixarma təcrübəsi tarixində cığıracan kimi iz qoymuş Azərbaycan neftçiləri hələ 1949-cu ilin noyabr ayında suyun dərinliyində ilk fontanvuran neft quyusunu istismara verməklə əfsanəvi Neft Daşlarının bünövrəsini qoydular. XX əsrin sonuna

qədərki müddətdə Xəzərdə neft hasilatı 420 milyon tona, qaz hasilatı isə 320 milyard kub metrə çatdı.

XX əsrin 60-cı illərinin sonunda möhtərəm Heydər Əliyevin siyasi hakimiyyətə gəlişi ilə iqtisadiyyatın bütün sahələrində, o cümlədən neft sənayesində xalqın milli maraqlarını diplomatik ustalıqla nəzərə alan siyasət dövrü başlandı. XX əsrin 60–70-ci illərində Xəzər dənizinin Azərbaycana məxsus sektorunda neft yataqlarının kəşfiyyatına dair dövlət proqramı hazırlandı. Sanqacal-dəniz, Duvannı-dəniz, Xarazirə və s. zəngin neft və qaz yataqlarının kəşfi ilə suda neft hasilatı artdı. Qısa müddətdə tikilib istifadəyə verilən 250-dən artıq müəssisə, o cümlədən inşa edilən nəhəng neftayırma zavodları, təmir edilən kəmərlər və s. bu gün müstəqil dövlətin neft siyasətinin əsasını təşkil edən iqtisadi, siyasi, mədəni və mənəvi potensialın uzaqgörənliklə yaradılan bazası idi.

SSRİ dağıldıqdan sonra dünya dövlətləri və postsovet məkanında yaranmış müstəqil respublikalar qarşılıqlı iqtisadi, siyasi münasibətlər qurmağa çalışırdılar. Hər bir müstəqil dövlət, o cümlədən Azərbaycan milli maraqlarından çıxış edərək öz mənafeyinə uyğun prinsip, taktika və strategiyaya müvafiq xarici siyasət yeritmək şansına malik oldu. Daxili iqtisadi və siyasi proseslər, qarşıda duran vəzifələr, beynəlxalq maraqları nəzərə ala bilmək bacarığı xarici siyasət xəttini şərtləndirən mühüm amilə çevrildi.

1993-cü ilin iyun ayında Heydər Əliyevin Azərbaycan rəhbərliyinə qayıtması hasil olunacaq neftin nəqli problemini respublikanın xarici siyasətinin prioritet müzakirə müstəvisinə çıxardı. 1994-cü il sentyabrın 20-də Bakıda

Gülüstən sarayında ARDNŞ ilə xarici neft kompaniyaları arasında Xəzər dənizinin Azərbaycan sektorundakı “Azəri”, “Çıraq” yataqlarının bütövlükdə, “Günəşli” yatağının isə suyun dərinliyində 200 metrədən çox olan hissəsinin müştərək işlənməsi haqqında “Əsrin müqaviləsi” adlı kontrakt imzalandı. Müqavilədə 7 ölkənin (Azərbaycan, ABŞ, Böyük Britaniya, Norveç, Rusiya, Səudiyyə Ərəbistanı, Türkiyə) 11 neft kompaniyası (“ARDNŞ”, “BP”, “AMOKO”, “LU-Koyl”, «Pennzoyl», “YUNOKAL”, “Statoyl”, “TPAO”, “Mak-Dermott”, “Ramko Enerji”, “Delta Nimir”) iştirak edirdi. Otuz il müddətinə nəzərdə tutulan bu müqaviləyə “Əsrin müqaviləsi” adının təklifini Heydər Əliyev verdi.

Məlumdur ki, Xəzər neftinin dünya bazarlarına çıxması baxımından əsas məsələ etibarlı tranzit sistemlərinin yaradılmasından ibarət idi. Bu baxımdan, neftin bir neçə istiqamətdə nəql olması fikri son dərəcə məntiqli görünürdü. Məsələnin bu şəkildə həlli bölgə dövlətlərində sabitliyi təmin etməklə bərabər, fəvqəldövlətlərin və regional güc mərkəzlərinin əməkdaşlığı üçün möhkəm zəmin yaradırdı. Neftin nəqli istiqamətləri aşağıdakılar idi. Rusiya ərazisindən Qara dənizə və Avropaya, Xəzərin dibi ilə çəkilmiş boru vasitəsi ilə Mərkəzi Asiyadan ixrac olunan neftin, o cümlədən Azərbaycan neftinin Azərbaycan və Gürcüstan ərazisindən Türkiyənin Aralıq dənizi sahillərinə, Dunay hövzəsinə – Balkanlara kimi gedib çıxırdı (Qasimov M.C. Azərbaycan beynəlxalq münasibətlər sistemində. Bakı, 1996.). Bu da “Bakı–Tbilisi–Ceyhan” layihəsinin, bütövlükdə “Əsrin müqaviləsi”nin tərkib hissəsi, uzunömürlü və etibarlı olduğunun təsdiqi, Azərbaycan diplomatiyasının təntənəsi idi.

“Əsrin müqaviləsi”, onun yerinə yetirilməsi işi və əldə edilmiş nailiyyətlər müstəqil Azərbaycan dövlətinin böyük uğurudur. Bu Azərbaycanda hüquqi, demokratik, dünyəvi dövlət quruculuğu prosesinin bəhrəsi, Azərbaycan dövlətinin, düşünülmüş xarici və daxili siyasətinin nəticəsi, yeni yaranmış Azərbaycan Respublikasında bazar iqtisadiyyatı prinsiplərinin bərqərar olması, ölkəmizin dünya iqtisadiyyatına integrasiyası, respublikamıza xarici sərmayələrin cəlb edilməsi sahəsində dövlətin apardığı ardıcıl siyasətdə düzgün mövqeyi və Heydər Əliyev diplomatiyasının bəşəriliyinin uğuru idi.

“AMOKO” şirkətinin Çıraq, Azəri və Günəşli dəniz neft yataqlarından və Sanqaçal terminalı vasitəsilə Bakı-Qroznı kəmərinə ötürülən neftin dünya bazarına çıxarılmasında, ilkin neft istehsalı layihəsinin yerinə yetirilməsində böyük rolu var. 1998-ci ildə konsorsium Bakı-Xaşuri neft borusunun təmirinə başladı. Məqsəd istehsal edilən neftin ixracının Qərb variantına, Bakı-Supsa kəmərinin Supsa limanına çıxarılmasına hazırlıq işlərindən ibarət idi. Neft və boru kəmərlərinin strategiyası mövcud daxili kəmərlərin yenidən qurulmasını və yeni xətlərin tikilməsini, Azərbaycanın neftayırma zavodlarının kifayət qədər və stabil neftlə təminatını, xam neftin fasiləsiz olaraq dünya bazarına çıxarılmasını, eləcə də Xəzəryanı ölkələrin neftinin tranziti ilə əlaqədar servis xidmətlərinin vaxtında və keyfiyyətli yerinə yetirilməsini nəzərdə tuturdu.

Qeyd edək ki, 1997-ci ildən başlayaraq Qazaxıstanın Tengiz neft yatağından il ərzində çıxarılan 1,2 milyon ton neft məhz Azərbaycan vasitəsilə dünya bazarına çatdırıldı.

“Əsrin müqaviləsi” imzalandıqdan sonra Azərbaycan neftinin dünya bazarına çıxarılması üçün seçilmiş marşrutların fəaliyyətinə diqqət artırıldı. İlk növbədə Bakı-Novorossiysk xətti məqsədəuyğun hesab edildi. Şimal istiqamətində kəmərin çəkilməsi haqqında 1996-cı ilin yanvar ayında Moskvada saziş imzalandı. Azərbaycan Respublikasının prezidenti Heydər Əliyev və Rusiyanın baş naziri Viktor Çernomırdin tərəfindən təsdiq edilən razılaşma “Əsrin müqaviləsi”nə sərt mövqedən yanaşan Rusiyanın münasibətlərində müəyyən həlmlilik yaratdı.

Beləliklə, Azərbaycan “Əsrin müqaviləsi”nin həyata keçirilməsində tarixi irəliləyişə nail oldu. 1997-ci ilin noyabrında “Çıraq” yatağından çıxarılan ilkin neft Rusiya Federasiyası ilə Azərbaycan Respublikası arasında bağlanan müqaviləyə əsasən çəkilmiş Bakı-Novorossiysk neft kəməri vasitəsilə nəql edilməyə başlandı.

Azərbaycan neftinin dünya bazarına ixracı üçün qərb marşrutu üzrə alternativ neft kəmərinə malik olmağı vacib hesab edən Azərbaycan hökuməti Bakı-Supsa neft kəmərinə üstünlük verdi. Bu kəmərin çəkilməsini istəməyən qüvvələrin baş qaldırmasına baxmayaraq, Gürcüstanla Azərbaycan arasında boru kəməri barədə saziş imzalandı.

1996-cı il martın 8-də Tbilisi şəhərində imzalanan hökumətlərarası sazişlə Bakı-Supsa Qərb boru kəmərinin təməli qoyuldu, dəyəri 565 milyon ABŞ dolları olan layihə həyata keçirildi.

1999-cu il aprel 17-də müstəqil Azərbaycanın tarixində fəvqəladə əhəmiyyətli hadisə baş verdi. Azərbaycan Prezidenti Heydər Əliyev, Gürcüstan prezidenti Eduard Şe-

vardnadze və Ukrayna prezidenti Leonid Kuçmanın iştirakı ilə Bakı-Supsa neft kəməri və Gürcüstanın Qara dəniz sahilindəki Supsa ixrac terminalı istismara verildi. Azərbaycan neftinin Novorossiysk limanına əlavə olaraq Supsa limanından dünya bazarlarına ixrac edilməsinə başlandı. Bakı neftinin dünya bazarına çıxarılmasına daha yararlı olan Bakı-Supsa neft kəmərinin işə düşməsi bunu əyani olaraq sübuta yetirdi. Bu kəmər Azərbaycan neftini dünya bazarlarına daşımaq üçün təkcə iqtisadi cəhətdən deyil, həm də strateji əhəmiyyətinə görə qiymətləndirilirdi. Bakı-Supsa neft boru kəməri gərgin münaqişələr zonasında yerləşən “Azərbaycanla Gürcüstan arasında mühüm qonşuluq münasibətlərinin zirvəsini müəyyənləşdirən amil kimi xüsusi əhəmiyyətə malik” idi.

Bakı-Supsa Qərb ixrac boru kəmərinin tikilməsi və istismara verilməsi ardıcıl olaraq davam etdirilən iqtisadi və siyasi proseslərin müşayiəti ilə müvəffəqiyyətlə başa çatdırıldı. Azərbaycan neftinin dünya bazarına ixracı üçün ən əlverişli və məqbul sayılan Qərb ixrac boru kəməri Azərbaycanın Xəzər sahilindəki Sanqaçal terminalından başlayaraq Gürcüstanın Supsa terminalı və oradan da Qara dənizdəki tanker yükləmə qurğusuna qədər olan məsafəni əhatə edir. Boru kəmərinin layihə üzrə illik neftötürmə qabiliyyəti 5 milyon tondur. 1998-ci il dekabrın 10-da Bakı-Supsa kəmərinə ilkin neftin doldurulması başlanmış, 1999-cu il aprel 6-da Supsa terminalından Azərbaycan nefti yüklənmiş ilk tanker okean sularına doğru yola salınmışdır.

Bakı-Novorossiysk kəmərinə alternativ olaraq Bakı-Supsa kəmərinin çəkilməsi real həyatda növbəti dəfə Ulu

öndərimizin uzaqgörənliyini, onun hazırladığı, siyasi, iqtisadi və strateji maraqların üzərində qurulmuş çoxvariantlı ixrac strategiyasının əsaslı olduğunu göstərdi.

“Əsrin müqaviləsi”ndən başlayaraq keçən dövr ərzində Azərbaycanın həyatında çoxlu iqtisadi və siyasi dəyişikliklər baş vermişdir. Ölkədə əvvəl baş verən proseslər isə artıq arxada qalır, tarixə çevrilirdi. Haqlı olaraq İlham Əliyev demişdir: “İqtisadiyyatının neft sektorunun inkişaf etdirilməsi sahəsində Azərbaycanın əldə etdiyi böyük nailiyyətləri daha yaxşı dərk etmək üçün bu dövrdən əvvəl nələr baş verdiyini, Azərbaycan xalqının hansı fəlakətlərlə üzləşdiyini yada salmaq lazımdır”.

Müstəqil Azərbaycanda ümummilli lider Heydər Əliyevin yaratdığı neft strategiyası uğurla həyata keçirilir. Respublikamızın Prezidenti İlham Əliyev cənablarının çox böyük önəm verdiyi neft strategiyası Azərbaycanın III minillikdə inkişafı üçün gözəl təminatdır. Bu strategiyanın Azərbaycan xalqının taleyində, xoşbəxt gələcəyində mühüm əhəmiyyət kəsb edəcəyi heç kimdə şübhə yarada bilməz.

*Cavad Tağıyev,
tarix elmləri namizədi, dosent*

HEYDƏR ƏLİYEV VƏ GƏNCƏDƏ İNCƏSƏNƏTİN İNKİŞAFI

1979-cu il yanvarın 9-da şəxsən Heydər Əliyevin təşəbbüsü ilə dahi şairimiz Nizami Gəncəvinin ədəbi irsinin öyrənilməsi, nəşrinin və təbliğinin yaxşılaşdırılması tədbirləri haqqında qərar qəbul edildi. Müdrik liderimizin uzaqgörən xeyir-duası ilə başlanan bu müqəddəs işə hər bir vətənpərvər azərbaycanlı imkanı daxilində öz töhfəsini verməyə çalışdı və Nizaminin adı həmin məqamda böyük milli birlik simvoluna çevrilmişdi. Gəncənin ziyalıları, alimləri, incəsənət xadimləri, təhsil işçiləri, yazıçıları, rəssam və heykəltəraşları da Nizami qarşısında təmənnasız xidmət göstərməyi sanki özlərinə böyük bir borc hesab edərək, bacardıqlarını əsirgəmədilər.

Elə həmin il Gəncədə açıq səma altında, Zərrabi abidəsinin sahəsində unikal Nizami Poeziya Teatrı yaradıldı.

Yerli bəstəkarlar Nizami mövzularında musiqi əsərləri bəstələməyə, rəssam və heykəltəraşlarımız da dahi şairin yaradıcılığından bəhrələnməyə başladılar. Bütün bunlarla yanaşı tədqiqat işləri də aparılırdı. Məlum oldu ki, Nizami süjetləri hələ 15-ci əsrdə Azərbaycan miniatur rəngkarlığının əsas mövzularından olmuş və Azərbaycan rəssamlıq sənəti-

nin başlanğıcı XIX əsrdən deyil, XV əsrdən başlanır. Bununla əlaqədar Rəssamlar İttifaqında simpozium keçirildi və ittifaqda yeni bir şöbə – miniatur rəngkarlıq şöbəsi açıldı. Bir çox rəssamlarımız da məhz bu janrda yeni, maraqlı əsərlər yaratdılar. Gəncədə isə yeni bir muzey – Azərbaycan miniatur muzeyi açıldı. Dünyanın bir çox muzeylərində saxlanılan Azərbaycan miniaturü nümunələri də toplanaraq bu yeni mədəniyyət ocağına gətirildi. Bir sözlə, Gəncədə Nizaminin adı ilə bağlı tədbirlərin keçirilməsi şəhərin mədəni və mənəvi səviyyəsinin inkişafına güclü təkan verdi və nəticədə incəsənətin bütün sahələrində, müxtəlif yaradıcı istiqamətlərdə çox məhsuldar milli oyanış ab-havasının yayılması başladı. Bu misli görünməmiş canlanma proseslərinə yeni ruh, yeni həvəs və yeni istiqamətlər verən Heydər Əliyevin Gəncəyə mütəmadi gəlişi idi. Belə gəlişlərdən birində bu böyük şəxsiyyətlə yaxından görüşüb söhbət etmək xoşbəxtliyi mənə də qismət oldu.

1980-ci ildə Heydər Əliyev növbəti dəfə Gəncəyə gələrkən yeni inşa edilmiş Gənclər sarayının divarında müəllifi olduğum “Biz yeni şəhər qururuq” adlı relyef qabartma kompozisiyasına baxdı. Xalqımızın həm qədim ənənələrini həm də müasirliyi özündə əks etdirən bu əsər “Kir-Az-Fəhlə ağacı”, “Novruz bayramı ağacı”, “Pəhləvanlar”, “Qüllə ağacı” həmçinin Azərbaycanın aldığı əmək qələbələri orden və bayraqları ilə tamamlanmışdı. Mən kompozisiya haqqında məlumat verərkən Heydər Əliyev gözləmədiyim halda mənə belə bir sual verdi: “Bəs kompozisiyanın bir hissəsi nə üçün boşdur, istifadəsiz qalıb?”. Doğrusu, çox düzgün irad idi. Ancaq dərhal cavab tapa bildim:

“O boşluğu gələcək nailiyyətlərin təsviri üçün saxlamışam. Mən bilirəm ki, Sizin sayənizdə Azərbaycan iqtisadiyyatımızın nailiyyətlərinə görə yenə keçici bayraq alacaq. Onun üçün yer saxlamışam”. Heydər Əliyev məni təbrik edərək ürəkdən güldü, ətrafda xoş bir əhval-ruhiyyə yarandı. Belə bir əhval-ruhiyyə ilə də o, “Həyat ağacı” kompozisiyasının layihəsinə baxdı.

Heydər Əliyev yaxınlıqdakı ərazidə ilk çınarı əkərək Xatirə parkının əsasını qoydu. O vaxt kimin ağına gələrdi ki, bu park təkcə 350 hektar sahəsi olan yaşıllıqla yanaşı həm də açıq səma altında, yaşıllıqlar qoynunda ətraf fəzaya yaraşlıq verən və həmin fəzadan yaraşlıq alan “Daş abidələr muzeyinə” çevriləcəkdir! Heydər Əliyevin böyüklüyü bir də ondadır ki, təməlini qoyduğu hər bir işin sonrasına heç kəsin ağına gəlməyən istiqamətlərdə inkişaf edərək çox böyük bəhrəli nəticələrə gətirib çıxarır. Məhz belə nəticələr çox qısa bir müddətdə Gəncə şəhərinin iqtisadi, mədəni və mənəvi həyatında bariz şəkildə göz önünə gəlirdi. Ən maraqlısı və gərəklisi isə bu proseslər fonunda insanların qəlblərində milli ruhun təlatüm etməsi idi. O dövrün Heydər Əliyev siyasəti azərbaycanlılara keçmişlərini tapıb tanımağı və gələcəyi görməyi də öyrədirdi. Şübhəsiz ki, bu müdrik siyasəti gerçəkləşdirən, ilk növbədə alimlərimiz və yaradıcı ziyalılarımız olmalı idi. Buna görə də Heydər Əliyev elm və sənət adamları ilə tez-tez görüşlər keçirir, onların fikir və baxışları ilə yaxından maraqlanırdı.

1981-ci ildə mən belə bir canlı marağın bilavasitə canlı şahidi oldum. Həmin il Heydər Əliyev növbəti dəfə Gəncəyə gəlmişdi və proqrama görə rəsm qalereyasın-

da yerli rəssamların əsərləri ilə tanış olmaq arzusunda idi. Azərbaycan Komsomol Mükafatı Laureatı kimi hörmətli qonağı müşayiət edib məlumatlandırmaq mənə tapşırılmışdı. Çox böyük daxili həyəcanla giriş xarakterli ümumi məlumat verdim və bunun ardınca hər bir rəsm haqqında, yeri gəldikcə, müvafiq əlavələr etməliydim. Lakin əsərlərə baxış başlanan kimi söhbət tamamilə əks axarda istiqamətləndi. Heydər Əliyev hər bir sənət əsərinin qarşısında dayanaraq, aldığı təəssüratı professional sənətşünas səviyyəsində təhlil edir, qiymətləndirir, arzu və tövsiyələrini bildirirdi, mən isə heyranlıqla onu dinləyirdim.

Nəhayət, Nizami Gəncəvinin müasiri, dövrünün görkəmli xəttat və kitabxanaçısı olmuş Əbül-fəz ibn Asim Naxçıvanının büstü qarşısında dayandım. Müəllif mən idim. Heydər Əliyev heykələ diqqətlə baxdı və üzünü mənə çevirdi:

– Nə üçün Naxçıvanını başı açıq, əmmaməsiz hazırlayıbsan?

Bir il əvvəlki görüşümüzdə olduğu kimi, ikinci görüşümüzdə də bu böyük insan yenə çox maraqlı və gözlənilməz sual verdi. Onun nəzərindən heç nə qaça bilməzdi.

Dedim ki, əmmamə və ya hər hansı bir papaq insan sifətində onun daxili aləminin tam dolğun ifadə edilməsinə mane olur və obrazı kiçildir. Azərbaycanın dahi şəxsiyyətləri həmişə bəşəri ideyalarla yaşadıklarına görə bizə bəşəri obraz yaratmaq daha məqsədəuyğundur. Onları bəşəriyyətin dühası kimi tanıtmək lazımdır.

Fikir Heydər Əliyevin diqqətini cəlb etdi və o mənim təhsilim, yaradıcılığım və tərcümeyi-halımla maraqlandı. Suallarına cavab verərkən onun 1970-ci ildə Moskva-

da Azərbaycan nümayəndəliyində Rusiyada təhsil alan tələblərlə keçirdiyi görüşü və təhsillərini başa çatdırdıqdan sonra Azərbaycana qayıtmaq çağırışını xatırlatdım. Əlavə etdim ki, mən məhz Sizin çağırışınızla vətənə qayıdanlardan biriyəm.

Çox məmnun oldu. Mən də nə qədər həyəcanlı olsam da bu görüşdən sonra çox xoşbəxt idim.

Moskvada olarkən o bizə daha bir qürur bağışlamışdı. II mərtəbəli Azərbaycan daimi nümayəndəliyimizi artıq Moskvanın mərkəzində əzəmətli bina ilə əvəz etmişdi. Biz qürur hissi keçirirdik.

İllər keçir, Gəncə müdrik liderimizin tövsiyələri sayəsində bir-birindən maraqlı yeni sənət nümunələri ilə bəzənir, Azərbaycanın görkəmli şəxsiyyətlərinin abidələri gənclərdə milli fəxarət duyğuları oyadır və insanlarda, onların xəbəri olmadan gələcək müstəqilliyi qarşılamaq üçün mənəvi hazırlıq prosesi gedirdi. Müstəqilliyin gəlişini isə hamıdan qabaq duyan, bilən və bütün sahələrdə vaxtında hazırlıq tədbirlərini görən yeganə şəxsiyyət məhz Heydər Əliyev olmuşdur.

Gəncənin Partiya Komitəsinin I katibi Bağırılı və mən Molla Pənah Vəqifin məqbərəsinin açılışı üçün Şuşaya dəvət olunmuşduq. Orada quşbaşı qar yağırı. Bayram əhval-ruhiyyəsi Şuşanı bürümüşdü. Avtomobillər sürüşürdülər. Ona görə o vaxt “Niva və Qaz 69” maşınları ilə bizi məqbərəyə gətirdilər. Süleyman Rüstəm, Niyazi, Bəxtiyar Vahabzadə, Mirzə İbrahimov, Mikayıl Abdullayev, Lütfiyar İmanov, Elçin, Anar, Polad Bülbüloğlu, Fərhad Bədəlbəyli və digər məşhur Azərbaycan korifeyləri dəvət olunmuşdular. Lütfiyar İmanov qar yağışı altında Vəqifin şeirinə həsr

olunmuş "Durnalar" mahnısını oxudu. Vaqifin məqbərəsi möhtəşəm və yaraşqlı idi. Hündür tac formasında ucalmış bu məqbərə Şuşaya bir daha Vaqif ab-havası verirdi. Biz Xan qızı Natəvan bulağı abidəsinə getdik. Sonra Natəvanın muzeyinin açılışı oldu. Heydər Əliyevin Xan kəndinə gəlişində Azərbaycan və Rus dillərində şüarlar asılmışdı. Ancaq biz gedəndən sonra şüarlar çıxarılacaq, yenə də hər şey erməni dilində qalacaqdı. Qarabağ Vilayət Partiya Komitəsinin I katibi Qevorkovla bu mövzuda mübahisə etdik. Heydər Əliyevin yaxınlaşdığını görüb onun canını qorxu bürüdü və sabahı gün Qarabağ Vilayət Partiya Komitəsinin I katibi Qevorkov "Qarabağ həmişə Azərbaycanın tərkibində olub, olur və olacaqdır" sözləri ilə plenumu açdı. Biz Qarabağ Vilayət Partiya Komitəsinin plenumunda iştirak etdik. Heydər Əliyev Xan kəndində tikilən zavodun Qevorkov təklif etdiyi kimi Yerevan "Yer-AZ" avtomobil zavodunun filialı kimi yox, sərbəst kənd təsərrüfatı maşınları istehsal edən zavodun qurulmasının qərarını verdi.

Mənim ulu öndərlə sonrakı görüşüm bir neçə ildən sonra 2002-ci ildə Türkiyənin Kars şəhərində oldu. Həmin şəhərdə Heydər Əliyevin adını daşıyacaq parkın rekonstruksiyası və tərtibatı mənə etibar edilmişdi. Bu qərar isə Kars valisinin və bələdiyyə sədrinin Gəncəyə gəlişi, şəhərdəki abidə və sənət nümunələri ilə tanışlıqdan sonra qəbul edilmişdi. Park üçün üç əlavə heykəl də hazırlamışdım. Bunların sırasında Nizaminin "Leyli və Məcnun" obrazları da var idi.

Hörmətli prezidentimiz Heydər Əliyevin iştirakı ilə parkın təntənəli açılışı oldu. Məni isə neçə ildən sonra o dəqiqə tanıdı və "Çox gözəl əsərdir. Mən sizi təbrik edirəm" sözləri

ilə təbrik etdi. Çox xoşbəxt görünürdü. Mənə elə gəldi ki, onu ən çox sevindirən vaxtilə təbliğinə şəxsən özü başladığı Nizami obrazlarının Türkiyə torpağında da təbliği idi.

Hər dəfə olduğu kimi, bu dəfə də mən Prezidentimizdən böyük yaradıcı duyğularla ayrıldım. Lakin çox keçmədi ki, bu duyğular Heydər Əliyevin vəfatından sonra çox ağır itki, ayrılıq kədərinə çevrildi. Hər şeydən əvvəl özümü onun qarşısında hamıdan çox borclu hesab edərək abidəsi üzərində işə başladım. Gözlərimin önündə bu böyük vətənpərvərin sayəsində Gəncədə ucalmış yüzlərlə sənət əsərləri bir-bir sıraya düzüldü və hər görüşümüzün saniyələri canlandı. Heç nəyi unutmamışdım. Çünki Heydər Əliyev elə bir şəxsiyyət idi ki, onun hər bir hərəkəti: yerişi də, duruşu da, baxışı da, gözlərinin, saçlarının rəngi də, səsi də, nəfəsi də son dərəcə təsirli görünürdü və bu təsirin əsas mənası isə Azərbaycan, Azərbaycan və yenə də Azərbaycan idi. Heydər Əliyev uca dağa bənzər obrazdır. Ona yaxınlaşdıqca daha da böyüyür, daha da mətinləşir. Budur tariximizin böyük insanı, şəxsiyyəti, böyük dühası.

*Şərif Şərifov,
Əməkdar rəssam*

HEYDƏR ƏLİYEV VƏ GƏNCƏ

Gəncə şəhərinin iqtisadiyyatının inkişaf etdirilməsi, əhalisinin sosial-rifah halının daha da yaxşılaşdırılması həmişə ümummilli lider Heydər Əliyevin diqqətində olmuşdur. Məhz Heydər Əliyev Azərbaycana rəhbərlik etdiyi illərdə Gəncə şəhərində çoxlu sayda müəssisələr yaradılaraq əhalinin xidmətinə verilmiş, qüdrətli sosial-iqtisadi baza yaradılmışdır.

Ümummilli lider Heydər Əliyev SSRİ rəhbərliyindəki nüfuzundan istifadə edərək Azərbaycanın iqtisadiyyatının müxtəlif sahələrinin inkişafı üçün müvafiq qərarlar qəbul edilməsinə, vəsait ayrılmasına nail olmuşdur. Bu dövrdə Respublika sənayesində olduğu kimi Gəncədə də struktur dəyişikliklər davam etdirilirdi. Cihazqayırma sənayesinin yeni müəssisələri yaradılırdı. Bakı və Gəncə cihazqayırma zavodlarında yeni istehsal xətləri istifadəyə verilmiş, yenidənqurma işləri aparılmışdır. Respublikamızdan bu sahə üzrə ixtisaslaşmaq üçün 300 gənc Yaponiyaya göndərilmişdir.

Əhalinin tələbatlarını ödəmək üçün Gəncə şəhərində istehlak malları istehsal edən müəssisələr şəbəkəsi genişlən-

dirildi. Əvvəllər mövcud olan yüngül və yeyinti sənayesi sahələri inkişaf etdirildi, habelə elektronika, əlvan metallurgiya, sulfat turşusu, mineral gübrələr, çini qablar istehsalı meydana gəldi. 20-dən çox yeni sənaye müəssisəsi tikilib istifadəyə verildi.

70-ci illərdə Gəncə şəhərində xalça kombinatının ikinci növbəsi, əlvan metal emalı zavodu, rabitə sənayesi zavodu, quşçuluq fabriki və mətbəə yaradıldı. Bu dövrdə isti şitilik, dəyirman-elevator, ət kombinatları, çini qablar zavodu, qənnadı fabriki, iri panellərdən evtikmə zavodu, cihazqayırma zavodunun sınaq stansiyası, avadanlığın mərkəzləşdirilmiş təmir bazası, 1 nömrəli yol təmir-tikinti trestinin mexanikləşdirilmiş bazası, çörək zavodu, şərabdoldurma zavodu və s. obyektlər istifadəyə verilmişdir. Müəssisə-istehsalat sahələrinin genişləndirilməsi, müasir texnika ilə təmin edilməsi, əməyin və məhsulun keyfiyyətinin yaxşılaşdırılması, maddi və əmək sərfinin azaldılması sahəsində böyük işlər görülmüşdür.

70-ci illərdə Gəncə alüminium zavodunda beş yeni müəssisə – boksitlərdən gil, sulfat turşusu alınması üzrə kompleks, bir sıra iri sexlər və istehsal sahələri tikilib istifadəyə verildi. Müəssisələrin məhsulları Qərbi Sibirə, Pribaltika və Orta Asiya respublikalarına da göndərilirdi.

Şəhərin yeni sənaye müəssisələrindən biri – rabitə zavodu 30 adda müxtəlif rabitə avadanlığı və cihazlar istehsal edirdi. Müəssisənin buraxdığı məhsullar keçmiş Sovet İttifaqının müttəfiq respublikalarına, habelə Macarıstan, Əfqanıstan, Hindistan, Suriya, Livan, Vyetnam, Bolqarıstan, Kuba, Əlcəzair, Çexoslovakiya, Pakistan, Polşa və İra-

qa göndərilirdi. Çini qablar zavodu gündə 60 mindən çox müxtəlif çeşidli məmulat istehsal edirdi.

Qeyd olunan dövrdə Çörək-qənnadı sənaye-istehsalat birliyi 143 adda çörək-bulka və qənnadı məhsulları buraxırdı. Sexlər məhsuldar, dəqiq işləyən kəsici-bükücü, qablaşdırıcı dəzgahlarla təchiz olunmuşdu. Müəssisədə istehsal olunan məhsul SSRİ-nin 110 şəhərinə, o cümlədən Qazaxıstan, Türkmənistan, Qırğızıstan respublikalarına, Krasnodar, Stavropol, Kuybışev, Volqoqrad vilayətlərinə göndərilirdi. Bu dövrdə sənaye məhsulu istehsalı 52,9 faiz əvəzinə 66 faiz çoxalmışdır. Əmək məhsuldarlığı 47,5 faiz yüksəlmişdir.

Bunlardan başqa ümummilli lider Heydər Əliyevin göstərdiyi qayğı nəticəsində Gəncə hava limanı əhalinin istifadəsinə verilmişdir. Gəncə şəhərinin abadlığı və əhalinin sosial rifahını daha da yüksəltmək məqsədi ilə 40 min əhalisi olan Yeni Gəncə yaşayış massivi, Alüminiumçular və Güllüstan qəsəbələri, “Kəpəz” mehmanxanası, “Qızıl qaya” su kəməri inşa edilmişdir.

70–80-ci illərdə Gəncə əhalisinin mənzil təminatının yaxşılaşdırılması sahəsində də bir sıra tədbirlər həyata keçirmişdir. Belə ki, 1970-ci ildə 33,6 min kvadrat metr, 1975-ci ildə isə 70,3 min kvadrat metr mənzil tikilib istifadəyə verilmişdir. Bu proses sonralar da davam etdirilmişdir.

Gəncədə əhaliyə səhiyyə xidməti sahəsində də xeyli işlər görülmüşdür. 1971-ci ildə 480 çarpayılıq xəstəxana tikilmiş, artıq 1980-ci illərin əvvəllərində 2225 çarpayılıq 17 xəstəxana, 6 dispanser, 25 feldşer-mama məntəqəsi, 796 həkim əhalinin sağlamlığına xidmət edirdi.

Respublikamızın elm-təhsil mərkəzlərindən biri olan Gəncə şəhərində elmin, təhsilin inkişafı da başqa sahələr kimi ümummilli lider Heydər Əliyevin həmişə diqqət mərkəzində olmuşdur. Hələ keçmiş Sovetlər Birliyi dövründə əvvəllər filial kimi açılmış, indiki Azərbaycan Texnologiya Universiteti Heydər Əliyevin təşəbbüsü ilə müstəqil institut kimi fəaliyyət göstərməyə başlamışdır. 2000-ci ildən isə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab Heydər Əliyevin fərmanı ilə universitet statusu almışdır.

Gəncədə Elm Mərkəzinin açılması da, məhz Ümummilli lider Heydər Əliyevin fəaliyyəti ilə bağlıdır. Gəncədəki Azərbaycan Kənd Təsərrüfatı Akademiyasının inkişafına da xüsusi diqqət yetirilmiş, yeni tədris kompleksləri ilə təmin edilmişdir.

70-ci illərdə H.Zərdabi adına Gəncə Dövlət Pedaqoji İnstitutu üçün yeni tədris binası inşa edilmiş, 2000-ci ildə cənab Heydər Əliyevin fərmanı ilə Gəncə Dövlət Universiteti adlandırılmışdır.

1980-ci illərin əvvəllərində milli ruhun saxlanması, Gəncənin qədimliyinin qorunması naminə keçmişdən qalmış binaların, abidələrin bərpasını tövsiyə etmiş Heydər Əliyevin xüsusi qayğısı nəticəsində, həmin qədim bina və abidələri bu günə kimi mühafizə edib saxlamaq mümkün olmuşdur.

Azərbaycan Ali Soveti Rəyasət Heyətinin 21 noyabr 1980-ci il tarixli fərmanına əsasən şəhərdə Gəncə və Kəpəz rayonları yaradıldı. Həmin dövrdə Kirovabad adlanan şəhərdə yaradılan bu rayonlara “Proletarskaya” və “Zavods-

kaya” adlarının verilməsi nəzərdə tutulsa da, ümummilli liderimizin xidməti sayəsində onlara Gəncə və Kəpəz adlarının verilməsi mümkün olmuşdur.

Keçən əsrin 70–80-ci illərində ölkəmizin müstəqil yaşamasına imkan verən güclü sosial-iqtisadi və kadr potensialı yaradılmışdır. Lakin çox təəssüf ki, 1991-ci ilin sonundan-1993-cü ilin ikinci yarısınaqədər olan dövr ərzində respublikamıza rəhbərlik edənlər nəinki bu imkanlardan istifadə edərək müstəqil dövlət quruculuğu prosesini irəlilətməmiş, əksinə özlərinin xalqın mənafeyinə zidd siyasətləri ilə Azərbaycanı bir dövlət kimi məhv olma, parçalanma dərəcəsinə gətirib çıxarmışdılar. Belə bir çətin dövrdə Heydər Əliyev Gəncəyə gəlib vəziyyətlə yaxından tanış oldu. Azərbaycanı qardaş qırğınından qurtarmaq üçün düşünülmüş siyasi manevr edərək hərbi müxalifəti neytrallaşdırdı.

1993-cü ilin iyununda Heydər Əliyevin respublika rəhbərliyinə qayıdışı ilə müstəqil Azərbaycan dövlətinin tarixində yeni bir səhifə açıldı. Dövlət quruculuğu prosesi başladı. Bu prosesi həyata keçirmək üçün ilk növbədə ölkədə ictimai-siyasi sabitlik lazım idi. Bunun üçün AXC – Müsavat hakimiyyətinə qarşı çevrilmiş və ölkədə xaosə səbəb olmuş Gəncə qiyamını aradan qaldırmaq bir problem kimi ön planda dayanmışdı.

4 iyun Gəncə hadisələrindən ciddi narahat olan ümummilli lider Heydər Əliyevin rəhbərliyi ilə Naxçıvan Muxtar Respublikasının Ali Məclisinin Rəyasət heyəti və Naxçıvan Muxtar Respublikasının Nazirlər Kabinetinin Rəyasət heyəti ilə birlikdə 7 iyun 1993-cü ildə Gəncədə törədilən hadisələrlə bağlı bəyanat verdi.

Azərbaycan Respublikası Ali Sovetinin mətbuat xidməti məlumat verərək bildirmişdir ki, Azərbaycan Respublikası Ali Soveti sədrinin müavini, Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin sədri Heydər Əliyev iyunun 13–14-də Gəncə şəhərində olub. Burada o, Azərbaycan Respublikası Ali Sovetinin deputatı Surət Hüseynovla, şəhər rəhbərləri ilə və onunla birlikdə Gəncə şəhərindəki vəziyyətə faktiki nəzarət edən şəxslərlə görüşüb söhbət edib. Söhbətlərdə Gəncədə və ətraf rayonlarda yaranmış vəziyyət təhlil olunub və kəskin siyasi böhranın aradan qaldırılması yolları müzakirə edilib. Ümummilli lider Heydər Əliyevin müdrik siyasəti nəticəsində Gəncədə ictimai-siyasi sabitlik bərpa olundu, vətəndaş müharibəsi təhlükəsinin qarşısı alındı.

Rəhbər 2002-ci ildə Gəncəyə tarixi səfəri zamanı bu hadisələri belə xatırlayırdı: “Mən keçmişdə, o vaxtlar Azərbaycanın başçısı olarkən Gəncə şəhərinə çox gəlmişəm. Amma bilirsiniz ki, 1993-cü ilin iyun hadisələri ilə əlaqədar mənə Naxçıvandan Bakıya dəvət etdilər. Bakıda mənimlə danışmaq apardılar və mənə Azərbaycanın rəhbərliyinə cəlb etmək istəyirdilər. Mən çox məsələlərə ehtiyatla yanaşırdım və fikirləşirdim. Ancaq son olaraq bəyan etdim ki, mən gərək Gəncəyə gedəm, oradakı vəziyyəti öyrənəm, ondan sonra öz fikrimi deyə bilərəm. Xatirimdədir, iyunun 13-də mən buraya gəldim. Mən Gəncəni heç vaxt ağır, faciəli vəziyyətdə görməmişdim. Gəldim, bir gecə burada danışqlar apardım...”

Azərbaycanda sabitliyə gedən yolda böyük irəliləyişlər, uzunmüddətli atəşkəsin əldə edilməsi, ordunun formalaşdırılması, vətəndaş həmrəyliyi yaranması, Azərbaycanın

beynəlxalq nüfuzunun getdikcə artması və s. uğurlar dövlətçiliyimizə düşmən qüvvələri narahat edirdi. 1994-cü ilin payızında cinayətkar qüvvələr öz çirkin niyyətlərini həyata keçirmək üçün hərəkətə başladılar. Dövlət çevrilişinə cəhd 1994-cü il oktyabrın 4-də Gəncədən başlandı və şəhərin bəzi inzibati binaları qıyamçılar tərəfindən ələ keçirildi. Gənc Azərbaycan Respublikasının belə bir ağır vaxtında cənab Heydər Əliyev yenə də xalqa arxalandı. Xalqın gücünü, dəstəyini hiss edən müdrik siyasətçi qətiyyətli və çevik tədbirlərlə qıyamçı qüvvələrin birləşməsinin qarşısını aldı. Oktyabrın 5-i şəhər saat 8:00-dək Gəncə şəhəri cinayətkarlardan təmizləndi.

1991–1993-cü illər ərzində ölkə iqtisadiyyatının düşməncəsinə dağıdılması Gəncə şəhərinə də çox mənfi təsir göstərmiş, hələ keçən əsrin 70–80-ci illərində Gəncədə yaradılmış bir sıra müəssisələrin fəaliyyəti dayandırılmış, şəhərin iqtisadi infrastrukturunu iflic vəziyyətinə salınmışdı. Nəticədə, Gəncə şəhərində başlıca sosial problemlərdən birincisi olan işsizlik problemi yaranmış, əhəlinin maddi vəziyyəti xeyli pisləşmişdi.

Heydər Əliyevin yenidən hakimiyyətə qayıtması və ölkədə ictimai-siyasi sabitliyin yaradılması, ölkə iqtisadiyyatının yenidən canlanmasına səbəb oldu. Gəncə şəhəri də yenidən abadlaşmağa və inkişaf etməyə başladı. Qısa vaxtda şəhər iqtisadiyyatının əsasını təşkil edən sənaye müəssisələrində ümumi daxili məhsul istehsalının həcmi 1999-cu ilin yekununa görə 81 milyard manat olmuşdur ki, bu da 1998-ci ilə nisbətən 45,4 milyard manat və ya təxminən, 2,3 dəfə çoxdur. İstehsal olunan məhsulun 90,4

faizi dövlət müəssisələrinin, 9,6 faizi isə qeyri-dövlət (özəl) müəssisələrinin payına düşmüşdür.

Bu dövrdə müasir avadanlıqla təchiz edilmiş “Ailənin planlaşdırılması” poliklinikası, Bakı–Supsa neft kəməri əməkdaşlarına və şəhər əhalisinə xidmət edən tibb müəssisələri yaradılmış, diaqnostika və kardioloji mərkəzlərdə müasir avadanlıq quraşdırılmış, təsərrüfat hesabı ilə işləyən yeni səhiyyə ocaqları təşkil edilmişdir.

Gəncə şəhərinin sosial-iqtisadi inkişafı ilə daim marqlanan ümummilli lider 1998-ci il oktyabrın 7-də Gəncə seçiciləri ilə görüşündən sonra əhalinin rifah halının daha da yaxşılaşdırılması ilə bağlı bir sıra ciddi tapşırıqlar verdi. Bu tapşırıqlardan sonra görülmə tədbirlərdən biri Gəncə şəhərinə yenidən təbii qazın verilməsi oldu.

Gəncə şəhərinə 2000-ci ilin may ayında növbəti tarixi səfəri zamanı şəhərin iqtisadi inkişafı və əhalisinin sosial problemlərinin həll edilməsi istiqamətində yeni göstərişlər verdi.

Gəlişinin məqsədini isə belə açıqlamışdır: “... Gəncədə mənim məqsədim məhz Gəncənin problemləri ilə daha da yaxından tanış olmaq, şəhərin həyatındakı çətinliklərin aradan qaldırılması üçün mühüm olan tədbirləri həyata keçirmək və bu ağır, çətin dövrdə Gəncə şəhərinin sosial-iqtisadi inkişafı üçün lazımi işlər görməkdən ibarətdir”.

2002-ci ilin sentyabrında Gəncə şəhərinə səfəri zamanı ötən iki il ərzində şəhərdə görülmə işləri belə qiymətləndirmişdir: “Mən 2000-ci ildə Gəncəyə gəlmişdim... Orada şəhər icra hakimiyyətində konkret məsələləri müzakirə etdim və tapşırıqlar verdim. Məmnunam ki, bu tapşırıqla-

rın bir çoxu artıq yerinə yetirilir... Mənə deyiblər ki, enerji təchizatı sahəsində çox işlər görülməlidir. Yaxud Gəncənin qazla təminatı sahəsində o vaxtdan sonra çox iş görülməlidir, yaxud da özəlləşdirmə sahəsində... Bəzi müəssisələr indiyə qədər dayanıb, yaxşı işləmir. Məsələn, alüminium oksidi kombinatı neçə illərdir ki, müxtəlif problemlər yaradırdı. İndi mənə məlumat verirlər ki, Hollandiyanın bir firmasına icarəyə verilib və artıq orada işlər normal vəziyyətə düşüb. Deyirlər ki, orada təxminən 2900 nəfər adam çalışır. Amma bu hələ azdır. Bundan da çox işlər görülməlidir...”

Prezident Heydər Əliyev bəzi sahələrdə müşahidə etdiyi çatışmazlıqlarla bağlı narahatlığını da bildirmişdir: “Gəncənin rəhbərliyi – həm şəhər rəhbərliyi, həm də Gəncədəki iki rayon rəhbərləri yerli imkanlardan daha da səmərəli istifadə etməlidirlər. Yerli imkanlar az deyildir. Yenə də deyirəm, biz bazar iqtisadiyyatına keçmişik. Gəncədə də çox obyektlər özəlləşdirilib, özəl sektor inkişaf edir. Amma Gəncənin rəhbərliyi, həm şəhər, həm də rayonların rəhbərləri yerli imkanlardan lazımi qədər istifadə etmirlər”.

Heydər Əliyevin verdiyi tapşırıq və tövsiyələr nəticəsində 2002-ci ildə şəhər əhalisinin 75%-dən çoxu təbii qazla təmin edilmişdir. Gəncənin sosial-iqtisadi inkişafını təmin etmək məqsədi ilə elektrik təchizatının yaxşılaşdırılması sahəsində bir sıra işlər görülmüşdür.

2003-cü ildən dahi rəhbərin Gəncə şəhərinin sosial-iqtisadi və mədəni cəhətdən daha da inkişaf etdirilməsinə dair tövsiyə və tapşırıqları surətlə həyata keçirilməyə başlandı. Gəncə şəhəri abadlaşmağa başladı. Şəhər təsərrüfatının bir sıra problemləri öz həllini tapdı.

Şəhərin abadlaşdırılmasına göstərilən qayğı nəticəsində prospektlər, küçələr, meydanlar qaydaya salındı. Müasir ticarət obyektlərinin və müəssisələrin tikintisi başladı. Əhalinin su və elektrik enerjisi ilə təchizatı sahəsində bir sıra əsaslı işlər görüldü. Dahi şəxsiyyət Heydər Əliyevin qoyduğu təməl əsasında, cənab İlham Əliyevin rəhbərliyi altında Gəncə şəhəri böyük inkişaf yolu keçərək, sənaye şəhərinə çevrilmiş, abadlaşmış və öz tarixinin şərəfli dövrlərindən birini yaşamağa başlamışdır.

*Eldar Mehdiyev,
Gəncə Dövlət Universiteti
Azərbaycan tarixi kafedrasının
baş müəllimi*

O, NİZAMİ DEYƏNDƏ GƏNCƏNİ DÜŞÜNÜRDÜ...

Ulu öndərimiz Heydər Əliyevin dahi Azərbaycan şairi Nizami Gəncəvinin ədəbi irsinin tədqiqi, nəşri, öyrənilməsi və təbliği sahəsində böyük xidmətləri vardır. O, Nizamini və Gəncəni həmişə vəhdətdə görür, düşünürdü. Hələ gənclik illərindən Nizami yaradıcılığına dərin rəğbət bəsləyən, 1941–1945-ci illərin ağır müharibə dövründə 800 illik yubileyi təntənəli surətdə qeyd olunan mütəfəkkir sənətkarla bağlı tədbirləri hafizəsində yaşadan H.Əliyev Nizami Gəncəvi haqqında fikirlərini və ideyalarını ötən əsrin 60–70-ci illərində, ömrünün respublikamıza rəhbərlik etdiyi bütün mərhələlərində cəsarətlə reallaşdırır, gerçəkləşdirir, onun simasında klassik ədəbiyyatımızın və mədəniyyətimizin, zəngin mənəvi dəyərlərimizin özəlliyini dünyaya təsdiqlədi.

Heydər Əliyev Azərbaycan KP MK-nın birinci katibi işləyərkən məhz onun şəxsi təşəbbüsü ilə Nizami Gəncəvinin ədəbi irsinin öyrənilməsini, nəşrini və təbliğini yaxşılaşdırmaq haqqında qəbul edilən qərar dahi şairimizin yaradıcılığına, yaşadığı dövrün tədqiqinə, Gəncədə ədəbi-mə-

dəni həyatın yeni qüvvə ilə canlanmasına misilsiz təkan verdi, ümumən mənəvi dəyərlərimizə diqqət və qayğının daha da artması ilə nəticələndi. Bu istiqamətdə baş verən proseslərin bilavasitə iştirakçısı və yaxından müşahidəçisi kimi o zaman və ondan sonra həyata keçirilən tədbirləri məmnuniyyətlə xatırlayıram.

1979-cu ildə ictimai əsaslarla yaradılan, sonralar dövlət statusu alan Nizami “Zərrabi” Poeziya Teatrı mütəfəkkir şairimizin ədəbi irsinin təbliğində mühüm rol oynamağa başladı. O vaxt əsası qoyulan və bu gün də uğurla davam etdirdiyimiz Nizami poeziya günləri klassik və çağdaş ədəbiyyatımızın, mədəniyyətimizin əsl bayramına çevrildi. 1980-ci ilin iyulu ən xoş duyğularla yadımda qalıb. Heydər Əliyev Xanlar (indiki Göygöl) rayonunda keçirdiyi fəallar yığıncağından sonra axşam saat 11-12 radələrində Gəncəyə gəldi və Zərrabi küçəsi boyu böyük insan axınının müşayiəti ilə Nizami Poeziya Teatrına baş çəkdi, “Xəmsə”nin motivləri üzrə hazırlanmış tamaşaya baxdı, görülən işi yüksək qiymətləndirdi. Ulu öndərimiz dedi ki, dahi şairimiz Nizami Gəncəvinin ədəbi irsinin öyrənilməsinə və təbliğini yaxşılaşdırmaq haqqında Azərbaycan KP MK-nın qərarının yerinə yetirilməsi sahəsində siz çox xeyirxah bir təşəbbüs göstərmişsiniz. Bu, Nizami yaradıcılığının, xüsusilə şairin fəlsəfi fikirlərinin xalq arasında səmərəli təbliği üçün çox faydalıdır. Mənim bildiyimə görə, siz bütün işləri ictimai əsaslarla görürsünüz. Bu yaradıcılıq coşqunluğunu davam etdirmək lazımdır. Şübhəsiz, başladığınız işin davamı daha yaxşı olacaqdır. Zənnimcə, açıq səma altında belə bir teatr heç bir

yerdə yoxdur. Nizaminin poetik irsini xalqa çatdırmağın yaxşı forması tapılmışdır.

Bu sətirlər mənim üçün çox əzizdir. Çünki həmin əsrarəngiz və əfsanəvi yay axşamı Heydər Əliyevin dilindən çıxan cümlələri o vaxt şöbə müdiri olduğum “Kirovabad kommunisti” (indiki “Gəncənin səsi”) qəzetinin səhifəsinə gətirmək bir qələm sahibi kimi mənə nəsib olmuşdu.

O zaman, yəni 80-ci illərin əvvəllərində H.Əliyevin rəhbərliyi ilə Azərbaycan KP MK-nın daha bir qərarı qəbul edildi və Nizami Gəncəvi irsinə diqqət və qayğının yeni parlaq ifadəsi kimi qarşılandı. Dahi şairin anadan olmasının 840 illiyinin qeyd edilməsi ilə bağlı həmin qərarla onun məqbərəsinin yenidən qurulması da nəzərdə tutulurdu. 1981-ci ildə N.Gəncəvinin indiki H.Əliyev adına sarayda keçirilən, ulu öndərimizin də nəhəng salonda əyləşib seyr etdiyi 840 illik yubiley məclisində iştirakımı həyatımın unudulmaz səhifələrindən biri kimi anıram. Bakının rayonlarından birinə Nizaminin adının verilməsi birbaşa Heydər Əliyevin tövsiyəsi ilə olmuşdu. Ulu öndərimiz sonralar çıxışlarının birində səksəninci illərin əvvəllərini belə xatırlayırdı: “Bizim böyük şairimiz Nizaminin adı Bakıda çox yerlərdə var idi, amma mən istəyirdim ki, bir rayon da Nizaminin adını daşısın. Xalqımız üçün, eyni zamanda da Gəncə üçün, – çünki Nizami də gəncəlidir, Nizami deyəndə də Gəncə düşünürsən, – bir rayonun adı Gəncə, o birinin də Kəpəz qoyuldu, – Kəpəz də Gəncədir. Bəli, biz bu milli adları 1980-ci ildə qoyduq...”

Görkəmli bəstəkarımız Fikrət Əmirov ən gözəl əsərlərindən biri olan “Nizami” baletini Heydər Əliyevin təklifi

ilə yazmışdı. Heydər Əliyevin Nizami ədəbi irsinin təbliğinə diqqət və qayğısının təzahürü olaraq şəhərimizdə Nizami kitabxanası təşkil edilmiş və kitabxananın yerləşdiyi binada xalq rəssamı Toğrul Nərimanbəyov indi də qalan, yağlı boya ilə işlədiyi “Nizaminin sənət dünyası” adlı divar rəsmini ərsəyə gətirmişdi. Nizami haqqında yeni elmi-tədqiqat əsərlərinin meydana gəlməsi, şairin “Xəmsə”sinə daxil olan poemalarının, lirik şeirlərinin daha təkmil elmi-filoloji, sətiri tərcümələrinin yaradılması, yaradıcılığı ilə bağlı başqa dillərdə, o cümlədən rus dilində yazılmış monoqrafiyaların Azərbaycan dilinə çevrilməsi, iki seriyalı “Nizami” bədii filminin çəkilməsi, Moskvada ayrıca iri həcmli bircildliyinin və beş cildə ibarət külliyyatının nəşri H.Əliyevin daim minnətdarlıqla xatırlanan əvəzsiz xidmətlərindəndir.

Hər dəfə Gəncəyə gələndə ilk növbədə Nizaminin müqəddəs məqbərəsini böyük ehtiramla ziyarət edən Heydər Əliyev qurucusu olduğu müasir, müstəqil dövlətimizə rəhbərliyi, Prezidentliyi dövründə də dahi şairimizin taleyi və ədəbi irsinin təbliği, xatirəsinin əbədiləşdirilməsi barədə düşünmüş, əməli tədbirlər görmüşdür. Ulu öndərimizin 1998-ci il 30 mart tarixli sərəncamı ilə Rusiyanın Sankt–Peterburq şəhərində Azərbaycan Respublikasından hədiyyə olaraq Nizami Gəncəvinin abidəsinin ucaldılması və bunun ardınca digər xarici ölkələrdə də şairin heykəllərinin qoyulması deyilənlərin əyani təsdiqidir. Böyük dövlət xadimi olan Heydər Əliyev Nizami yaradıcılığının təbliğinə diqqət və qayğının gücləndirilməsi kontekstində eyni zamanda türkçülük, Azərbaycançılıq ideologiyasının forma-

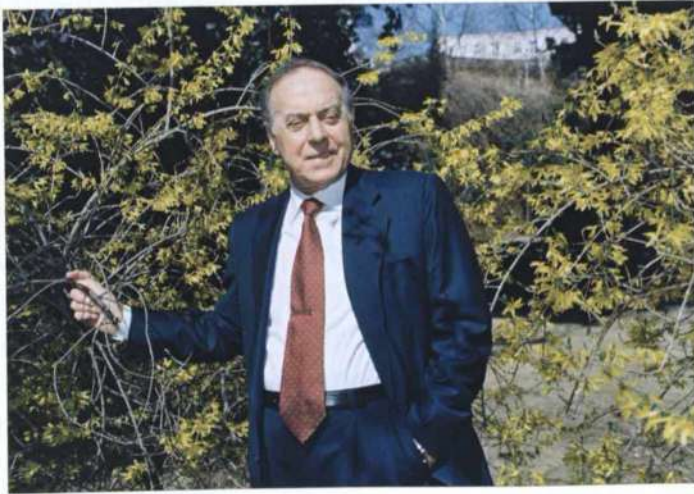
laşdırılmasını, yayılmasını və möhkəmləndirilməsini ön plana çəkirdi. Əbədiyyət yolçusu olan hər iki şəxsiyyət millətimizin, xalqımızın mənəvi sərvətidir. Heydər Əliyevin anadan olmasının 86-cı ildönümü günlərində onun Nizami Gəncəvi irsinin öyrənilməsində misilsiz rolunu bir daha layiqincə qiymətləndirmək, xüsusilə bizim – qələm sahiblərinin, bədii söz sənətçilərinin borcudur.

Məmməd Alim,

Azərbaycan Yazıçılar Birliyi

Gəncə bölməsinin sədri,

Əməkdar İncəsənət Xadimi.

HEYDƏR ƏLİYEV VƏ GƏNCƏ – GÖY-GÖL EKOLOJİ MÜHİTİNİN QORUNMASI

Gəncə respublikamızın mühüm elm, mədəniyyət, sənaye mərkəzi, qədim yaşıllıqlar və çinarlar diyarıdır. Gəncə şəhərini son zamanlarda bürümüş yaşıllıqlar, onu daha da gözəlləşdirir, şəhərin ekologiyasını yaxşılaşdırır. Hazırda Gəncənin yaşıllıq sahəsi xeyli genişləndirilərək, 900 hektara çatmışdır. Bütün digər sahələrdə olduğu kimi Gəncə şəhərinin ekoloji durumu da ulu öndərimiz Heydər Əliyevin diqqətindən kənarda qalmamışdır. Çünki Gəncə eyni zamanda ekoloji cəhətdən gərgin sənaye şəhərlərindən sayılır. Heydər Əliyev hakimiyyətə gəldiyi dövrdə şəhərin ekoloji vəziyyəti Gil-Torpaq Kombinatı (Azəralüminium) və b. sənaye müəssisələrinin hesabına gərginləşərək qlobal xarakter almışdır. Hər il şəhər atmosferinə min tonlarla sağlamlıq üçün təhlükəli tullantılar atılırdı. Həmin maddələr zavodun yaxınlığındakı dərəyə axıdılırdı. Emal texnologiyası təkmilləşənə qədər zavodun ətrafında ümumi sahəsi 251 hektar, hündürlüyü 29,5 metr, həcmi 161 milyon ton olan şlam təpəsi yaranmışdır. Heydər Əliyev işlədiyi bütün dövrlərdə zavodda texnoloji proseslərin təkmilləşdirilməsinin qayğı-

sına qalmışdır. Texnoloji proseslərlə yanaşı ulu öndərimiz Gəncənin yaşıllaşmasına da xüsusi diqqət yetirmişdir.

1979-cu il martın 3-də ulu öndərimiz Heydər Əliyev Gəncənin qərbində susuz, daşlı-çınqıllı Quru qobu adlanan ərazidə ilk çinar ağacını əkməklə 340 hektar sahəni əhatə edən nəhəng Xatirə kompleksinin əsasını qoymuşdur. Sonrılar “Heydər Əliyev Parkı” adlandırılan bu kompleks 30 ilə yaxın dövr ərzində daha da gözəlləşmiş və genişlənməmişdir. Heydər Əliyev parkı gənc nəslin, təbiətə məhəbbət və qayğı-keşlik, əsl vətənpərvərlik və ekoloji tərbiyəsində mühüm rol oynayır. Açıq səma altında bu canlı təbiət muzeyinin böyük ekoloji tarixi, etnoqrafik, elmi, tərbiyəvi əhəmiyyəti vardır. Gələcək nəsillər “Heydər çinarını” “Xan çinarı” ilə yanaşı əbədi təbiət abidəsi kimi qoruyub saxlayacaqlar.

Nizami məqbərəsi, Gil-Torpaq Kombinatı ətrafı yaşıllıqlar da Heydər Əliyevin adı ilə bağlıdır. Ulu öndərimiz Gəncəyə hər dəfə gələrkən “Xan bağında” ziyalılarla görüşü Gəncə ziyalılarının, gənclərin yaşıllıqlara olan məhəbbətini daha da artırır. Gəncənin ali və orta məktəb kollektivlərinin və tələbələrin son illərdə vaxtaşırı keçirdiyi iməciliklər bu məhəbbətin təəcəssümüdür. Gəncəni Göy-Gölsüz təsəvvür etmək çətinidir. Göy-Göl təbiətin füsunkar gözəlliyini əks etdirən təbii-tarixi abidədir. Göy-Göl qoruğu 1925-ci ildə Azərbaycanda ilk dövlət qoruğu kimi yaradılmışdır. Kiçik Qafqazın şimal-şərq yamacının flora və faunasının mühafizəsində qoruğun çox böyük rolu olmuşdur. Azərbaycan xalqı ən ağır günlərdə belə təbiəti mühafizə etmiş, ona xüsusi qayğı göstərmişdir. Lakin xüsusi mühafizə olunan ərazilərin, o cümlədən Göy-Göl qoruğunun da qara səhifələri olmuşdur.

İosif Stalinin 29 avqust 1951-ci il tarixli “Dövlət qoruqları haqqında” qərarına əsasən 128 qoruqdan 88-i, o cümlədən Zaqatala və Hirkan qoruqları ləğv edildi. 10 ildən sonra Nikita Xruşşovun “Dövlət qoruqları və ovçuluq təsərrüfatı sistemlərinin tənzimlənməsi” haqqında 10 iyun 1961-ci il, 521 №-li sərəncamına əsasən Göy-Göl qoruğu ləğv edildi. Türyançay qoruğunun sahəsinin 16 min hektar azaldılması ilə 3-cü dövrün relikv və endemlərinin qorunan hələ 1910-cu ildə Qafqazda yaradılmış ilk Eldar şamlığı qoruğu da ləğv olundu.

1965-ci ildə akademik Həsən Əliyevin qayğıkeşliyi və təşəbbüsü ilə Göy-Göl qoruğu bərpa edildi. Eldar şamlığı qoruğu Göy-Göl qoruğunun filialı kimi yenidən bərpa olundu. 2004-cü ildə prezident İlham Əliyev filiala sərbəst Eldar şamlığı qoruğu statusu verdi və qoruğun sahəsi genişləndirilərək 1686 hektara çatdırıldı.

Heydər Əliyev hakimiyyətə gələndən sonra təbiətə qarşı yazılmış qara səhifələri diqqətlə nəzərdən keçirdi. Azərbaycan təbiətinin “Milli strategiyasını” işləyib hazırladı. “Heyvanlar aləmi haqqında”, “Ətraf mühitin qorunması haqqında”, “Bitki mühafizəsi haqqında”, “Xüsusi mühafizə olunan təbiət əraziləri və obyektləri haqqında” fərmanlar ulu öndərimizin Azərbaycan təbiətinə olan qayğısının təəcəssümüdür.

Ulu öndərimizin sərəncamı ilə 1977-ci ildə Azərbaycanın flora və faunasının zəngin fondunun mühafizəsi üçün “Qırmızı kitab” təsis edilmişdir. Bu sərəncam əsasında botanik və zooloqlar tərəfindən 114 növ bitki, 109 növ nadir və məhv olmaq təhlükəsində qalan növlər aşkar olunaraq 1989-

cu ildə çap olunmuş Azərbaycanın “Qırmızı kitab”na daxil edilmişdir.

Bioloji müxtəlifliyin qorunması sahəsində Beynəlxalq əməkdaşlığı genişləndirmək məqsədi ilə Azərbaycan Respublikası 2000-ci ildə BMT-nin “Bioloji müxtəliflik haqqında” Konvensiyasına qoşuldu. Heydər Əliyev 2001-ci il iyulun 4-də “Qoruqlar haqqında” qanunu təsdiq etdi. Anti-elmi mühakimələrə əsaslanan “Dövlət qoruqları haqqında” 1951, 1961-ci il qanunları “təbiətə qarşı qara səhifələr”, 2001-ci il Heydər Əliyevin imzaladığı “Qoruqlar haqqında” qanunu isə “təbiətə qarşı qayğıkeşlik və məhəbbət” kimi qiymətləndirilə bilər.

Heydər Əliyev 2001-ci ilin 21 dekabr tarixli 848 №-li sərəncamı ilə bitkilərin, heyvanların və mikroorqanizmlərin genetik ehtiyatlarının yox olması təhlükəsinin qarşısını almaq üçün kompleks tədbirinin həyata keçirilməsini təmin etmək məqsədi ilə bioloji müxtəlifliyin genetik ehtiyatları üzrə Dövlət Komissiyası yaradılmışdır.

Heydər Əliyev siyasi kursunu davam etdirən prezident İlham Əliyevin 2006-cı il 24 mart tarixli 1368 №-li sərəncamı ilə “Azərbaycan Respublikasında bioloji müxtəlifliyin qorunması və davamlı istifadəsinə dair Milli Strategiya və Fəaliyyət planı” təsdiq edildi. Fəaliyyət planının 1.2 bəndində regionlar üzrə bioloji müxtəlifliyə malik ekosistemlərin müəyyənləşdirilməsi və qorunub saxlanması üçün onların qiymətləndirilməsi, 1.6 bəndində ölkənin iri şəhərlərində (Gəncə, Mingəçevir, Sumqayıt, Əli Bayramlı, Şəki, Naxçıvan) nəbatat bağlarının yaradılması, mövcud park və yaşıllıq zonalarının qorunub saxlanması, genişləndirilməsi və yenilərinin təşkili

qərara alınmışdır. Sərəncama müvafiq olaraq Gəncə Dövlət Universitetinin müvafiq ixtisaslar üzrə professor-müəllim heyəti “Azərbaycanın qərb bölgəsinin, o cümlədən Göy-Göl qoruğunun flora və fauna biomüxtəlifliyi, genofondun mühafizəsi mövzusu” üzrə elmi-tədqiqatlar aparırlar.

Heydər Əliyevin Azərbaycan təbiətinə olan məhəbbəti, onun qorunması naminə qəbul etdiyi bütün qərarları, eyni zamanda Gəncə və Göy-Gölün ekoloji mühitinin qorunmasına yönəlmişdir.

Heydər Əliyev ideyalarının fəal həyata keçirildiyi Gəncə şəhərində digər problemləri ilə yanaşı şəhərin ekoloji məsələləri də ön plana çəkilib, şəhərdə yaşıllaşdırmanın elmi əsaslarla yenidən qurulması, bərpası və genişləndirilməsi istiqamətində məqsədyönlü işlər aparılır. Təsədüfi deyildir ki, Azərbaycan prezidenti İlham Əliyev Gəncə haqqında belə bir kəlam işlətməmişdir: “Gəncə gözəlləşir, abadlaşır, ən müasir şəhərə çevrilir” (“Yeni Gəncə” qəzeti, № 4, aprel 2006-cı il).

Bütün bunlar ulu öndərimiz Heydər Əliyevin, sonra da Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin Gəncəyə olan qayğısının nəticəsidir. Gəncə ziyalıları ümum-milli liderimiz Heydər Əliyevin siyasi kursunu müvəffəqiyyətlə davam etdirən prezident İlham Əliyevin ətrafında sıx birləşərək, doğma Gəncəmizin gündən-günə çiçəklənməsinə bundan sonra da səy göstərəcəklər.

*Vaqif Novruzov,
Gəncə Dövlət Universitetinin
kafedra müdiri, professor,
əməkdar elm xadimi*

HEYDƏR ƏLİYEV FONDU VƏ GƏNCƏ

Azərbaycan xalqının ümummilli lideri, müstəqil Azərbaycan dövlətinin qurucusu Heydər Əliyev Azərbaycan tarixinin ən böyük şəxsiyyətlərindən biridir. O, elə bir şəxsiyyətdir ki, zamandan və məkandan ucadır: Gördüyü işlər millətində xidmət etsə də, bəşəri xarakter daşıyıb və hər an öz zamanını qabaqlayıb.

Hələ XX əsrin 70-ci illərində Heydər Əliyev müstəqil Azərbaycanın iqtisadi, siyasi, sosial, mədəni təməlini qoydu. Azərbaycanın son 30 ildən artıq bir dövrünü əhatə edən tarixi taleyi, bu illər ərzində xalqın ictimai-siyasi, iqtisadi və mədəni həyatının bütün sahələrində dirçəlişi Heydər Əliyevin adı ilə sıx bağlıdır. Heydər Əliyev rəhbərlik etdiyi bu dövr ərzində Azərbaycanı bir dövlət kimi zamanın ağır və sərt sınaqlarından çıxara bilmiş, ölkənin gələcək inkişaf strategiyasını müəyyən etmiş və onun həyata keçirilməsi üçün mühüm addımlar atmışdır. Azərbaycanın 1969-cu ildən bəri yaşanan dövrü xalqımızın tarixinə Heydər Əliyev dövrü kimi əbədi həkk olunmuşdur. Müasir Azərbaycan dövlətinin qurucusu, xalqımızın ümummilli lideri Heydər Əlirza oğlu Əliyevin Azərbaycan tarixindəki misilsiz

xidmətlərini nəzərə alaraq, onun xatirəsini əbədləşdirmək məqsədi ilə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev cənabları tərəfindən sərəncam verildi ki, ictimai əsaslarla Heydər Əliyev Fondunun yaradılması dəstəklənsin. Beləliklə, ulu öndərimizin adını daşıyan fond yaradıldı və onun rəhbəri görkəmli ziyalı, ölkənin birinci xanımı Mehriban xanım Əliyeva oldu.

Azərbaycanın müasir tarixinin görkəmli simalarından olan Mehriban xanım Əliyevanın təşəbbüsü ilə 1995-ci ildə Azərbaycan Mədəniyyətinin Dostları Fondu təsis olunmuşdur. Mehriban xanım 1996-cı ildən Azərbaycan mədəniyyətinin geniş təbliğ olunması məqsədi ilə üç dildə (Azərbaycan, ingilis, rus) çap olunan “Azərbaycan–İrs” jurnalının təsisçisidir. Bu jurnal vasitəsilə Azərbaycan tarixi, mədəniyyəti, elmi beynəlxalq aləmdə geniş təbliğ edilir. 2004-cü il avqustun 13-də Azərbaycanın şifahi xalq ədəbiyyatının və musiqi irsinin qorunub saxlanması və inkişaf etdirilməsi sahəsindəki yorulmaz səylərinə görə YUNESKO-nun xoşməramlı səfiri adına layiq görülmüşdür. 2005-ci ildə Azərbaycanda keçirilən sosioloji sorğuya əsasən “İlin qadını” adına layiq görülmüşdür. 2005-ci il iyunun 9-da ictimai, mədəniyyət və xeyriyyəçilik fəaliyyətinə, təhsil və mədəniyyət müəssisələrini dəstəkləməsinə, Rusiya və Azərbaycan xalqları arasında dostluğun möhkəmlənməsinə sanballı töhfələrinə görə Rusiyanın “Yüzilliyin mədəniyyəti” Beynəlxalq Xeyriyyə Fondunun “Yaquət Xaç” ordeninə layiq görülmüşdür. Sivilizasiyalararası dialoq daxil olmaqla, müxtəlif sahələrdə genişmiqyaslı və fədakar fəaliyyətinə, qayğıya ehtiyacı olan uşaqlara diqqətinə, onların yaşayış

şəraitinin yaxşılaşmasına, təhsilə, həmçinin islam aləmində görülən işlərə böyük dəstəyinə görə 2006-cı il noyabrın 24-də İSESKO-nun da Xoşməramlı səfiri adına layiq görülmüşdür. Genişmiqyaslı xeyriyyəçilik fəaliyyətinə, bəşəriyyətin ali ideallarına xidmət sahəsində yüksək nailiyyətlərinə görə 2007-ci ilin mayında Mehriban xanım Əliyeva “Qızıl ürək” beynəlxalq mükafatı ilə təltif edilmişdir.

Heydər Əliyev Fondunun fəaliyyəti ictimai həyatın bütün sahələrini əhatə edir – mədəniyyət, iqtisadiyyat, elm, təhsil, ekologiya, səhiyyə və s. Heydər Əliyev Fondu Azərbaycanın bütün bölgələrində geniş fəaliyyət göstərir. Gəncə də daim Heydər Əliyev Fondunun diqqət mərkəzindədir. Ulu öndərimiz Heydər Əliyev vurğulayırdı: “Mən Azərbaycana rəhbərlik etdiyim dövrdə, 1969-cu ildən başlayaraq Gəncənin inkişafını əsas vəzifələrimdən biri hesab etmişəm.” Azərbaycan Respublikası Prezidenti İlham Əliyev cənabları öz çıxışlarında vurğulayır: “Gəncə Heydər Əliyev üçün çox doğma, əziz şəhərdir, mənim üçün də çox doğma, əziz şəhərdir.” Digər tərəfdən Mehriban xanım Əliyevaya bu qədim şəhərə hörmət onun babası, böyük ədib və yazıçı Mir Cəlal Paşayevdən qalmışdır. Azərbaycanın görkəmli ziyalıları olan Mir Cəlal Paşayevin gənclik illəri Gəncədə keçmişdir. Heydər Əliyev Fondu Gəncənin tarixi yaddaşının, maddi-mədəni abidələrinin bərpasına, mədəniyyətin, təhsilin, elmin inkişafına xüsusi önəm verir. Azərbaycanın bütövlük və azadlıq rəmzi olan Cavad xanın məzarı üstə məqbərənin ucaldılması, Gəncənin maddi-mədəni incilərinin bərpası, Gəncə Qalası-
nın darvazasının yaddaşlara qaytarılması Mehriban xanım

Əliyevanın milli dövlətçilik tariximizin qızıl səhifələrinə yazılmış xidmətlərindəndir.

2004-cü ildə Gəncə şəhərinə səfəri zamanı Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev Cavad xanın uyuduğu yeri ziyarət etmiş və bu yerdə məqbərənin tikilməsi haqqında təşəbbüs qaldırmışdır. Mehriban xanım Əliyevanın rəhbərlik etdiyi Heydər Əliyev Fondunun dəstəyi ilə Cavad xanın məzarı üzərində məqbərə inşa edilmişdir. Məqbərənin açılış mərasimi 2005-ci il yanvarın 17-də keçirilmişdir.

Heydər Əliyev Fondunun dəstəyi ilə Gəncənin tanınmış tarixi şəxsiyyətlərindən olan Comərdi Qəssabın qəbri üzərində məqbərə inşa edilmişdir. Tarixi mənbələrə görə gəncəlilər bu tarixi şəxsiyyətin xatirəsini əbədləşdirmək üçün hələ VIII əsrdə qəbir üzərində türbə ucaldıblar və XII əsr ərzində bu məqbərə yerli sakinlərin ziyarət yerinə çevrilsə də, 1975-ci ildə ərazidə ot kombinatı inşa edilərkən müəssisəyə istilik enerjisinin ötürülməsi məqsədi ilə məqbərə dağıdılıb. On üç əsrdən sonra bu tarixi şəxsiyyətin qəbrinin yeri tapılıb və həmin yerdə qədim ənənələrə riayət olunaraq türbə ucaldılmışdır. Comərdi Qəssab türbəsinin açılış mərasimi 2004-cü il dekabrın 2-də olmuşdur. Qeyd edək ki, abidə əl üsulu ilə bişirilmiş qırmızı kərpicdən inşa edilib. Tikintidə istifadə edilən kərpic Naxçıvandan gətirilib. Onu da deyək ki, həmin kərpicdən Cavad xanın məqbərəsinin tikintisində də istifadə edilmişdir.

Heydər Əliyev Fondu dini məbədlərimizin inşasına, bərpaşına və daha da inkişaf etdirilməsinə xüsusi önəm verir. Belə ki, 2004-cü il Azərbaycan Respublikası Preziden-

tinin Gəncəyə səfəri çərçivəsində Mehriban xanım Əliyeva Cümə məscidini ziyarət etmiş, burada gedən təmir işləri ilə yaxından tanış olmuş. Cümə məscidinə Heydər Əliyev Fondu tərəfindən böyük çilçıraq hədiyyə edilmişdir. Fondun rəhbərliyi şəhərdəki Həzrəti Zeynəb məscidinin inşasında da yaxından yardımçı olmuşdur.

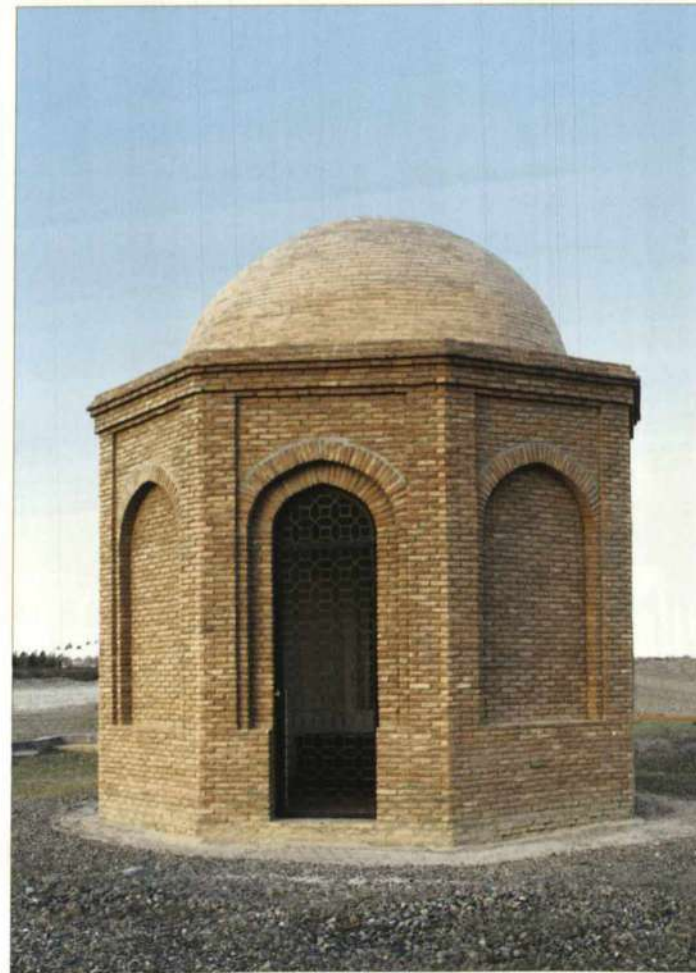
Azərbaycan xalqının ümummilli lideri Heydər Əliyevin adını daşıyan Fondun fəaliyyətində kimsəsiz və valideyn himayəsindən məhrum, əqli və fiziki cəhətdən zəif uşaqlara qayğı, onların təlim-tərbiyə aldıkları internatların və digər xüsusi məktəblərin müasir tələblər səviyyəsində yenidən qurulması aparıcı istiqamətlərdən biridir. Fondun prezidenti Mehriban xanım Əliyeva özü bu işlərə xüsusi diqqət yetirir və müvafiq tədbirlər görülməsinə daim nəzarət edir. Mehriban xanım hər dəfə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Gəncəyə səfəri çərçivəsində fürsət tapıb təlim-tərbiyə müəssisələrində də olur. Gəncədə 1975-ci ildən əqli cəhətdən qüsurlu uşaqlar üçün 45 saylı xüsusi məktəb fəaliyyət göstərir. Heydər Əliyev Fondu tərəfindən məktəbə 5 ədəd əlil arabası və mikroavtobus hədiyyə edilmişdir. Eyni zamanda Gəncədəki uşaq evinə də Heydər Əliyev Fondundan mikroavtobus hədiyyə edilmişdir. Qeyd etmək lazımdır ki, Gəncədəki uşaq və körpələr evinə Mehriban xanım Əliyeva daim xüsusi diqqət və qayğı göstərir. Gəncəyə hər bir səfəri zamanı onun tərəfindən uşaqlara hədiyyələr göndərilir.

Ümumiyyətlə, Mehriban xanım Əliyevanın rəhbərlik etdiyi Heydər Əliyev Fondu Gəncəyə xüsusi diqqət və qayğı göstərir. Qədirbilən gəncəlilər bu qayğı və diqqəti

yüksək qiymətləndirir, Azərbaycanın birinci xanımı ilə qürur hissi duyurlar.

Mehriban xanım Əliyeva vurğulayır: “Həyatda hər kəsin yerini və taleyini tarix müəyyən edir. Odur ki, nə böyük, nə kiçik rollar olmur. Öz həyat kitabını yazmağa ancaq sənin şəxsi, dərk edilmiş məsuliyyətin imkan verir.” Tarix Mehriban xanıma elə bir tale müəyyən edib ki, onun adı hər zaman Azərbaycan mədəniyyətinin, təhsilinin, elminin, ictimai həyatın bütün sahələrinin səhifələrinə qızıl hərflərlə yazılacaq. Onun yazdığı həyat kitabı bütün nəsillər üçün örnək olacaq.

Pərvin Kərimzadə,
*Gəncə Dövlət Universitetinin
dosenti*

QƏDİM GƏNCƏNİN MÜASİRLƏŞMƏSİ HEYDƏR ƏLİYEV İDEYALARININ TƏCƏSSÜMÜDÜR

Ümummilli liderimiz Heydər Əliyev Azərbaycan cəmiyyətinə müstəqil bir dövlət bəxş etməklə, XX əsrin sonlarında xalqımız üçün yeni bir tarix yaratmışdır. Bu tarix zamanın yaddaşında müstəqil Azərbaycan dövlətçiliyi erası kimi həkk olunacaqdır. Heydər Əliyev müstəqil dövlətçilik quruluşunu formalaşdırmaqla, onun əbədiyaşar prinsiplərinin də həyata keçirilməsinə nail olmuşdur. Müstəqil dövlətçiliyimizin yaranmasının ilk mərhələsində ölkə iqtisadiyyatı tamamilə dağıdılmışdı. Vaxtilə Azərbaycanda Heydər Əliyevin öz əli ilə yaratdığı istehsal sahələri səriştəsiz rəhbərlik dövründə məhv edilmişdi. Ancaq insanların qəlbindəki Heydər Əliyev məhəbbətinin işığı sönməmişdi. Heydər Əliyevin hakimiyyətə yenidən gəlişi ilə Azərbaycan dövlətçiliyini parçalanmaqdan, xalqı mənəvi iflasdan xilas etdi. İqtisadi dirçəlişə isə birdən-birə nail olmaq çətin idi. Onun üçün milli birlik və mütəşəkkillik, ictimai həmrəylik, həmçinin cəmiyyətdə sabitlik yaratmaq lazım idi. Heydər Əliyev bu vəzifənin

öhdəsindən layiqincə gəldi. Bundan sonrakı mərhələdə dövlətçiliyin ideoloji əsası olan azərbaycançılıq ideyasının milli ideologiya kimi bərqərarına nail oldu. Milli ideologiya milli şüur deməkdir. Milli şüurun yaradılması isə insanların vətənpərvərlik ruhunda tərbiyə olunması və dövlətçiliyin mənafeyinə xidmət göstərilməsi kimi strateji əhəmiyyət daşıyır.

Dövlətçiliyin təməlinin möhkəmləndirilməsində iqtisadiyyatın canlandırılması xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Ümummilli liderimiz Heydər Əliyev bu sahədə bir sıra sosial-iqtisadi proqramların ardıcıl həyata keçirilməsinə nail oldu. 1999-cu il 29 dekabrda Heydər Əliyevin verdiyi fərmanla Neft Fondu yaradıldı. Ölkədə ümumi daxili məhsulun həcmi artmağa başladı. Bakı-Tbilisi-Ceyhan əsas ixrac Neft Boru Kəmərinin işə başlaması iqtisadiyyatın inkişafında mühüm mərhələyə çevrildi. 2003-cü ildə ölkəmizdə fəaliyyət göstərən istehsalat müəssisələri 124 xarici dövlətlə iqtisadi əlaqə yaratmağa müvəffəq oldu.

2004-cü ildə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin fərmanı ilə qəbul edilən “Azərbaycan Respublikası regionlarının sosial-iqtisadi inkişafı dövlət proqramı” məhz ulu öndər Heydər Əliyevin həyata keçirdiyi iqtisadi proqramın məntiqi davamı idi. Regionlarda iqtisadiyyatın canlanması ölkənin ahəngdar inkişafının həyata keçirilməsi üçün mühüm strateji bir addımdır. Regionların inkişafı kontekstində Gəncənin sosial-iqtisadi inkişafı və bütövlükdə bu regionun müasirləşməsi respublikamızın ictimai-siyasi və mədəni həyatında baş verən yeniləşmənin bariz təzahürüdür. Bu gün Gəncədə gedən quruculuq, abad-

lıq işləri, şəhərdə yeni sənaye müəssisələrinin işə salınması, müasir təhsil və səhiyyə sahələrinin fəaliyyəti, yeni dövrün tələblərinə uyğun yaşayış mənzillərinin tikintisi, habelə və-cib strateji obyektlərin istifadəyə verilməsi Heydər Əliyev ideyalarının həyata keçirilməsinin parlaq nümunəsidir. Heydər Əliyev daim Gəncəyə, onun inkişafına, yeniləşməsinə, müasirləşməsinə, gözəlləşməsinə xüsusi bir diqqət yetirmişdir. 1969-1982-ci illərdə Azərbaycana rəhbərlik etdiyi dövrlərdə bilavasitə ulu öndərin təşəbbüsü və təşkilatçılığı ilə Gəncədə 100-dən artıq sənaye, tikinti, məişət xidməti və ticarət obyektləri, eyni zamanda təhsil, mədəniyyət, səhiyyə və maliyyə obyektləri yaradılaraq istifadəyə verilmişdir.

2002-ci ilin sentyabrında ümummilli lider Heydər Əliyevin Gəncəyə gəlişindən sonra şəhərin sosial-ictimai və mədəni həyatında yeni bir canlanma, böyük inkişaf başladı. Ulu öndər Gəncəyə öz diqqətini və qayğıkeşliyini belə ifadə edirdi: “Gəncə Azərbaycanın, Azərbaycan xalqının qədim tarixini əks etdirən gözəl bir məkandır”. Bu o demək idi ki, xalqın tarixinin mühüm bir hissəsi Gəncə ilə bağlı olduğundan milli mədəniyyətimizin və mənəvi dəyərlərimizin də Gəncə ilə bağlı bir çox maraqlı məqamları var. Ona görə də bu gözəl məkanı bir daha gözəlləşdirmək və müasirləşdirmək dövrün və zamanın tələbi hesab edilməlidir. Təsədüfi deyildir ki, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev bununla əlaqədar haqlı olaraq göstərir ki, “Gəncəyə xüsusi diqqət, münasibət olmalıdır, şəhər necə dəyərlər, öz qədimliyini, tarixi gözəlliyini saxlamaq şərti ilə müasirləşməlidir”.

Gəncə ilə əlaqədar söylənilən hər iki kəlam bir-birini məntiqi cəhətdən tamamlayır. Burada üç məqam diqqəti cəlb edir: şəhərin qədimliyi, gözəlliyi və müasirliyi. Gəncənin qədimliyi şəhərdəki zəngin maddi mədəniyyət abidələrinə aiddir. Gözəlliyi milli mədəniyyət və etik əxlaqi normaların qorunub saxlanmasıdır. Müasirliyi isə tikinti, abadlıq və quruculuq işlərinin, həmçinin, sənaye sahələrinin qloballaşma dövrünün tələblərinə uyğunlaşdırılmasıdır. Gəncənin qədimliyini saxlamaqla onu bir daha gözəlləşdirmək və müasirləşdirmək vəzifəsi cənab İlham Əliyevin və Heydər Əliyev fondunun gördüyü işlər nəticəsində uğurla yerinə yetirilməkdədir. Heydər Əliyev ideyalarının yaşadığı və qalib gəldiyi Gəncədə keçmiş tarixin müasirləşdirilməsi və bərpası üçün üç istiqamətdə iş aparılmağa başlandı: birincisi, müəyyən dövrdə baxımsız qalmış abidələrin bərpası, ikincisi, özü qalmayıb təsəvvürlərdə izi qalmış abidələrin dirçəldilməsi, üçüncüsü isə ictimai təfəkkürdə yaşayan obrazların tarixi abidə kimi canlandırılması. Əlbəttə, Heydər Əliyev ideyalarının həyata keçirilməsi məqsədi həmin işlərin görülməsində baş verə biləcək bütün çətinlikləri istisna edirdi. Beləliklə, Gəncədə tarixi vətənpərvərlik abidəsi olan VII-VIII əsrlərə aid Comərd Qəssab türbəsi, Gəncə Darvazası bərpa edildi, xalqın taleyində öz qəhrəmanlıq salnaməsini yazmış Cavad xanın məqbərəsi tikildi. Xalqın iman və inam məbədi olan ibadət yerlərində bərpa və abadlıq işləri aparıldı. Şəhərin qədimliyinin əyani təəcəssümü olan və uzaq keçmişlərin izini özündə saxlayan qala divarları bərpa edildi. Qala divarlarının mövcudluğu qədim şəhərin varlığını təsdiq edir. Ən qədim dövrdə şəhərin mövcudluğu, sivilizasiyanın, mədəniyyətin və başlıcası isə dövlətçiliyin mövcudluğunu göstərən maddi sübutdur. Tarixin müasirliklə qovuşdurulmasına dəlalət edən digər vacib göstəricilərdən biri də qədim rəmzlərin bərpasıdır. Şəhərimizdə 2003-cü ildən sonra yaradılan Şir və Günəş, Ay-Ulduz və Gəncə gerbi monumental abidələrini, eləcə də Gəncənin gerbinin bərpasını buna nümunə göstərmək olar.

Ümummillə liderimiz Heydər Əliyevin xalqımıza məxsus milli-mədəni irsinin qorunub saxlanması tövsiyə etməsi də bu mənada təsadüfi deyildir. Keçmişə məxsus humanist ideyaların və milli-mədəni dəyərlərimizin qorunması müasir dövrdə üç başlıca məqsədə xidmət edir. Birincisi, azadlıq, müstəqillik, sərbəstlik və ictimai həmrəylik ideyalarının ta qədimdən Azərbaycan ictimai təfəkküründə mövcudluğu təsbit edilir. Bu o deməkdir ki, Azərbaycan cəmiyyətində ən qədim dövrlərdə müstəqil dövlətçilik qurumları mövcud olmuş, sonrakı mərhələlərdə bu dövlətçilik qurumlarına dair təəssüratlar ictimai təfəkkürdə öz əks sədasını zamandan-zaman yetirən ideyalara çevrilmişdir. İkincisi, milli-mədəni dəyərlərin, milli mədəniyyətin və əxlaqi-etik keyfiyyətlərin qorunub saxlanması və onların bəşəri ideyalara inteqrasiya olunub müasirləşdirilməsi beynəlxalq aləmdə Azərbaycanın zəngin mədəni irsə və mədəni mədəniyyətə malik olan qədim bir ölkə kimi tanınmasına təminat yaradır. Üçüncüsü, milli-mədəni və bəşəri dəyərlərin müasirləşdirilərək zənginləşdirilməsi milli mədəniyyətimizin, milli mədəni, əxlaqi və etik dəyərlərimizin global mədəniyyətin daşıyıcısı təsirindən qorunub saxlanmasına təminat kimi başa düşülməlidir.

2006-cı ildə Gəncənin 2500 illik yubileyinin keçirilməsi də məhz milli-mənəvi dəyərlərimizin qədimliyindən və zənginliyindən xəbər verir, Azərbaycan məkanında sivilizasiyasının ötən minilliklərlə bağlı olduğunu əyani şəkildə sübuta yetirir. Gəncədə aparılan tikinti, quruculuq və abadlıq işləri, 2004-2008-ci illər üçün nəzərdə tutulmuş regional inkişaf proqramı zəminində yeni istehsal sahələrinin yaradılmasının özü də tarixiliklə müasirliyin qovuşdurulması kimi mühüm addımlardan biridir. Gəncədə bu işlər uğurla davam etdirilir. Çünki bu sahədə qədim və zəngin ənənə vardır. Ümummilli liderimiz Heydər Əliyevin ideyalarının təməlinə də məhz sosial, siyasi, ictimai və mədəni varisliyin inkişaf etdirilməsi başlıca istiqamət təşkil edir. Müasirləşmə anlayışı bütövlükdə nisbi xarakter daşıyır. Müasirlik hər bir dövrdə zamanla ayaqlaşmaq, onun tələblərinə cavab verə biləcək səviyyədə fəaliyyət göstərmək deməkdir. İndiki dövrdə müasirləşmək ayrı-ayrı fəaliyyət sahələrini qlobal iqtisadiyyatın, qlobal mədəniyyətin və qlobal sosial-iqtisadi hadisələrin tələblərinə uyğunlaşdırmaq deməkdir. Əlbəttə ki, söhbət milli-mənəvi və mədəni irsin qorunub gələcək nəsillərə çatdırılmasından gedirsə, qloballaşma mərhələsində milli-mənəvi irsin qloballaşmaya təslim etdirilmədən onun ən yaxşı dəyərləri ilə integrasiyası məqsədəuyğun hesab edilməlidir. Bu gün Gəncədə aparılan tikinti, quruculuq və abadlıq işləri, eləcə də fəaliyyətdə olan istehsal sahələri keyfiyyətcə müasirləşməklə yanaşı öz millilik xarakterini də qoruyub saxlamağa qadirdir. Çünki milli azərbaycançılıq mühitinin qorunub saxlanması üçün Gəncədə olduqca münbit bir şərait vardır.

Bu gün tam əminliklə demək olar ki, ulu öndər Heydər Əliyevin müasirləşmə ilə bağlı parlaq ideyaları Respublika Prezidenti cənab İlham Əliyevin tövsiyələri və tapşırıqlarına müvafiq olaraq Gəncədə uğurla həyata keçirilir. Eyni zamanda, Gəncə şəhərində ümummilli lider Heydər Əliyevin milli-mənəvi dəyərlərlə bağlı tövsiyələri və humanist prinsiplər, o cümlədən, azərbaycançılıq ideyası Heydər Əliyev Fondunun Prezidenti, YUNESKO və İSESCO-nun xoşməramlı səfiri, Milli Məclisin deputatı Mehriban xanım Əliyevanın bilavasitə təşəbbüskarlığı ilə həyata keçirilir. Xalqımızın milli-mənəvi dəyərlərinin mühüm daşıyıcısı olan muğamlarımızın təbliği, yeni məktəb və xəstəxanaların tikintisi və təmiri, körpələrə humanist qayğı göstərilməsi azərbaycançılıq ideyasının həyata keçirilməsinin bariz nümunəsidir. Bütün bunlar xalqımızın yeni əsrdə əldə etdiyi nailiyyətlər kimi qiymətləndirilməlidir. Bu qələbələr bizi daha böyük nailiyyətlərə qovuşduracaq və Azərbaycan cəmiyyətinin firavanlığını təmin edəcəkdir.

*Mübariz Yusifov,
Gəncə Dövlət Universiteti
Azərbaycan dili kafedrasının
müdiri, professor*

PREZİDENT İLHAM ƏLİYEV – GÖRÜLMÜŞ İŞLƏR VƏ PERSPEKTİVLƏR

Azərbaycan Respublikasının son illər böyük uğurlar qazandığı bir dövrdə görülmüş işlər haqqında fikir söyləmək olduqca şərəfli və son dərəcə məsuliyyətli bir işdir. Həyatımızın elə bir sahəsi, elə bir istiqaməti yoxdur ki, orada əsaslı yeniləşmə ilə müşayiət olunan sürətli inkişafın, dinamikanın şahidi olmayaq. Bu gün Azərbaycan mükəmməl dövlətçilik, yüksək iqtisadi inkişaf, sabit ictimai-siyasi mühit və humanitar sahədə həqiqətən intibah dövrünü yaşayır.

Ümummilli lider Heydər Əliyevin əsasını qoyduğu dövlət idarəçilik konsepsiyası cənab prezident İlham Əliyev tərəfindən böyük peşəkarlıq, yeni təfəkkür və müasir yanaşma tərzilə uğurla davam etdirilir. Dövlət idarəçiliyində, dövlətə rəhbərlikdə peşəkarlığın, səmərəliliyin əhəmiyyətini xalqımız cənab prezident İlham Əliyevin bugünkü çoxsahəli fəaliyyətində aydın görür və bununla fəxr edir.

Azərbaycan Respublikası öz tarixinin çətin, lakin çox şərəfli inkişaf və tərəqqi dövrünü yaşamaqdadır. Azərbaycanda cəmiyyət həyatının bütün sahələrində aparılmış və davam etdirilən geniş islahatların, dövlət proqramlarının

uğurlu nəticələri diqqəti cəlb edir. Bir çox qabaqcıl ölkələrin onilliklər ərzində keçdiyi inkişaf mərhələsini tarix baxımından çox qısa zamanda keçən ölkəmiz, azad düşüncə tərzinin diktə etdiyi bazar iqtisadiyyatı və demokratiya yoluna, dünyaya integrasiya kursuna dünyəvi və milli dəyərlərə sadıqlığını sübuta yetirmişdir.

Ümummilli liderimizin milli inkişaf strategiyasını uğurla davam etdirərək, onu dövrün tələblərinə uyğun yeni çağlarlarla zənginləşdirən cənab İlham Əliyev ötən prezident seçkiləri ərəfəsində nəzərdə tutduğu planları son dərəcə gərgin və səmərəli fəaliyyəti ilə gerçəkləşdirmiş, xalqımızın etimad və rəğbət bəslədiyi liderə çevrilmişdir.

Azərbaycanda inkişafı sürətləndirən yeni milli layihələrin həyata keçirilməsi, onlarca dövlət əhəmiyyətli fərmanların, sərəncamların miqyası və nəticələri sübut edir ki, həqiqətən 2003–2008-ci illər ərzində ölkəmiz sıçrayışlı inkişaf yolu keçərək ümumidaxili məhsulun və iqtisadi inkişafın artım tempinə, xarici və daxili investisiyaların, xüsusən də bölgələrdə dövlət proqramı çərçivəsində həyata keçirilən nəhəng infrastruktur layihələrin həcminə görə dünyada birincilər sırasına daxil olmuşdur. 2004–2007-ci illərdə iqtisadiyyatımız 96 faiz, dövlət büdcəsi isə 2003-cü illə müqayisədə on dəfə artmışdır.

Azərbaycan Respublikası son illər həm əsaslı vəsait qoyuluşu, həm də sosial proqramların icrası baxımından keyfiyyətə yeni səviyyəyə qalxmışdır. Respublikamızın iqtisadi həyatındakı dinamik inkişaf, həyata keçirilən əsaslı iqtisadi və siyasi islahatlar, əsas tərəfdaş kimi iştirak etdiyi transmilli layihələr, Azərbaycan xalqının və dost ölkələrin

enerji təhlükəsizliyinin təmin edilməsi istiqamətində atılan addımlar son illərin əsas göstəriciləridir.

Bu illər ərzində ölkəmizdə yüzlərlə yeni sənaye, nəqliyyat, informasiya texnologiyaları, aqrar müəssisələri, ümumiyyətlə, iqtisadiyyatımızın qeyri-neft sektorunda – çoxlu sayda istehsal sahələri yaradılmışdır. Son beş ilə yaxın müddətdə 668 min iş yerləri açılmışdır ki, onlardan da 487 mini daimi iş yerləridir və bu proses uğurla davam edir. Beləliklə, qeyri-neft sektoru ölkə iqtisadiyyatının şaxələndirilməsi, sosial məsələlərin həlli, regionların inkişafı üçün ən başlıca rol oynayan sahə olmaqla cənab prezidentin siyasətinin başlıca istiqamətini təşkil etmişdir. Bu da öz növbəsində Azərbaycan xalqının rifah halının durmadan yaxşılaşdırılmasına yönəldilmiş qayğının bariz nümunəsidir.

Azərbaycanda tikinti sahəsində də böyük layihələr həyata keçirilir, yeni yollar, elektrik stansiyaları, qaz xətləri, xəstəxanalar, məktəblər istifadəyə verilir, rayonlarımız, şəhərlərimiz abadlaşır.

“Yeniləşən Azərbaycana – yeni məktəb”, 2007–2015-ci illərdə azərbaycanlı gənclərin xarici ölkələrdə təhsil almalarına dair Dövlət proqramının qəbul edilməsi, humanitar sahələrin, tariximizin və milli mədəniyyətimizin, idmanın inkişafına xidmət edən digər irimiqyaslı layihələr – bu sahədə də Azərbaycanı qabaqcıl ölkələr sırasına çıxarmışdır. Prezident İlham Əliyevin tez-tez Bakının kənd və qəsəbələrinə, bölgələrə səfər etməsi, xalqla birlikdə olması, möhtəşəm quruculuq və abadlıq işlərinə xüsusi diqqət verməsi – bir siyasətçi və dövlət başçısı kimi onun nüfuzunu

daha da artırmışdır. Regionların tərəqqisinə təkan verən mühüm dövlət proqramı, sosial yönümlü siyasət strategiyası, yeni iş yerlərinin açılması, insanları düşündürən məsələlərə son dərəcə qayğıkeş yanaşması – bütün bunlar xalqımız tərəfindən rəğbətlə qarşılır.

Azərbaycanın ən qədim şəhərlərindən olan Gəncənin simasında da yüksəlişi aydın görmək mümkündür. Ölkə başçısının diqqət və qayğısı nəticəsində son beş ildə Gəncə şəhərində bu vaxta qədər görünməyən miqyasda tikinti-abadlıq işləri aparılmışdır. Gəncədə iri sənaye müəssisələri işə salınmış, müasir tələblərə cavab verən istehsal sahələri yaradılmaqla xeyli yeni iş yerləri açılmış, şəhərin küçə və meydanları, bağ və parkları yaşıllığa qərqləndirilmişdir. Gəncə şəhərində ən müasir tələblərə cavab verən Beynəlxalq hava limanının açılışında, poladəritmə və digər nəhəng zavodların təməlqoyma mərasimində Prezident İlham Əliyevin iştirakı Gəncəyə və şəhərimizin hər bir sakininə tükənməz qayğının parlaq təzahürüdür.

Məhz bu səmimi diqqətin nəticəsində Gəncənin ümumiləşdirilmiş tarixi haqqında kitablar çap olunmuş, şəhərdəki qədim memarlıq abidələri, hətta gerbi bərpa edilmişdir.

Cənab İlham Əliyevin bilavasitə xeyir-duası ilə şəhərin 2500 illik yubileyi sözün əsl mənasında ümumxalq bayramı kimi yüksək səviyyədə keçirilmişdir.

Görülmüş işlər sırasında xarici siyasət kursunun uğurları da diqqəti cəlb edir.

Heydər Əliyevin balanslaşdırılmış xarici siyasət kursunu uğurla davam etdirən Prezident İlham Əliyev dünya

dövlətləri ilə qarşılıqlı faydalı əməkdaşlığı genişləndirmək və inkişaf etdirmək istiqamətində böyük səy və əzmkarlıq göstərir. Dövlət başçısı dünyada gedən mürəkkəb, ziddiyyətli proseslər fonunda ölkəmizin siyasi müstəqilliyini və milli təhlükəsizliyini daha da möhkəmləndirməyə nail olmuşdur. Fəaliyyəti dövründə İlham Əliyevin məzmunlu çıxışlarının, ikitərəfli görüşlərinin əsas qayəsi Azərbaycanın milli maraqları çərçivəsində əməkdaşlığı daha da dərinləşdirmək, ölkəmizin ərazi bütövlüyü və suverenliyinin beynəlxalq hüquq normaları çərçivəsində təmin olunmasına qətiyyətli çağırışdan ibarət olmuşdur. Bu görüşlər bir daha Azərbaycanın bölgədə və dünyada artan nüfuzunu nümayiş etdirmişdir.

Azərbaycanda son illərdə görülmüş işlərin miqyası o qədər geniş və əzəmətlidir ki, bir məqalədə bunların hamısı barədə danışmaq qeyri-mümkündür. Qısa nəticə olaraq göstərmək istədim ki, Azərbaycanın perspektivdə görəcəyi nəhəng işlərin konturları da bu gün cənab İlham Əliyev tərəfindən çox aydın müəyyən edilmişdir. Ulu öndərin arzuladığı daha zəngin, daha qüdrətli Azərbaycan naminə Prezident İlham Əliyevin qətiyyətli fəaliyyəti bizə gələcəyə inamla baxmağa təminat verir.

*Nizami Əlizadə,
AKTA-nın dosenti,
tarix elmləri namizədi*

Blank lined paper for writing.

This image shows a single sheet of white paper with horizontal blue or grey ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There is no handwriting or other markings on the paper.

QEYDLƏR

QEYDLƏR

Heydər Əliyev

Azərbaycan, Gəncə

Yığılmağa verilmişdir: 04.08.2009

Çapa imzalanmışdır: 04.17.2009

Nəşrin ölçüsü: 60x90 1/16

Fiziki çap vərəqi: 12,5

Sifariş: 62. Sayı: 500 ədəd.

NURLAR

— NƏŞRİYYAT-POLİQRAFIYA MƏRKƏZİ —

Bakı, Az1122, Zərdabi pr. 78 / Tel: 4977021

Faks: 4971295 / E-poçtu: office@nurprint.com